

ŞİFACI KRALLAR

Başta Fransa ve İngiltere’de Olmak Üzere Krallık İktidarına
Atfedilen Doğaüstü Karaktere Yönelik İnceleme

MARC BLOCH

Türkçesi: Mehmet Ali Kılıçbay

YAYIN NU: 1975
KÜLTÜR SERİSİ: 1070

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-530-7

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kitap Editörü: M. Bilal Erimez

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Baskı ve Cilt: VİZYON BASIMEVİ KAĞITÇILIK

MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z

Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: (0212) 671 61 51

Sertifika No: 52098

İstanbul - 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

MARC BLOCH: Tam adıyla Marc Léopold Benjamin Bloch, 1886 yılında Fransa'nın Lyon şehrinde dünyaya geldi. Entelektüel bir ailede ve çevrede yetişmiştir. Bir İlk Çağ tarihçisi olan babası Gustave Bloch, Lyon Üniversitesinde görev yapmıştı. Yahudi kökenli olan Bloch ailesi, Avrupa'da sansasyonel bir gündem hâline gelen Dreyfus Davası'nda Alfred Dreyfus'un yanında saf tutmuş ve Almanlar lehine casusluk yapmakla itham edilen Dreyfus'un masumiyeti yönünde kampanya yürütmüştür. Paris'te entelektüel bir ortamda büyüyen Bloch, Birinci Dünya Savaşı'nda piyade olarak orduya katıldı ve doktorasını ancak savaş sonrasında tamamlayabildi. Savaştaki başarılarından ötürü aralarında *Croix de Guerre* ve *Légion d'honneur* nişanlarının da olduğu 4 adet onur nişanına layık görüldü ve rütbesi çavuştan yüzbaşılığa yükseltildi. Bloch, İkinci Dünya Savaşı sırasında 57 yaşındayken ikinci kez orduya yazılarak Almanlara karşı tekrar savaşacaktı. Bir Orta Çağ tarihçisi olan Bloch, yakın arkadaşı ve meslektaşı Lucien Febvre ile birlikte tarihçiliğe yeni bir soluk getiren Annales ekolünün kurucusudur. Bu ekol, tarihçilik ilminin diğer disiplinlerle ortaklaşa çalışmasını öngörmekteydi. Marc Bloch, karşılaştırmalı tarih ve tarihi geriye doğru okumak yöntemlerinin mucididir. Her şeyin her şeyle ilgili olduğu varsayımına dayalı olan karşılaştırmalı tarih yöntemi, daha sonra Annales okulunun piri hâline gelecek Braudel'de "histoire totale", bütünsel tarih yöntemi hâline gelecektir. Şimdiye kadar aşılammış bir Orta Çağ ve özellikle de feodal toplum tarihçisi olan Bloch, 1919-1936 yılları arasında Strasbourg Üniversitesinde dersler verdi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'da Almanlara karşı direnişin önde gelen isimlerinden biri olan Marc Bloch, 8 Mart 1944'te Gestapo tarafından tutuklandı. Kötü muamele ve işkencelerle geçen tutsaklık süreci sonunda Nazi idam mangasının kurşunlarının hedefi olarak hayata gözlerini yumdu. Bloch, tarihçilik mesleğinin dünya çapındaki en önde gelen üstat ve ustalarından biridir. Bütüncül tarih ve karşılaştırmalı yöntemi henüz aşılammış tarihsel tekniklerdir. Ayrıca Bloch, Zihniyetler Tarihi'nin kurucu babasıdır. Bugün dünya tarihçiliği esas itibarıyla Bloch ve Febvre'in açtığı yoldan ilerlemektedir.

Başlıca eserleri şunlardır:

- *Rois et serfs (Krallar ve Serfler)*, 1920.
- *Les rois thaumaturges*, 1924 (*Şifacı Krallar*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ötügen Neşriyat, 2022).
- *Les caractères originaux de l'histoire rurale française (Fransız Kırsal Tarihinin Özgün Karakterleri)*, 1931.

- *La société féodale*, 1939-1940, (*Feodal Toplum*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay).
- *L'étrange défaite* (*Tuhaf Bozgun*), 1946.
- *Apologie pour l'histoire ou Méttier d'historien*, 1949 (*Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 3. Baskı, Ötüken Neşriyat, 2020).

MEHMET ALİ KILIÇBAY: 1945'te Ankara'da doğdu. 1964'te Galatasaray Lisesi'ni, 1969'da Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdi. 25 yıl Gazi Üniversitesi İktisat Bölümünde hocalık yaptı, birçok farklı konularda dersler verdi. Kılıçbay, bilimsel çalışmalarının ve eğitim faaliyetlerinin dışında birçok TV programını yönetmiş, birçoğuna da konuk olarak katılmıştır, ayrıca sayısız radyo programı da bulunmaktadır. Yayımlanmış 17 telif ve 50'nin üzerinde çeviri kitabı ile birçok dergide gün yüzüne çıkan çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

Okumaya, yazmaya ve arada sırada çevirmeye devam ediyor.

İÇİNDEKİLER

ŞİFACI KRALLAR İÇİN BİRKAÇ SÖZ.....	15
RESİM LİSTESİ.....	19
ÖN SÖZ.....	23
GİRİŞ.....	27

BİRİNCİ KİTAP KÖKENLER

I. BÖLÜM: SIRACALARA DOKUNMANIN BAŞLANGICI

1. Sıracalar.....	41
2. Fransız Usulü Ayinin Başlangıcı.....	43
3. İngiliz Usulü Ayinin Başlangıcı.....	56

II. BÖLÜM: KRALLARIN ŞİFA VERİCİ GÜÇLERİNİN KÖKENLERİ: ORTA ÇAĞ'IN İLK YÜZYILLARINDA KUTSAL KRALLIK

1. Kutsal Krallığın Evrimi; Taç Giyme Kutsaması.....	67
2. Kutsalın İyileştirme Gücü.....	92
3. İlk Capetlilerin ve I. Henry Beauclerc'in Hanedan Siyasetleri.....	96

İKİNCİ KİTAP ŞİFACI KRALLIKLARIN İHTİŞAM VE DEĞİŞİMLERİ

I. BÖLÜM: SIRACALARA DOKUNMAK VE BU DOKUNMANIN ON BEŞİNCİ YÜZYILIN SONUNA KADARKİ ÖZGÜLLÜĞÜ

1. Fransız ve İngiliz Ayinleri.....	107
2. Dokunmanın Popülaritesi.....	115
3. Orta Çağ Tıp Literatüründe Sıracalara Dokunulması.....	134
4. Sıracalara Dokunma ve Kilise Kamuoyu.....	139
5. Sıracalara Dokunmak ve Ulusal Rekabetler; Taklit Girişimleri.....	166

II. BÖLÜM: İNGİLİZ KRALLIĞININ İKİNCİ MUCİZESİ: ŞİFALI YÜZÜKLER

1. XIV. Yüzyılda Yüzükler Ayini.....	179
2. Efsanevi Açıklamalar.....	181
3. Yüzükler Ayininin Büyüsel Kökenleri.....	185
4. Büyüsel Bir Tarifin Mucizevi Krallık Tarafından Ele Geçirilmesi.....	192

III. BÖLÜM: SIRACALARA DOKUNMANIN KÖKENLERİNDEN
RÖNESANS'A KADAR BÜYÜLÜ VE KUTSAL KRALLIK

1. Dinsel Görevleri Olan Krallık.....	205
2. Mesh Edilme Sorunu.....	238
3. Efsaneler; Fransız Krallık Dönemi; İngiliz Taç Giyme Kutsamasında Mucizevi Yağ.....	247
4. Batıl İtikatlar; Krallık İşareti; Krallar ve Aslanlar.....	269
5. Sonuçlar.....	282

IV. BÖLÜM: BAZI İNANÇ KARIŞIKLIKLARINA DAİR: AZİZ MARCOUL,
FRANSA KRALLARI VE YEDİNCİ OĞULLAR

1. Aziz Marcoul, Efsanesi ve Tapımı.....	285
2. Aziz Marcoul ve Fransa Krallarının Şifacı Kudretleri.....	305
3. Yedinci Oğullar, Fransa Kralları ve Aziz Marcoul.....	320

V. BÖLÜM: DİN ÇATIŞMALARI VE MUTLAKİYETÇİLİK DÖNEMİNDE
KRAL MUCİZESİ

1. Krizden Önce Şifacı Krallıklar.....	337
2. Rönesans ve Reform.....	356
3. Mutlakiyetçilik ve Kutsal Krallık; Fransız Monarşik Destanlar Bütünü'nün Sonuncu Efsanesi.....	374
4. Fransız Mutlakiyetçiliği ve İlk İngiliz İç Mücadeleleri Esnasında Siracalara Dokunulması.....	392

VI. BÖLÜM: DOKUNMANIN GERİLEMESİ VE ÖLÜMÜ

1. Kral Mucizesine Olan İman Nasıl Kayboldu?.....	415
2. İngiliz Ayininin Sonu.....	422
3. Fransız Ayininin Sonu.....	432

ÜÇÜNCÜ KİTAP
KRAL MUCİZESİNİN ELEŞTİREL YORUMU

TEK BÖLÜM

1. İlk Akılcı Yorumlama Denemeleri.....	445
2. Kral Mucizesine Nasıl İnanıldı?.....	456

EKLER

EK I: Fransız ve İngiliz Maliye Kayıtlarında Kral Mucizesi

1. Fransız Maliye Kayıtlarında Siracalara Dokunuş.....	469
2. İngiliz Maliye Kayıtları.....	473
I. İngiliz Maliye Kayıtlarında Siracalara Dokunma.....	475
II. İngiliz Mali Kayıtlarında Şifalı Yüzükler.....	483

EK II: RESİMLER DOSYASI

1. Siracalara Dokunma.....	488
2. Şifalı Yüzüklerin Kutsanması.....	495
3. Aziz Marcoul ve Fransa Kralları.....	495

EK III: KRALIN MESH EDİLMESİNİN VE TAÇ GİYME KUTSAMASININ
BAŞLANGIÇLARI

1. İspanya Vizigot Krallığı	497
2. Frank Krallığı.....	499
3. İmparatorlukta Mesh Edilme.....	500
4. İngiltere	501
5. Kelt Ülkeleri.....	505
6. Taç Giyme; Aynı Törenin İçinde Tacın Giydirilmesi ile Mesh Edilmenin Birleştirilmesi.....	507
7. Yağ ile Ovma Ayininin Devamlılığı; Almanya'da Kesintiye Uğraması.....	509
8. Bizans İmparatorluğu.....	511

EK IV: JEAN GOLEIN'İN TAÇ GİYME KUTSAMA TÖRENİ ADLI İNCELEMESİNİN ÇÖZÜMLENMESİ VE ESERDEN BAZI PARÇALAR	516
--	-----

EK V: FRANSA KRALININ TAÇ GİYME KUTSAMASINDAN SONRA CORBENY'YE HAC ZİYARETİ VE AZİZ MARCOUL'UN KUTSAL EMANETLERİNİN BULUNDUĞU SANDIĞIN REİMS'E GÖTÜRÜLMESİ.....	530
---	-----

EKLEMELER VE DÜZELTMELER

I. Cermen Halklarının İlkel Cumhuriyetçiliği.....	537
II. Frank Kralların Rahip Olarak Nitelendirilmeleri.....	538
III. Zambak Çiçekleri Efsanesinin Resimlerinin Derlemesi.....	538
IV. Normandiya Düklerinin Taç Giyme Kutsaması	539
V. Kral II. James'in Ölümünden Sonra Gerçekleşen Mucize.....	540
VI. Gratia Gratis Data	540
VII. Yedinci Oğul veya Kızlar; Zambak Çiçeği ve Aziz Marcoul.....	541
VIII. Çeşitli Eklemeler ve Düzeltmeler.....	542

BİBLİYOGRAFYA

I. Krallığa İlişkin Genel Eserler.....	548
II. Kralların Şifai Gücü: Bibliyografyalar.....	548
III. Sıracalara Dokunmak: XIX. Yüzyıldan Önceki Eserler	549
1. Fransızca Eserler.....	549
2. İngilizce Eserler.....	550
3. İngiltere ve Fransa Dışındaki Ülkelerde Yazılmış Eserler	552
IV. Sıracalara Dokunmak: 1800'den Sonraki Eserler	553
1. Genel.....	553
2. Fransız Ayinine İlişkin Eserler	554
3. İngiliz Ayinine İlişkin Eserler.....	555
V. İyileştiren Yüzükler	556
VI. Aziz Marcoul ve Corbeny Hac Ziyareti.....	556
VII. Kraliyet İşareti.....	558
VIII. El Yazması Belgelerin Zikredilmesine ve Kronolojiye İlişkin Notlar.....	558
DİZİN.....	559

Yayıncının Notu

İlk baskısı 1924 yılında yapılan *Şifacı Krallarn*, başta orijinal dili Fransızca olmak üzere çeşitli Batı dillerinden Çinceye kadar birçok edisyonu yapılmıştır. Elinizde tuttuğunuz bu edisyonda, 1961 (Armand Colin) edisyonu esas alınmış, metnin tashihli hâli olan 1984 (Gallimard) edisyondan da faydalanılmıştır ancak karşılaştırmalarımız sonucu yakın tarihli edisyonda tespit ettiğimiz yayıncı inisiyatifiyle eklenen kısımlar dâhil edilmişlerdir. Tüm bunların dışında çevirmen tarafından metne eklenenler süslü parantezle “{ }”, müstakil çevirmen dipnotları ise orijinal dipnot numaralandırmasını bozmamak adına yıldız (“*”) ile sonuna “-çn.” ibaresi eklenerek belirtilmişlerdir. Ayrıca 2 numaralı levhadaki tablonun, 1940’lı yıllarda bulunduğu kilisede çıkan yangında kül olması ve başka herhangi bir fotoğrafının olmaması dolayısıyla orijinalini, diğer görsellerin ise bulabildiğimiz en yüksek çözünürlüklü hâllerini kullandık. Son olarak, esas aldığımız edisyondaki detaylı Dizin, metin içinde zikredilen eser isimleri de eklenerek genişletilmiştir.

Tous tresvellent prier
 Charles le quint Roy
 de France. Je taout ex
 praelles de humble
 seute: z subiect.
 Tout de z tout ce q
 se fit z plus a dire commandant. **¶** Ont
 redou de resaignar les natances Comme
 Phine. Adm. Austot. **¶** z autres
 qui furent les lices de proprietes des

choses metent laige Roy souverain de tous
 les orsaules. et entre les proprietes ont elle
 a plusieurs lui en attribuit ny priquinto
¶ La premiere e que elle humonte par son
 vol to'autres orsaules. **¶** La seconde q
 elle vande durement z sans fleche le solal
¶ La tierce q elle preunt ses frons z ceulx
 qui plament ne paent vander le solal
 sans fleche elle les qete hors de son md:
 vne. **¶** Et quant lar bin confide et

“Ünlü Reims kentinin kutsal kilisesinde, o sırada Fransa kralı olan Clovis, bu ünlü kentin piskoposu, çok şanlı günah çıkartıcı, Aziz Rémi’nin vaazını dinledi. Burada piskopos, adı geçen kralı halkıyla birlikte vaftiz ederken Ruhülkudüs veya bir melek, kutsal yağın özünü dolu bir şişe getirerek gökten indi ve güvercin kılığında gözüksü. İşte bizzat bu kral ve ondan sonra haleflerimiz olan bütün Fransa kralları ve sıram geldiğinde ben de kutsanma ve taç giyme günlerinde bu yağ ile ovulduk. Tanrı’nın inayetiyle mesh edildik. Bu yağ ile ovulma, ilahi merhametin etkisiyle Fransa krallarına öylesine bir meziyet ve öylesine bir lütuf sundu ki onlar da bunun aracılığıyla bir tek ellerinin dokunmasıyla hastaları sıracadan kurtarmaktadırlar. Sayılamayacak çok insanın yaşadığı olayların aşikâr bir şekilde ortada olması bunu açıkça kanıtlamaktadır.”

* Fransa Kralı V. Charles’ın 1380 yılında, orijinali Reims Arşivlerinde bulunan bizzat Reims Ruhban Meclisi lehine verdiği beratı. Metin içerisinde (s. 154’ten) alınıp çevirmen tarafından eklenmiştir.

ŞIFACI KRALLAR İÇİN BİRKAÇ SÖZ

Ön sözler, kitapların gerekli ama pek okunmayan, sürgünde bir bölümünü meydana getirirler. Oysa bu bölüm, yazar veya çevirmen olarak kitapla uzun bir süre haşır neşir olmuş, onunla yatmış, onunla kalkmış kişinin bu beraberliğinden süzülen bir bakış ve açılım damlasıdır ve mutlaka gereklidir.

Şifacı Krallar adını verdiğimiz bu kitabın, yazarı Marc Bloch'un dilindeki adı *Les Rois Thaumaturges*'dir. *Thaumaturge*, Fransızcaya Eski Yunancanın *θαυματοουργός* (*thaumatourgós*) kelimesinden geçmiştir. Bu Eski Yunanca kelime, "mucize meydana getiren", "mucize yaratan" anlamlarına gelmektedir. Antik dünya, o dönemde sahip olunan bilgi ile açıklanamayan her şeyi "mucize" olarak görmüştür.

Katolik Hristiyanlık, bu kelimeyi aynı anlam içinde kendi haznesine dâhil etmiştir ama bir farkla: Bütün mucizeler dinin tekeline alınmıştır. Yani mucize, ancak dinin içinde yer alanların gerçekleştirebilecekleri bir şeydir. Laikler, yani dindar olsa bile dine girmemiş kişiler mucize gösteremezler.

İşte bu kitap burada devreye giriyor çünkü dine mensup olmayan, laik âlemde yer alan krallar da mucize gösteriyorlar. Bu mucize onların şifacı yetenekleri biçiminde ortaya çıkıyor ve en azından Fransa ve İngiltere kralları açısından şifacılık, krallığın meşruiyetinin de temel göstergelerinden biri oluyor. Yani bir kimse kral unvanını alsa bile, eğer şifacılığı yoksa, o gerçek bir kral olamaz.

Katolik Kilisesi, şifacılığı kıskançlıkla tekelinde tutmak istemekte ve bu konuda İsa'nın gerçekleştirdiği iyileştirmelere atıfta bulunmaktadır. İsa Mesih'in bu şifacılık vasfını ancak Kilise mensupları tevarüs edebilirler ve bu özellik ancak azizlerin tekelinde olabilir. Öyleyse Kilise, kralların şifacılığını kabul etmeyecektir.

Batı Roma'nın yıkılmasından sonra Avrupa'da ortaya çıkan çok sayıda krallığın hiçbiri, eski bütünlüğü sağlama kabiliyetine sahip olamamıştır. Roma İmparatorluğunun tüm idari teşkilatını da kendi zimmetine geçiren Kilise, bütüncül tek örgüt olarak ortadadır ve ruhani iktidarı ile birlikte bu dünyevi iktidarı da muhafaza etmek istemektedir. Batı Avrupa dünyası Roma'nın çökmesini

travmasını ancak çok uzun bir mayalanma döneminin sonunda atlatabilecek- tir. Mantar gibi üreyen barbar krallıklarının asayiş, ekonomiyi ve güvenliği sağlamadaki büyük zafiyeti, her şeyin atomize olmasına neden olacaktır. Buna feodalite diyoruz. İktidar, yerel güçlülerin ellerinde paramparça olmuş, köylüler bağımlı doğrudan üreticiler hâline gelmiş (*serf*), merkezî devlet bir dekordan ibaret hâle gelmiştir. Böylesine bir yapının çözülmesi yaklaşık binyıllık bir süreç içinde olacak ve dünyevi iktidar merkezi ele geçirmeye çalışırken karşısında en büyük ve belki de tek rakip olarak Kilise'yi bulacaktır.

Dünyevi iktidarın merkeze yönelik uzun soluklu yürüyüşü, Kilise'nin teke- lindeki ayrıcalıklara önce ortak olmak, sonra da bunları kendi tekeline almak biçiminde bir güzergâh izleyecektir. Kilise'nin en büyük ayrıcalıklarından biri, İsa'dan miras aldığı iddia ettiği şifacılıktır. Ancak ruhaniler (dine girmiş olan- lar) bu yeteneğe sahip olabilirler. Dünyevi iktidar, ilk olarak sağlam bir zemine oturduğu İngiltere ve Fransa'da krallarının bu yeteneğe sahip olduğunu iddia edecek ve bunu meşruiyetinin temellerinden biri hâline getirecektir. Bu kitap, bu mücadelenin de tarihidir. Bu açıdan bakıldığında bir siyasal oluşumlar, siyasal düşünceler ve siyasal mücadeleler tarihidir de. Aynı zamanda bir devletler huku- ku başlangıcı olarak da okunabilir.

Hristiyanlığın Peygamberi İsa'nın sıfatlı adı İsa Mesih'tir (*Hristos* (*Χριστος*), yani kutsal yağ ile ovulmuş, mesh edilmiş). Batı dilleri bu Yunanca sıfatı hanelerine geçirerek Jesus Christ olarak anmışlardır peygamberlerini. Yani mesh edilmiş İsa, kutsal yağ ile ovulmuş İsa. Katolik Kilisesi, İsa'ya atfedilen bu özelliği, ruhani iktidarını pekiştirmek ve dünyevi iktidarı da paylaşabilmek için elbette zimmetine geçirecektir. Kilise doktrinine göre ancak ruhaniler kut- sal yağ ile ovularak kutsanabilirler.

Dünyevi iktidar, Kilise'yi geriletme ve dünyevi iktidara tek sahip olma gay- reti içinde bu mesh edilmeyi krallarının da ayrıcalığı hâline getirecektir. Kili- se-dünyevi iktidar mücadelesinin en büyük kavga konularından biri bu noktada ortaya çıkmaktadır.

İngiltere ve Fransa'da şifacı kralın bu şifacılık vasfını ancak kral olarak yağ ile ovularak kutsanmasından sonra icra edebiliyor olması bu bağlamda değer- lendirilmelidir.

Marc Bloch'un bu devasa eseri, aynı zamanda bir halk inanışları derleme- sidir de. Bilim devrimi öncesinde halkın mucizelere, doğaüstüne olan inancı ve imanı, hem dünyevi hem de ruhani iktidar tarafından olabildiğince istismar edilmiştir. Bu istismarın iktidarı pekiştirme yönünde nasıl kullanıldığı ve halk inançlarının nasıl beslendiği tane tane anlatılmaktadır.

Fakat dünyevi iktidar ile ruhani iktidar zaman zaman iş birliği yapmakta ve ortak çıkarlar doğrultusunda birlikte hareket etmektedirler. Örneğin Aziz Marcoul tapınısı, hem kralın aziz mertebesinde olmasını işaret ettiği hem de Kilise'nin kraldan önce geldiğini ima ettiği için iki tarafça da kullanılmıştır. Elbette bunun arkasından koskoca bir Aziz Marcoul halk inancı ortaya çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında bu kitap, Kilise'nin, esas öğretilerine aykırı olsa bile varlığını pekiştirmek için halk inanışlarını nasıl bünyesi içine aldığı, hatta zaman zaman böylesine inançları doğurduğunu da gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda dünyevi iktidar, oluşan ritüelin içine dâhil olarak kendi payını almaktadır.

Üstat Marc Bloch, arşivlerde ömür tüketen araştırmalar yapmış ve sıracaları tedavi eden kralların bu eylem bağlamında oluşturdukları ritüelleri derinlemesine incelemiştir. Bu inceleme, yan ürün olarak İngiltere ve Fransa'da merkezin kendini oluşturma sürecini gözler önüne sererken aynı zamanda devlet yapılanmasını da ortaya çıkartmaktadır. Bir başka yan ürün de dönemin ekonomisine ilişkin olmakta ve bir yandan derin fakirlik ve çaresizlik ile büyük zenginliğin birlikteliği gözlenmektedir.

Ama asıl önemlisi, bu kitabın ilk yayın tarihidir: 1924. İki yıl sonra asırlık bir kitap olacak. Fakat her şeyin sonsuz bir hızla ilerlediği bu süreç, bu kitabı yaşlandıramamıştır. *Şifacı Krallar* hâlâ gençtir. Çünkü Üstat Bloch'un bu kitaptaki ve diğer eserlerindeki tarihsel araştırma yöntemi henüz aşılammıştır. Öyleyse profesyonel tarihçilerin bu kitabı bir de "Tarih Yöntemi" olarak okumaları uygun olacaktır.

Vatanını Nazilere karşı savunurken onlar tarafından Lyon kentinde eşiyle birlikte kurşuna dizilen bu çok ama çok büyük tarihçinin bu eseri zordur. Alana yabancı olanların veya roman gibi okunabilecek bir kitap bekleyenlerin hayal kırıklıkları olabilir. Çok dikkatli ve emek sarfederek okunması gerekir.

Bu zor kitabın Türkçeye çevrilmesi de zor oldu. Sevgili Muhammed Bilal Erimez, vazgeçilmez katkılarıyla yanımda durdu. İki editörüm, Göktürk Ömer Çakır ve Oğuzhan Murat Öztürk yardımlarını esirgemediler.

Herkes biraz yoruldu. Umarım bu yorgunluğun faydası olur.

Mehmet Ali Kılıçbay
Kavaklıdere/Ankara
Ağustos 2022

RESİM LİSTESİ

I. Levha) “Bir Fransa Kralı, Ekmek ve Şaraplı Missa Ayini Yapıyor ve Sıracalara Dokunmaya Hazırlanıyor”, Torino, Krallık Resim Müzesi.

II. Levha) “Bir Fransa kralı ve Aziz Marcoul, sıracalıları iyileştiriyorlar”, Tournai, Saint-Brice Kilisesi.

III. Levha) “Fransa Kralı IV. Henri, sıracalara dokunuyor.”

Afiş) XIV. Louis'nin 1657 paskalya günü sıracalıları dokunacağını bildiriyor.

IV. Levha) “İngiltere Kralı II. Charles, sıracalara dokunuyor.”

I. Levha

“Bir Fransa Kralı, Ekmek ve Şaraplı Missa Ayini Yapıyor ve Sıracalara Dokunmaya Hazırlanıyor”, Torino, Krallık Resim Müzesi

ÖN SÖZ

Çok az sayıda kitap, bu kitabın olduğu gibi, dostluk eseri olmayı hak edecektir. Bazıları beni hiç görmedikleri hâlde yardımlarını gene de esirgemediklerinden ötürü, çok daha değerli olan bir yardımseverlikle bana el veren bütün çalışma arkadaşlarımı dost olarak nitelendirmeye hakkım yok mu? Kaynakların aşırı dağınıklığı, başa çıkmak durumunda kaldığım sorunların karmaşıklığı eğer bu kadar çok değerli yardım gelmeseydi, bu çalışmayı tamamen imkânsız kılardı. Bir bilgi veya bir öneri almak için rahatsız ettiğim ve her seferinde bana nazik bir aceleyle cevap veren Strazburg, Paris, Londra, Tournai, Bologna, Washington ve diğer yerlerdeki bütün hocaları ve meslektaşlarımı düşünürken kızarıyorum. Çok çok uzun bir liste meydana getiren bu kişilerin hepsine burada okuyucunun sabrını zorlamadan teker teker teşekkür etmem imkânsızdır. Üstelik iyilikseverlikleri o kadar karşılık beklemenin uzağındadır ki en azından bu Ön Söz'de adlarını anmamamdan ötürü alınmayacaklardır. Ama eğer çalışma alanlarında beni yönlendirme nezaketini gösteren kütüphaneci ve arşivcilere minnetlerimi hemen şimdi tamamen özel olarak bildirmezssem, gerçek bir ödevi yerine getirmemiş olurum: Record Office'ten Hilary Jenkinson; Fransa Ulusal Kütüphanesinden Henri Girard, André Martin ve Henri Moncel, Reims Arşivlerinden Gaston Robert. Eğer Helen Farquhar ve Peder E.W. Williamson'un yardımseverliklerine ne kadar bilgi borçlu olduğumu ve nihayet kaygan bir zeminde atabileceğim sayısız yanlış adımları hemen her gün yardıma koşarak önleyen büyük tıp tarihi uzmanı Dr. Ernest Wickersheimer'ı anmazsam da gerçek bir ödevi yerine getirmemiş olurum. Londra'daki şubesini açarak İngiliz arşivleri ve kütüphanelerine girmemi kolaylaştıran Institut de France'a da saygı dolu şükranlarımın ifadesine izin verilsin.

Ama kendimi asıl, kuruluş esasları ve yaşama alışkanlıkları ortaklaşa çalışmaya çok yatkın olan bizim Edebiyat Fakültemizde bir sevgi çemberiyle kuşatılmış olarak buldum. İzleyen sayfaların bazılarında, özellikle meslektaşlarım Lucien Febvre ve Charles Blondel kendilerinden çok şey bulacaklardır. O kadar çok ki tamamen dostça olan bu ödünç almalarım için onlara ancak teşekkür edebiliyorum.¹

Böylesine bir kitap yayımlandığında ikinci bir yayından bahsetmek biraz abartılı olacaktır. Ama en azından bazı eksiklerin tamamlanma olanaklarını öngörmek mümkündür. Araştırmalarımın başlıca beklentim, şimdiye kadar fazlasıyla ihmal edilmiş bir sorular demetine dikkat çekmektir. Bu kitabımı okuyacak kişilerin çoğu, herhâlde yanlışlar ve özellikle de ihmaller karşısında şaşkına dönecektir. Eğer öngörülemeyen boşluklardan kaçınmak ve bundan da iyisi, hiçbir başarıya ulaşmadan bunlar doldurmak istenirse, bu eser yayımlanmadan dosyalarda kalır. Burada okuyucuya sunduğum çalışma da bunlardan vareste değil. Bana yanlışlarımı ve unuttuklarımı kendileri için en uygun şekilde bildirecek okuyucularına her zaman içtenlikle minnettar olacağım. Hiçbir şey bana, bugünkü biçimi içinde daha şimdiden birçok yardımı barındıran bir iş birliğinin devam ettiğini görmekten daha hoş görünmeyecektir.

Marlotte, 4 Ekim 1923

Provaların tashihi sırasında bu birkaç teşekkür satırını yeniden okurken onları oldukları gibi bırakmaya razı olamadım. Herhâlde fazlasıyla bulutlu bir cins duygusal utancın zikretmemi engellediği iki ad burada eksik. Bugün onların anılmayışlarına razı olamıyorum. Erkek kardeşimle çok uzun zamandan süregelen sıkı entelektüel dostluk olmasaydı, herhâlde bu araştırmaya girişme fikrine sahip olamazdım. Mesleğine tutkuyla bağlı bir hekim olan erkek kardeşim, şifacı-krallar olayı üzerinde düşünmeme yardımcı oldu. Karşılaştırmalı etnografyanın ve dinsel psikolojinin cazibelerine büyük bir iştihakla kapılan kardeşimin, uçsuz bucaksız merakını tatmin için içine daldığı geniş alanlarda da bu iki konu öncelikli tercihleriy-

¹ Meslektaşlarım P. Alfarc ve E. Hoepffner'e, diğer yardımlarının yanı sıra L. Febvre'le birlikte provaların düzeltilmesinde benimle beraber çalıştıklarından ötürü çok özel minnet borçluyum.

di. Burada değindiğim büyük sorunun yararını anlamama yardımcı oldu. Tarihçi formasyonumun en iyi bölümünü de babama borçluyum. Daha çocukluğumda başlayan ve bugüne kadar hiç kesilmeyen dersleri, silinmez olmasını istediğim bir şekilde beni damgalamışlardır. Elinizdeki kitap, kardeşim tarafından ancak taslak, hatta neredeyse proje hâlindeyken görülebildi, kitabı el yazmalarından okudu, basılı hâlini göremeyecek. Eğer burada artık yalnızca anıları ve örnekleri bana rehber olabilecek bu iki sevgili insanın hatırasını anmazsam, baba ve kardeş sevgisinden mahrum kalırım.

28 Aralık 1923

GİRİŞ

“Bu kral büyük bir büyücüdür.”
Montesquieu, *Lettres Persanes* {*Acem Mektupları*}, I, s. 24.

“Hristiyanların dininde ve Fransa krallık hanedanında
sürekliliğini koruyan yegâne mucize.”
Pierre Mathieu, *Histoire de Louis XI*,
Roi de France {*Fransa Kralı XI. Louis’in Tarihi*}, 1610, s. 472.

Napoli eyaletindeki Bisaccia kentinin piskoposu, Kral Anjoulu Robert’in saray rahibi ve o sıralarda İngiltere Kralı III. Edward’ın elçisi, Vaizler tarikatından Francesco Birader, 27 Nisan 1340’ta Venedik Doçu’nun huzuruna çıktı.¹ Fransa ile İngiltere arasında, sonradan Yüzyıl Savaşları adını alacak hanedanlar arası mücadele başlamış bulunmaktaydı, silahlı çatışmalar olmaktaydı ama diplomatik faaliyet hâlâ sürmekteydi. Bu iki kral Avrupa’nın her yerinde kendilerine müttefikler aramaktalardı. Francesco Birader, efendisi tarafından Venediklilerin desteğini ve Cenevizliler nezdinde dostane yardımlarını sağlamak üzere görevlendirilmişti. Doçun huzurundaki konuşmasının bir özeti elimizde bulunmaktadır:² İngiltere kralının gerçekten

¹ Bu kişi hakkında küçük bir sorun ortaya çıkıyor. Bir sonraki dipnotta zikredilen Venedik kaynaklı belge, onu Ricardo olarak adlandırıyor: “fratri Ricardo Dei gratia Bisaciensis episcopus incliti principis domini regis Roberti capellano et familiari domestico.” Fakat 1340’ta bir vaiz, dolayısıyla bir “birader” olan Bisaccia piskoposunun adı Francesco idi. Krş. Eubel, *Hierarchia catholica*, 2. baskı, 1913 ve Ughelli, *Italia sacra*, cilt VI, Venedik, 1720, 841. sütun. Doçun önünde konuşan kişinin Francesco Birader olduğundan hiç kuşku duyulamaz. Venedikli kâtip bir yerlerde bir yazım veya okuma hatası yapmış olabilir (bir baş harfin yanlış yorumlanması?). Bunu düzeltmenin ödevim olduğunu düşündüm.

² Venedik, Archivio di Stato, *Commemoriali*, c. III, s 171, *Calendar of State*

de aldığı barışçı tedbirleri methetmekteydi. Çok sayıda Hristiyanın katledilmesini önlemeyi hararetle arzulayan “çok sakin ve soğukkanlı Prens Edward”, eğer Francesco Birader’e inanılacak olursa, “kendine Fransa kralı diyen Valoislı Philippe’e” aralarındaki büyük kavgayı savaşımsızın sonlandırmak üzere üç seçenek sunmak üzere bir mektup yazmıştı. Seçeneklerden ilki, kapalı bir alanda ya iki krallık iddiacısının bizzat yapacakları bir düello ya da 6 veya 8 sadık adamdan oluşan iki grup arasında çarpışma biçiminde gerçek bir Tanrı yargısı idi. Diğer seçenek şu iki sınamadan biri veya diğeri idi (burada metni aynen zikrediyorum): “Eğer Valoislı Philippe iddia ettiği gibi gerçekten Fransa kralıysa, bunu aç aslanların karşısına çıkararak kanıtlasın çünkü aslanlar gerçek bir kralı yaralamazlar. Yahut gerçek kralların âdetleri olduğu üzere hastalara şifa verme mucizesini gerçekleştirsin.” Buradaki ifadeden kesinlikle diğer gerçek Fransa kraları anlaşılmalıdır. “Başarısızlık durumunda ise krallığa layık olmadığını kabul edecektir.” Philippe -gene Francesco Birader’in tanıklığına göre- bu önerileri “ihtişamı içinde” reddedecektir.³

III. Edward’ın gerçekte bu önerileri yapıp yapmadığı sorulabilir. İngiliz-Fransız müzakerelerinin dosyası, bize epeyi iyi bir durumda ulaştırmıştır. Burada Bisaccia piskoposu tarafından özetlenmiş mektubun hiçbir izine rastlanmamaktadır. Venediklilerin gözlerini boyamaya uğraşan piskopos, herhâlde bunları tamamen uydurmuştur.

Papers, Venice, I, no. 25’te analiz edilmiştir. Bu ilginç parçanın bir kopyasını, Roma Üniversitesi’nde Profesör M. Canatarelli’nin büyük yardımseverliğine borçluyum. E. Deprez, *Les préliminaires de la Guerre de Cent Ans*, (Bibl. Athènes et Rome)1902’de Bisaccia piskoposunun elçiliğinden söz edilmemiştir. *Calendar*’ın analizi hatalardan ari değildir; *comitatum de Pontus in Picardiam* (le Ponthieu), *the counties... of Pontoise* olarak çevirmiştir.

³ “... ne tanta strages Christianorum, que ex dicto belo orta et oritur et oriri in posterum creditur, ipsi serenissimo principi Eudoardo imputaretur aliquatenus, in principio dicte guerre suas literas supradicto destinavit Philipo, continentes quod ad evitandum mala super innocentes ventura eligeret alterum trium: silicet quod de pari ipsi duo soli duelum intrarent, vel eligeret sibi sex vel octo aut quot velet, et ipse totidem, et si[c] questio terminaretur inter paucos, Altissimo de celo j ustitiam querenti victoriam tribuente; aut si verus rex Francie esse[t], ut asserit, faceret probam offerendo se leonibus famelicis qui verum regem nullactenus lesunt; aut miraculum de curandis infirmis, sicut solent facere ceteri reges veri, faceret (*ms*: faceret); alias indignum se regni Francie reputaret. Que omnia supradicta, ac plures et diversos (*ms*: diversi) pacis tractatus contempsit, se in superbiam elevando.”

Bu mektubun Venedik'e gerçekten gönderildiğini varsaysak bile, aslanların önünde sınavdan geçmeyi veya şifa mucizesini o dönemin klasik meydan okuması olan düello çağrısından daha da ciddiye almaya gerek yoktur. O dönemde savaşa girecek taraflar bu meydan okumayı yapıyorlardı ama insanların hafızalarında düello yapan hiçbir kral anısı bulunmamaktadır. Bütün bunlar basit diplomatik formüller veya bizi ilgilendiren örnekte, fazlasıyla geveze bir diplomatın havaya söylenmiş sözlerinden ibaretlerdir.

Bu boş laflar, gene de tarihçileri düşündürmelidir. Bunlar önemsizlikleri aşikâr olmasına rağmen, derin konuların üzerine güçlü bir ışık tutmaktadırlar. Bunları, bugün tam yetkili bir diplomatın benzer koşullarda sarf edeceği sözlerle kıyaslayalım. Aradaki farklar, iki zihniyet arasındaki uçurumu açık etmektedir zira tribünlere oynarken söylenen bu sözler, zorunlu olarak kolektif bilincin eğilimlerine yanıt vermektedirler. Francesco Birader, Venediklileri ikna edememiştir. Ne kral III. Edward'ın -onlara söylendiğine göre- son ana kadar işaretlerini verdiği barışçı zihniyetin kanıtlarının sergilenmesi ne de konuşmanın devamında yer alan daha pozitif taahhütler onları, ticaretleri açısından daha kârlı gördükleri tarafsızlıktan çıkartabilmiştir. Ama İngiltere kralının, hasmı Fransa kralına sunduğu iddia edilen teklifleri Venedikliler sanıldığı kadar aptalca bulmamışlardır. Kuşkusuz Valoislı Philippe'in, aslanların salındığı çukura inmesini beklememişlerdir ama "K'enfant de roys ne peut lyons manger," {"Aslanlar kral çocuklarını yiyemezler.} fikrine, zamanlarının koskoca bir macera edebiyatı sayesinde çok alışıkırlar. III. Edward'ın, Fransa kralı mucizevi tedaviler gerçekleşirse bile Fransa Krallığını ona bırakmayacağını çok iyi biliyorlardı. Fakat her gerçek Fransa kralının -tıpkı her gerçek İngiltere kralının olduğu gibi- böylesine mucizeleri gerçekleştirmeye ehil olduğu, XIV. yüzyılda en kuşkucu kişilerin bile şüphe edemeyecekleri bir cins deney sonucu ortaya çıkmış bir vakıa idi. Tıpkı İtalya'nın tümünde olduğu gibi Venedik'te de bu çok özel gücün varlığına inanılıyordu ve gerektiğinde ona başvuruluyordu. Tahrip olmaktan tesadüfen kurtarılmış bir belge, 1307 yılında -Francesco Birader'in elçiliğinden 33 yıl sonra- 4 saf Venediklinin, Kral Yakışıklı Philippe'in onları tedavi etmesi için Fransa'ya gittiklerini aktarmaktadır.⁴

⁴ Aslanlara ilişkin inanç için bkz. aşağıda, s. 281. Dört Venediklinin yolculuğu için bkz. aşağıda, s. 127.

Böylece, bir parça palavracı bir diplomatın konuşması, atalarımızın Orta Çağ'da ve daha sonrasında da modern zamanların ta kalbine kadar krallık hakkında bizimkinden çok farklı bir imge oluşturdıklarını tam da zamanında bize hatırlatmaktadır. Bu zamanlarda krallar bütün ülkelerde kutsal kişiler sayılmışlar, bazı ülkelerde ise en azından şifacı olarak görülmüşlerdir. Fransa ve İngiltere kralları, yüzyıllar boyunca -eskiden klasik olan bir ifadeyi kullanırsak- "sıracaya dokunmuş"lardır, yani bu krallar, sadece elleriyle dokunarak bu maraza yakalanan hastaları iyileştirdiklerini iddia ediyorlardı. Onların çevresinde herkes bu tıbbi yeteneğe inanmaktaydı. Birazcık daha kısa bir dönem boyunca, İngiltere krallarının uyruklarına ve hatta krallıklarının sınırının dışındaki insanlara yüzükler (*cramp-rings*) dağıtmışlardır. Krallar tarafından kutsandıkları için bu yüzüklerin saralılara sağlıklarını geri verecek ve kas ağrılarını yok edecek güçle donandıklarına inanılmaktaydı. Bu olgular bilgili kişiler ve meraklılar tarafından en azından kalın çizgileri içinde iyi bilinmekteydiler. Ama zihnimize yeterli aktarmada bulunmadıklarını kabul etmek gerekir çünkü bu gibi durumlar çoğu zaman zikredilmemişlerdir. Tarihçiler krallık iktidarı üzerinde koskoca kitaplar yazarken bu konuları hiçbir zaman dile getirmemişlerdir. Okuyacağınız satırların başlıca hedefi söz konusu boşluğu doldurmak olacaktır.

Şifa verme ayinlerini ve daha da genel olarak kendini bu ayinlerde ifade eden krallık kavrayışını inceleme fikrine, bundan birkaç yıl önce Godefroy'nın *Ceremonial* adlı kitabında Fransa kralının kutsanmasına ilişkin belgeleri okurken ulaştım. Kendime yüklediğim ödevin gerçek kapsamını anlamamın uzağındaydım. İçine sürüklendiğim araştırmaların genişliği ve karmaşıklığı beklentimi çok aşmıştı. Hiç değilse azmetmekte haklı mıydım? Niyetimi açtığım kişilerin çoğunun beni gene tuhaf ve sonuçta yararsız bir merakın kurbanı olarak gördüklerinden endişe ediyorum. Kendimi hangi ters yola atacaktım? Sevimli bir İngiliz bana, motamot yazmak gerekirse, "This curious by-path of yours," demişti. Ama ben gene de bu, yönünden sapmış keçi yolunun izlenmeyi hak ettiğini düşündüm ve tecrübe ettiğim üzere, çok uzaklara gittiğini fark ettiğime inandım. Şimdiye kadar anekdot olan bir şeyle tarih yapılabileceğini düşündüm. Bu Giriş yazısında amacımı ayrıntılı bir şekilde doğrulamaya kalkışmam söz konusu değildir. Bir kitap, kendi savunusunu kendinde barın-

BİRİNCİ KİTAP

KÖKENLER

I. BÖLÜM:

SIRACALARA DOKUNMANIN BAŞLANGICI

1. Sıracalar

“Sıracalar” {Fr. “écrouelles”} veya daha da sıklıkla, birincisinin bilgince biçiminden başka bir şey olmayan “scrofula” (hem halkın kullandığı hem de bilgince olan iki terim de Latince *scrofula* kelimesinden türemiştir) terimlerini hekimler bugün yumrulu adeniti, yani tüberküloz mikrobunun yol açtığı lenf bezlerinin iltihabını işaret etmek için kullanmaktadırlar. Kendiliğinden anlaşılacağı üzere, bakteriyoloji biliminin doğumundan önce, Antik tıbbı kadar geri giden bu iki adın böylesine uzmanlaşarak farklılaşmaları mümkün değildi. Bezlerde meydana gelen çeşitli rahatsızlıkları farklılaştırmada sıkıntı çekiliyordu. Veya daha doğrusu, henüz el yordamıyla ilerleyen bir bilimin daha baştan başarısızlığa mahkûm tasnif çabaları, geçerli tıbbi dilde iz bırakmamıştır. Bütün bu rahatsızlıklara Fransızcada ayırım gözetilmeksizin “sıracalar” {Fr. “écrouelles”} ve Latince de *scrofula* veya *strumea* deniliyordu ve bu iki kelime genelde eş anlamlı sayılıyordu. Lenf iltihaplarının büyük çoğunluğunun tüberküloz kaynaklı olduğunu eklemek doğru olacaktır. Orta Çağ hekimleri tarafından sıracalı olarak nitelenen durumların çoğuna bizim hekimlerimiz de aynı teşhisi koyacaklardır. Ama halk dili, teknik kelime haznesine nazaran kesinlikten daha uzaktı. Tüberkülozun saldırısına en kolay maruz kalan lenfler, boyunda yer alanlardır ve hastalık tedavi edilmediğinden ilerleyip de cerahatlenme oluştuğunda, yüz de kolaylıkla etki altına girebilmektedir. Bu yüzden birçok metinde sıracalar ile yüzün, hatta gözlerin maruz kaldığı çeşitli hastalıklar arasında aşikâr karıştırmalar meydana gelmektedir.¹ Yumrular hâlindeki ade-

¹ Yüz hastalıkları ile karıştırma, bugün de tıp kitaplarında hekimlerin dikkatlerini çekmek üzere yer almaktadır. Bkz. Brouardel'deki de Gennes, Gilbert ve

nitler günümüzde de çok yaygındır. Hijyen koşullarının bizimkilere nazaran açıkça çok daha düşük olduğu eski zamanlarda durum acaba nasıldı? Zihnimizde bunları diğer adenitlerle ve halkın cehaletinin bunlarla karıştırdığı her cinsten belirsiz hastalıkla birleştirecek, eski Avrupa’da “sıraca” olarak adlandırılan şeylerin yol açacağı yıkımlar hakkında bir fikrimiz olacaktır. Nitekim bazı Orta Çağ veya modern dönem hekimlerinin tanıklıklarına göre bu sıracalar, bazı bölgelerde tamamen o bölgeye has olarak ortaya çıkmaktaydılar.² Hastalık nadi- ren öldürücüdür ama özellikle tedavi edilmediğinde sıkıntı vermekte ve şekil bozukluklarına yol açmaktadır. Sıklıkla ortaya çıkan cerahat- lerin iğrenç bir yanı vardır. Bunların uyandırdığı dehşet duygusu bir- çok eski metinde yer almıştır. Çehre “yozlaşmaktaydı”, yaralar “iğ- renç bir koku” salmaktaydı. Sayılamayacak kadar çok hasta hararetle iyileşmeyi istiyordu ve bu yüzden halk arasında şöhret kazanmış her tür ilaca koşmaya hazırdı. İşte, kralın gerçekleştirdiği mucizeyi araş- tıran tarihçi, bunları gözünün önünde tutmalıdır.

Bu mucizenin ne olduğunu daha önce söyledim. Eski Fransa’da, sıracalara halk arasında *mal de roi* {kral rahatsızlığı}, İngiltere’de ise *King’s Evil* {Kral Hastalığı} denilmekteydi. Fransa ve İngiltere kral- ları, yalnızca geleneksel ayinlere uyarak gerçekleştirdikleri dokun- ma ile sıracayı iyileştirdiklerini iddia ediyorlardı. Bu mucizevi gücü kullanmaya ne zaman başlamışlardı? Bu iddiaya ne zaman sahip oldular? Halkları nasıl oldu da onlara inandılar? Bunlar, çözmeye çalışacağım netameli problemlerdir. İncelememizin devamı, garan- tili tanıklıklara dayandırılacaktır fakat kökenlere tahsis edilmiş bu birinci kitapta zifiri karanlık bir geçmişe temas ediyoruz. Daha baş- langıçta hipotezlere geniş biçimde yer vermekten kaçınacak mıyız? Eğer tarihçi bunlara kesinlik atfetmezse, hipotezlere yer verebilir. Öncelikle, eskiden denildiği gibi “tabip-prensler”e ilişkin en eski metinleri toplamaya uğraşalım. Fransa ile başlıyoruz.

Girode, *Traité de Médecine et de Thérapeutique*, III, s. 596 vd. Göz hastalıklarıyla karıştırılmasına dair bkz., örneğin Browne, *Adenochoiradelogia*, s. 140 vd.; 149, 168. Krş. Crawford, *King’s Evil*, s. 99.

² İtalya için (Lucca bölgesi) Villanova’lı Arnold’un, H. Finke tarafından alıntılanan “Aus den Tagen Bonifaz VIII” (*Vorreformations-geschichtliche Forschungen* 2), Münster, 1902, s. 105, 2. nota; İspanya için, aşağıda, İkinci Kitap, V. Bölüm, 7. dipnota bakınız.

II. BÖLÜM:

KRALLARIN ŞİFA VERİCİ GÜÇLERİNİN KÖKENLERİ: ORTA ÇAĞ'IN İLK YÜZYILLARINDA KUTSAL KRALLIK

1. Kutsal Krallığın Evrimi; Taç Giyme Kutsaması

Şimdi karşımıza çıkan sorun iki yanlıdır. Kralın gösterdiği mucize, her şeyden önce en üst siyasal iktidarın belli bir kavranışının ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakış açısından hareketle onu açıklamak, onu en karakteristik dışı vurumlarından birini meydana getirdiği fikirler ve inanışlar bütününe bağlamak olacaktır. Zaten özel bir durumu daha genel bir olgunun içine dâhil etmek, bütün bilimsel “açıklama”ların ilkesi değil midir? Ama araştırmamızı bu noktaya getirsek bile görevimizi tamamlamış olmayız. Eğer burada durursak, tekil olanı elimizden geçiririz. Geriye, Avrupa'nın büyücek bir bölümünde ortak olan bir düşünce ve duygu hareketinden kaynaklanan şifa verme ayininin Fransa'da olduğu gibi İngiltere'de de başka bir zamanda değil de şu zamanda hayat bulmasının nedenlerini fark etmek kalmaktadır. Her hâlükârda, zihinlerde uzun zamandan beri hazır duran bu konu bir kurum hâline gelebilmek için derin nedenlerin ve fırsatların fiskeğini beklemiştir.

Ama acaba sıracaya dokunmanın kaynağında yer alan ortaklaşa temsilleri keşfetmek için uzun bir araştırmaya girişmeye gerçekten ihtiyaç var mıdır? Daha ilk bakışta, tamamen kendine özgü gibi gözükken bu ayinin, Orta Çağ ve modern dönem toplumlarında, bilimin bugün vahşi toplumları inceleyerek ihya etmeyi başardığı şu “ilkel” inanışların sonuncu yankısından başka bir şey olmadığı aşikâr değil midir? Bunu anlamak için Sir James Frazer'ın çok büyük bir özen ve dehayla bir araya getirdiği olguların büyük katalogları *The Golden Bough* {Altın Dal} ve *The Magic Art and the Evolution of Kings*'in {Krallığın Büyüsel Kökenleri} sayfalarını çevirmek yeterli değil midir? Salomon

Reinach, “XIV. Louis, eğer sıracalara dokunurken Polinezyalı bir kabile şefini model aldığı kanıtlanırsa ne derdi?” diye yazmaktadır.¹ Ve çok daha önceleri Montesquieu, İranlı Usbeck maskesini takmış olarak, aynı hükümdardan söz ederken, “Bu kral büyük bir büyücüdür, gücünü uyruklarının zihinleri üzerinde bile uygulamaktadır... Hatta dokunarak onlardaki her cins hastalığı iyileştirdiğine inandıracak kadar ileri gitmektedir. Zihinlerin üzerinde sahip olduğu güç ve iktidar işte bu kadar büyüktür,” demektedir.² Montesquieu’nün düşüncesinde, büyücü kelimesi iğneli bir nükteden ibarettir. Ama bugün ona asıl anlamını istekle yüklüyoruz. Bu cümlecigi, şeylerin doğası ile insanlığın ilk siyasal kavramlarından bazıları arasında çok uzun süre bilinmeden kalan bağları bize öğreten Sir James Frazer’ın güzel kitaplarının başına gayet haklı olarak koyabiliriz. Evet, sıradan mucizesi, ikili bir nedenden ötürü “ilkel” olarak nitelenebilecek koskoca bir psikolojik sistemle reddedilemez bir şekilde akrabadır. Çünkü öncelikle tamamen irrasyonelin alanına batmış, henüz pek gelişmemiş bir düşüncenin damgasını taşımaktadır ve ikinci olarak da bu mucize, “ilkel” demeyi uygun bulduğumuz toplumlarda saf hâliyle bulunmaktadır. Ama eğer böyle söylersek, araştırmamızı yönlentmemiz gereken zihinsel temsil türünü yaklaşık olarak işaret etmekten başka bir şey yapmış mı oluruz? Tarihsel gerçek, bu formlardan daha az basit ve çok daha zengindir.

Sir James Frazer şöyle yazmaktadır:

Pasifik Adalarındaki veya başka yerlerdeki bazı kralların onun büyüsül çemberinin içine giren patavatsızları yok ederken, aynı zamanda bunun karşılığı olarak sadece dokunarak insanların sağlıklarını geri getirmesine olanak veren bir cins manevi elektrik akımı içinde yaşadıklarına inanılmaktadır. İngiliz krallarının öncellerinin de eskiden aynı fikirlerle konu olduklarını tahmin edebiliriz. *Çünkü bir kralın dokunmasının iyilik verdiği gibi iyileştirdiğine de inanıldığı için sıradan, kral hastalığı adını almışa benzemektedir.*³

¹ *Cultes, mythes et religions*, II, s. 21.

² *Lettres Persanes*, I, 24.

³ *Golden Bough*, I, s. 371: “... royal personages in the Pacific and elsewhere have been supposed to live in a sort of atmosphere highly charged with what we may call spiritual electricity, which, if it blasts all who intrude into its charmed circle, has happily also the gift of making whole again by a touch. We may conjecture that similar views prevailed in ancient times as to the predecessors of our English

İyice anlaşılması gereken bir nokta olarak Sir James Frazer, XI. ve XII. yüzyıllarda Fransız ve İngiliz krallarının hem sıracaya yayma hem de bunları iyileştirme yeteneğine sahipmiş gibi davrandıklarını iddia etmemekte ama onların atalarının zamanın karanlıkları içinde bu iki tarafı da keskin silahlar olarak kullandıklarını hayal etmektedir. Kralın yeteneğinin korkulacak tarafı zamanla unutulmuş, yalnızca iyilik getirenin anısı korunmuştur. Nitekim daha önceden bildiğimiz üzere XI. ve XII. yüzyıl şifacı kralları, atalarının mirasının bir bölümünü atma durumunda kalmamışlardır çünkü mucizevi yetenekleri içinde onlara çok uzak bir geçmişten gelen hiçbir şey yoktur. Bu argüman yeterli olabilire benzemektedir. Ancak onu bir an için bir kenarda bırakalım. Capet veya Norman hanedanından hükümdarların şifacı güçlerinin çok uzak kökenleri olduğunu varsayalım. Acaba bu durumda Sir James Frazer'ın hipotezi daha da güçlü hâle mi gelecektir? Sanmıyorum. Onun hipotezi Polinezya'da Tonga Adalarının örnek olayına dayanmaktadır. Burada bazı kabile şeflerinin bu cinsten bir tedavi uyguladıkları söylenmektedir. Ama bu benzetme yoluyla yapılan akıl yürütmenin kıymeti nedir? Kıyaslama yöntemi müthiş verimlidir ama genelden dışarı çıkmama koşuluyla. Bu yöntem, ayrıntıları inşa etmeye el vermez.

Toplumsal hayatın tümünü etkileyen bazı müşterek temsiller, en azından kalın çizgileri itibarıyla çok sayıda benzer şekillerde ortaya çıkarlar. Belirgin uygarlık hâllerinin göstergesi olmuşa benzemektedirler ve onlarla birlikte değişirler. Yalnızca nispeten yakın tarihli veya eksik belgeler sayesinde tanıdığımız toplumların bağrındaki varlıklarını gösteren tarihsel veriler yoktur. Acaba gerçekten mi yokturlar? Bunun cevabı muhtemelen “hayır”dır. Karşılaştırmalı sosyoloji bunları gerçeğe oldukça yakın bir şekilde ihya etmemize olanak vermektedir. Fakat insanlığın tümünde ortak veya hemen hemen ortak bir şekilde ortaya çıkan bu büyük fikirler, elbette yerine ve koşullara göre farklı uygulamalara konu olmuşlardır. Okyanusya kabilelerinin incelenmesi, başka zaman ve mekânlarda, Antik Çağ, hatta Orta Çağ Avrupası'nda geliştiği hâliyle kutsal krallık kavramını aydınlatmaktadır. Ama Avrupa'da Okyanusya'nın bütün kurum-

monarchs, and that accoringly scrofula received its name of the King's Evil from the belief that it was caused as well as cured by contact with a king.” İtalic kısım bana ait. Krş. age, III, s. 134.

İKİNCİ KİTAP

ŞİFACI KRALLIKLARIN
İHTİŞAM VE DEĞİŞİMLERİ

I. BÖLÜM:

SIRACALARA DOKUNMAK VE BU DOKUNMANIN ON BEŞİNCİ YÜZYILIN SONUNA KADARKİ ÖZGÜLLÜĞÜ

1. Fransız ve İngiliz Ayinleri

Dokunma uygulamasının Capet hanedanı Fransası ile Normanlar İngilteresi'nde nasıl başladığını gördük. Şimdi, birçok eski fikir arasında kralların şifa verme güçlerine olan inancı da sarsalayan ve XV. yüzyılın sonuna doğru başlayan büyük manevi krize kadar olmak üzere, onun Orta Çağ'ın son yüzyıllarındaki serpilmesine tanıklık edeceğiz. Öncelikle bu gücün bu zamanlarda insanların gözünde ete kemiğe büründüğü hissedilebilen görüntüyü araştıralım.

Fransız ve İngiliz ayinleri başlangıçta tamamen benzer olmuşlardır. Başka türlü nasıl olabilirdi ki? İkincisi birincisinden kopya çekmemiş miydi? Zaten ikisi de çok ilkel idi. Ama her ayin düzeninin içinde âdeta içsel bir gelişme gücü vardır. Dokunma ayini de bu yasanın dışında kalmamıştır. Yavaş yavaş karmaşıklaşmıştır ve bu arada iki ülke arasında epeyi derin farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu evrim, büyücek bir bölümü itibarıyla bu ayırımın çerçevesini aşıyor. Bu ayinin düzeni ancak modern dönemde, kralın mucizesi mutlak monarşilerin kendilerini kuşattıkları, titizlikle kurala bağlanmış törenlerin arasında yer aldığı net bir şekilde belirlenebilmiştir. Şu an için ancak hem epeyi basit hem de epeyi muğlak ve zaten ayrıntıları itibarıyla çok iyi bilinmeyen biçimlerle ilgileneceğiz. Çünkü Orta Çağ sarayları, tam da teşrifatın çok katı olmamasından ötürü bize törenlere ilişkin belge bırakmamıştır.

Öte yandan bu ilkel biçimlerin hiçbir özgün yanı da yoktu. He-kim krallar, azizlerin hayat hikâyeleri ile halka mal olmuş uzun bir geleneğin şifacı krallara ödünç verdiği değişmez hareketleri tamamen doğal bir şekilde tekrarlamaktan başka bir şey yapmamışlar-

dır. Onlara öykülerinin anlatıldığı dindar şifacılar gibi, çoğu zaman hastaların mikrop bulaşmış bölgelerini elleriyle tuttular. Böylece insanlığın en eski inançlarıyla çağdaş, çok kadim bir uygulamayı hiç kuşku duymadan tekrarlıyorlardı. İki bedenın şu veya bu biçimdeki ama daha özel olarak el aracılığıyla teması, görülmez güçlerin kişiden kişiye aktarımının her zaman en etkin yolu olarak görülmemiş midir? Bu eski büyüsel jeste bir diğerini daha eklediler, bu da onların zamanında gelenekseldi ama özellikle Hristiyanıydı: hastaların veya yaraların üzerinde yapılan haç işareti. Söylendiğine göre azizler, bu kutsal işaret sayesinde birçok kereler hastalıklara üstün gelmişlerdi. Krallar onların örneğini izlediler. Fransa’da II. Robert’den ve İngiltere’de aynı şekilde başlangıçtan itibaren. Üstelik dindarlara göre tanrısal işaret, hayatın bütün önemli eylemlerine eşlik etmektedir. Öyleyse iyileştirme ayinini kutsamaması nasıl mümkün olur?¹ Kral, haç işareti aracılığıyla herkesin gözü önünde, mucizevi gücünü Tanrı’nın adına kullandığını vurgulamaktadır. XIII. yüzyıla ait İngiliz belgelerinde sıklıkla rastlanılan ifade çok karakteristiktir: kralın hastalara dokunduğunu işaret etmek için, çoğunlukla onun “işaret yaptığını” söylemektedirler.²

Günah Çıkartıcı Edward’ın eski hayat hikâyeleri ilginç bir işaret içermektedirler. Kutsal kişinin hayat hikâyesini yazanlar, rüyasında gidip kralını bulması konusunda uyarılan sıracalı bir kadının, “eğer kendini krala su ile yıkatarsa” bu hastalıktan kurtulacağını bu ifşa sayesinde öğrendiğini söylemektedirler. Nitekim anlatının devamında -*Anonim Hayat Hikâyesi*’nin bilinenden farklı ifadesini burada kullanıyorum- aziz {yani kral}, suya batırılmış parmaklarının ucuyla hasta kesimleri *ovar* {hikâyedeki terim kutsal yağ ile ovmak, mesh

¹ Haç işaretinin tedavi amaçlı kullanımına örnek: *Garin le Lorrain (Li Romans de Garin le Loherain, yay. P. Paris: Les Romans des douze pairs, I, s. 273)*. Hekimlerin Dük Bégon’un yarasının üzerine bir yakı koyduktan sonra haç işareti yaptıkları görülmektedir. Haç işareti, hayatın bütün alışılmış eylemlerinin içinde, tıpkı kutsama ve şeytan çıkartmada olduğu gibi o kadar iyi bir şekilde kurala bağlanmıştı ki Aziz Columba’nın *Regula Coenobialis*’nde, içinden içmeden önce kupasının üzerinde veya daha yaşlı bir keşişin yaktuğu lambanın üzerinde haç işareti yapmayan keşişin 6 değnek darbesiyle cezalandırılacağını bildirmektedir: *Zeitschrift für Kirchengeschichte, XVII, 1897, s. 220*.

² Birçok diğeri arasında örnek: Public Record Office, *Chancery Miscellanea, IV, I, varak 17v, 27 Mayıs 1378 “xvij egrotis signatis per regem xvij d.”*

etmek}. Burada da en eski büyü uygulamalarından birini ayıklayabiliyoruz: bir şifacının ellerini batırduğu sıvının, bu temasla mucizevi özellikler kazandığına inanılmaktaydı. Acaba buraya bakarak kralın bu usulü olağan olarak uyguladıklarına inanmak gerekir mi? Sanmıyorum. İngiliz ayını kadar Fransız ayınının bütün resmî anlatıları, iyileştirme gücünü dolaysız dokunmaya atfetmektedirler.³ İngiliz sarayında XII. yüzyılda veya daha geç tarihlerde uygulanan ayın usulü hakkında aziz hayat hikâyelerinden kesin bilgiler edinmek mümkün değildir. Çünkü I. Henry'nin danışmanlarının kralın mucizesinin prototipi olarak kullandıkları sıracı öyküsü, herhâlde tamamen onlar tarafından uydurulmuş değildi, daha efendilerinin tahta çıkmasından önce Günah Çıkartıcı'nın hayat hikâyeleri arasında yer almış olmalıydı. Aynı hayat hikâyelerinde bu öyküye benzeyen başkaları da suya önemli bir rol atfetmektedirler. İngiliz kralların gerçekte uyguladıkları iyileştirme töreninin kurucu bir unsuru ile değil de efsane edebiyatının ve daha da özel olarak Büyük Britanya'da yazılmış eserlerin çok sayıda örneğini sunduğu bir aziz hayat hikâyesi teması ile karşı karşıyayız.⁴

Ancak Manş'ın her iki yakasındaki bu törende su, bir yere sahipti ama en azından ilke olarak çok daha mütevazı bir yere. Krallar birçok iğrenç tümörün üzerine parmaklarını koyduktan sonra, öyle gerektiği üzere ellerini yıkıyorlardı. En gerekli temizlik ihtiyacından kaynaklanan bu jestin başlangıçta şifacı bir karakteri yoktu. Ama halk, kralın ellerini yıkadığı kaptaki suya bazı meziyetler atfetmekten geri durabilir miydi? İyileştirmeyi bilen bir eli ıslattığı için, suyun kendisi de bir ilaca dönüşmüşse benzemektedir. Corbie Manastırı'ndan bir keşiş, Etienne de Conty, VI. Charles'ın saltanatının başlangıç döneminde, Fransız krallığına ilişkin olarak yazdığı küçük bir eserde bu sıracı ayinini tasvir etmiştir. Söylediğine göre kral, hastaya dokunduktan sonra ellerini yıkamıştır. Bu iş için kullandığı su hastalar tarafından alınmıştır. Bu sudan dokuz gün boyunca, oruçluken ve dindarca içmektedirler. Bunun sonunda, “başka bir

³ Etienne de Conty'nin karanlık bir metninin yorumu için bkz. aşağıda, 5. dipnot.

⁴ Krş. yazarı bilinmeyen *Hayat*, yay. Luard, *Lives of Edward the Confessor*, s. 429 ve özellikle Clareli Osbert, (okuyucunun diğer hayat hikâyelerindeki ilgili pasajlara atıflar bulabileceği) XIV, XV, XVI, XVII. Bölümler; ayrıca bkz. A. Franz, *Die kirchlichen Benediktionen*, I, s. 79 ve devamı ve özellikle s. 84.

hekim olmaksızın” iyileşmişlerdir.⁵ Bu benzersiz batıl itikat, Manş’ı hiç aşmamışa benzemektedir. Fransa’nın kendinde modern zamanlarda bunun izine bile rastlanmamaktadır. Ama ileride göreceğimiz üzere İngiltere’de sıracalılara verilen madenî para, tamamen benzer bir inancın konusu hâline gelmiştir. Her iki durumda da iyileştirici sıvı, kralın elinin dokunduğu bir şeye bu gücü aktarmaktadır. Resmî bir ayinin biçimlendirdiği ilkel çekirdeğin etrafında koskoca bir folklorun oluşmaması olanaksızdı.

Şifa verme eyleminde bulunan krallar sessiz kalmıyorlardı. Fransa kralları çok eskiden beri, geleneksel iki jestin yanı sıra kutsal bir iki söz etme âdetini de edindiler. Geoffroi de Beaulieu, Aziz Louis’in hasta bölümlere dokunurken “duruma uygun, örfeye uygun, zaten tamamen kutsal ve Katolik” bazı sözler ettiğini söylemektedir.⁶ Yakışıklı Philippe’in, söylendiğine göre ölüm döşeğinde ardılı Prens Louis’ye öğrettiği veya daha doğrusu -çünkü bunların gizli bir yanla-

⁵ Bibl. Nat. lat. 11730, varak 31v: “Item post dictam sanctam unctio-nem et coronacionem regum Francie omnes predicti reges singulares quilibet ipsorum fecit pluries miracula in vita sua, videlicet sanando omnino de ve-venosa, turpi et inunda scabie, que Gallice vocatur *escroelles*. Item modus sanandi est iste: postquam rex audivit missam, affertur ante eum vas plenum aque, statim tune facit oracionem suam ante altare et postea manu dextra tangit infirmitatem, et lavât in dicta aqua. Infirmi vero accipientes de dicta aqua et potantes per novem dies jejuni cum devotione sine alia medicina omnino sanantur. Et est rei veritas, quod quasi innumerabiles sic de dicta infirmitate fuerunt sanati per plures reges Francie.” Bu pasaj d’Achery tarafından Guibert de Nogent’in *De vita suasi* üzerine notlarında ve onu takip eden Migne, *PL.*, cilt 156, 1022-23. sütunlarda iktibas edilmiştir. Yazar hakkında bkz. L. Delisle, *Le cabinet des manuscrits de la Bibl. Nationale*, II, s. 127 (daha önceki yay. Bibl. Éc. Chartes, 1860, s. 421). Fransa Krallığı üzerine küçük bir inceleme, aynı şekilde Étienne de Conty’nin elinden çıkan Martinian Kroniğinin bir ekinin başında yer almaktadır (bu ekin bir parçası J.H. Albanès ve U. Chevalier tarafından *Actes anciens et documents concernant le bienheureux Urbain V*’de yayımlanmıştır, s. 73), burada yer alan sonuncu olay Niğbolu Muharebesi’dir (25 Eylül 1396). Bu notun başında zikredilen metin karanlıktır. *Lavat* kelimesine aktif veya yansız bir anlam verilmesine göre bu durum ortaya çıkmaktadır. Bu iki anlam da klasik uygulamaya tam uygundur -ya kral yaraları yıkıyordu ya da dokunduktan sonra yıkıyordu-. Ben ikinci yorumu tercih ediyorum. Birincisi -aslında genel kabul görmektedir- Fransız ayinine ilişkin olarak bildiklerimize terstir.

⁶ *Histor. de France*, XX, s. 20, XXXV. Bölüm (aşağıda, II. Kitap, III. Bölüm, 10. dipnotta zikredilen metin).

rı yoktur- hatırlattığı, aynı “kutsal ve dindar” sözlerdir.⁷ Görmezden gelmeden önce çözmeliyiz. Fransız krallarının daha sonra benimstedikleri kalıptan çıkma formül olan “Kral sana dokunuyor, Tanrı seni iyileştiriyor,” sözüne ancak XVI. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Bu söz veya benzeri herhangi başka bir şey Manş ötesinde hiçbir zaman kullanılmışa benzememektedir. Bunun nedeni burada kralların sessiz kalmaları değil, ağızlarından yalnızca duaların çıkmasıdır.

Fransız gösterişçiliği içinde elbette din de yer almaktaydı. Bura-ya haç işareti ve daha birçok başka biçimde dâhil olmaktaydı. Etienne de Conty, kralın hastalara doğru gitmeden önce dua ettiğini anlatmaktadır. Uygulama herhâlde eskiydi. Ama acaba kralın içinden okuduğu bir duadan daha başka bir şey mi söz konusu-uydu? XVI. yüzyılda bu amaca yönelik özel formüllerin ortaya çıktığını göreceğiz ama bunlar çok kısıdirlar ve zaten geç tarihli efsanelerin izini taşımaktadırlar.⁸ Bu fakirliğin karşısında İngiltere, bize müthiş bir zenginlik sunmaktadır. Dokunma töreni bu ülkede gerçek bir dinsel tören görünümü kazanmıştır, yanında özel papazının da bulunduğu kral, âdeta bir ayin yöneticisi durumundadır. Ama ne yazık ki İngiliz sıracı ayini törenleri, modern çağların öncesine ait bir kaynak bırakmamışlardır. Bize ulaşan ilk “hastaların iyileştirilmesi için dinsel tören”in tarihi VIII. Henry veya belki de VII. Henry dönemidir. Ancak ne bunun çok daha eski kompozisyonları barındırdığı ne de bu çok benzersiz ayinsel gelişimin çok gerilere gittiği konusunda kuşku yoktur. III. Edward’ın özel papazı Thomas Bradwardine, 1344’te yazdığı felsefi bir incelemede, daha o sıralarda kralının iyileştirmeden önce, “kendini dualara verdiği” kaydetmekteydi.⁹ Daha da iyisi, bundan bir yüzyıl öncesinden itibaren İngiliz sarayının hesaplarında, kralın hastalara dokunduğunu ifade etmek için, yalnızca daha

⁷ Ives de Saint-Denis, *Histor. de France*, XXI, s. 207, C ve D: “primogenitum iterum ad se vocatum secretius, praesente scilicet solo confessore, instruxit de modo tangendi infirmos, dicens ei sancta et devota verba quae in tangendo infirmos dicere fuerat assuetus. Similiter docuit eum quod cum magna reverentia, sanctitate et puritate deberet illum contactum infirmorum et mundis a peccato manibus exercere.” 26 Kasım 1314’te ölüm döşeğindeki Yakışıklı Philippe ile veliaht arasındaki görüşme, Mayorka kralının elçisi tarafından da teyit edilmiştir (burada söylenenleri bilmemektedir), Bibl. Éc. Chartes, LVIII, 1897, s. 12.

⁸ Aşağıda, s. 309-310.

⁹ Aşağıda, 20. dipnot.

II. BÖLÜM:

İNGİLİZ KRALLIĞININ İKİNCİ MUCİZESİ: ŞİFALI YÜZÜKLER

1. XIV. Yüzyılda Yüzükler Ayini

Orta Çağ'da her yıl kutsal cuma gününde, İngiltere kralları da tıpkı bütün iyi Hristiyanlar gibi haça tapınıyorlardı. O sırada ikamet etmekte oldukları şatoda bir haç dikiliyordu, en azından XIV. yüzyılda olağan olarak bu, "Gneyth Haçı" idi. I. Edward'ın Galler'i fethi esnasında ele geçirdiği sanılan ve öyle inanıldığına göre, İsa Mesih'in çivilendiği tahtadan bir parçanın içine dâhil edildiği kutsal bir emanet böyle adlandırılmıştı.¹ Kral bu haçın biraz uzağına yerleşiyor ve secde ettikten sonra ayağına kalkmadan tanrısal işarete doğru yavaşça yaklaşıyordu. Bütün ayın düzenleyicilerin bu eylem için önerdikleri davranış buydu. Jean d'Avranches, "Bu tapınma hareketinde, karnın yere temas etmesi gerekir çünkü Aziz Augustinus'un 43. Mezmur'u yorumlarken söylediği üzere diz çökmek tam bir alçakgönüllülük değildir ama tamamen yere değerek kendini aşağılayan kişide artık geriye daha fazla aşağılanma için herhangi bir şey kalmaz," demektedir.² Bibliothèque Nationale'de bulunan Guillaume de St. Pathus tarafından yazılmış Aziz Louis'nin hayatını içeren³ el yazmasındaki ilginç bir minyatür, dindar kralı bu ayini en uygun bir şekilde yaparken göstermektedir. İngilizce metinler, bu harekete erken tarih-

¹ Krş. *Liber Quotidianus contrarotulatoris garderobae* (Soc. of Antiquaries of London), Londra, 1787, Glossary, s. 365; Hubert Hall, *The antiquities and curiosities of the Exchequer*, 2. baskı, Londra, 1898, s. 43.

² Migne, *P.L.*, cilt 147, 51. sütun: "Adoratio omnium ita fiat, ut uniuscuiusque venter in terra haereat; dum enim juxta Augustinum in psalmo XLIII genuflectitur, adhuc restat quod humilietur; qui autem sic humiliatur ut totus in terra haereat, nihil in eo amplius humilitatis restat." Bu ayine ilişkin olarak bkz. J.D. Chambers, *Divine worship in England in the thirteenth and fourteenth centuries*, Londra, 1877, "Ek", s. XXXI ve E.K. Chambers, *The Mediaeval Stage*, II, s. 17, n. 3 (bibliyografya).

³ Lat. 5716, varak 63; müstensih Joinville, yay. N. de Wailly, 1874, s. 2.

III. BÖLÜM:

SIRACALARA DOKUNMANIN KÖKENLERİNDEN RÖNESANS'A KADAR BÜYÜLÜ VE KUTSAL KRALLIK

1. Dinsel Görevleri Olan Krallık

Daha önce görüldüğü üzere şifa ayinleri, kralların doğüstü karakterine ilişkin eski kavramlardan kaynaklanmışlardı. Eğer bu inançlar ayinlerin doğuşundan kısa bir süre sonra kayboldularsa, bunun nedeni, muhtemelen bunların kendilerini veya büyük popülaritelerini koruyamamaları olabilir. Ama bunlar kaybolmak yerine sağlam bir şekilde direndiler ve bazı noktalarda yeni batıl itikatlarla daha da karmaşık hâle gelerek genişlediler. Dokunmanın kalıcı başarısının veya eski büyülü yüzük uygulamasının gerçekten tam bir kral törenine dönüşümünü açıklamak için, en başta bu iki uygulamayı da şu dinsel saygı atmosferinin, Orta Çağ'ın sonuncu dört veya beş yüzyılı esnasında halkların hükümdarlarını kuşattıkları şu harikalarla dolu ortamın içine yerleştirmek gerekecektir.

Katolik toplumda doğüstü ile sıkı fıkılık, ilke olarak çok sınırlı bir mümin grubuna aitti. Bunlar düzenli olarak Tanrı'nın hizmetinde olan papazlar ile bazı izinli diğer din adamları idi. Bu dünya ile öte dünya arasındaki bu zorunlu araçlara nazaran, sıradan laikler olan şifacı krallar acaba sahtekâr gibi görünme tehlikesi ile karşı karşıya değiller miydi? Nitekim, daha önceden bildiğimiz üzere Gregoriusçular ve izleyicileri onları böyle görüyorlardı ama o zamanın insanların çoğu için durum böyle değildi. Çünkü genel kanaate göre, krallar saf laikler değillerdi. Onları sarmalayan saygınlık, genelde inanıldığına göre, onlara âdeta bir din adamı karakteri veriyordu.

Âdeta din adamı demek gerekiyor. Çünkü özümleme hiçbir zaman tam olmamıştır ve zaten olamazdı da. Bir Katoliğin gözünde din adamlığı, tamamen tanımlanmış dünya-ötesi ayrıcalıklar içermektedir ve bunlara ancak din adamı olarak atanalar ulaşabilir. Orta Çağ'da hiçbir hükümdar, ne kadar kudretli veya ne kadar gurur-

IV. BÖLÜM:

BAZI İNANÇ KARIŞIKLIKLARINA DAİR: AZİZ MARCOUL, FRANSA KRALLARI VE YEDİNCİ OĞULLAR

1. Aziz Marcoul, Efsanesi ve Tapınısı

Fransa'da Orta Çağ'ın sonuna doğru, bir azizin tapınısı, Aziz Marcoul tapınısı, krallık mucizesine olan inanca ayrılmaz bir şekilde karıştı. Bu karmaşık tarihi çözmeye uğraşalım. Ve önce adı böylece sıracaya ayinine ebediyete kadar ortak olan kişinin kim olduğuna bakalım.¹

İlk Karolenj imparatorlarının hükümdarlıkları döneminde, Coutances diyakozluğunda, Nant denilen bir yerde, Marcoul (Marculphus) adındaki sofu bir başrahibin mezarının yer aldığı bir manastır yükselmekteydi.² Çoğu zaman olduğu üzere evlerin manastırın bi-

¹ Bu bölümün tamamı için Reims'te koruma altında olan Marne ili Arşivlerinde yer alan St. Rémi fonlarının bir parçasını oluşturan Corbeny Manastırı Arşivlerini geniş ölçekte kullandım. Notlarda atıf olarak verilen tomar göndermeleri eğer başka bir belirleme yoksa, Reims Arşivleri St. Rémi fonları olarak anlaşılmalıdır. XVIII. yüzyılda oluşturulan bu fonun tasnifi epeyi kendine özgüdür. Manastırın arşivcileri önce kendilerince en önemli parçaları ayırmışlardır. Bunları belli sayıda tomarlar hâlinde toplamışlardır, bunların birbirini izleyen numaraları vardır. Çok ilginç saymadıkları belgelere -ve bizim için çoğu zaman en değerlilerigeline, bunları ek tomarlar hâlinde toplamışlar ve önceki tomarların arkasına koyulmuşlardır, böylece aynı numarayı almışlardır ama "bilgi" diye bir not eklemişlerdir. Böylece -yalnızca tek bir örnek vermek üzere-, 223 numaralı tomarın yanı sıra "tomar 223 (bilgi)"nin de sıklıkla zikredildiği görülecektir. Reims'teki çalışmalarımın arşivci sevgili M.G. Robert'in koşturmaları sayesinde ne kadar kolaylaştığını eklememe gerek yoktur.

² Marcoul, adın tamamen Fransızca hâlidir. Burada Aziz Marcoul tapınısını, görüleceği üzere X. yüzyıldan itibaren başlıca merkezi olan Laon bölgesindeki hâliyle kullanacağım. Norman lehçesindeki biçim, *Marcouft* tur. Çoğu zaman *Marcou* {Marku} biçiminde telaffuz edilmiş ve yazılmıştır. Bkz. aşağıda, 13. dipnot. XVII. yüzyılda bazen rastlanılan *Marcoulf* biçimi (örneğin tomar 223, n. 10, kutsal emanetlerin kaldırılmasının tutanağı, 17 Nisan 1643), elbette "âlimane" Latince kökenli adın bir taklididir.

nalarının civarında gruplandıkları köye yavaş yavaş bizzat keşişlerin başının adını verme âdeti ortaya çıktı ve buna alışıldı. Cotentin ilinin doğu kıyısında, denizden çok uzak olmayan bir yerde bulunan bugünkü Saint-Marcouf köyünün durumunun böyle olduğunu, bütün belirtilerin bu yönde olduğunu kabul etmek gerekir.³ Köyün ilk adı haritadan silinmiştir.

Frank Galyası'nda, bu IX. yüzyılın başında, edebiyatın tadını yeniden keşfeden din adamları her yerde, azizlerinin hayat hikâyesini iyi bir Latince ile yazmaya veya yeniden yazmaya girişiyorlardı. Nant'dakiler de genel uygulamanın dışında kalmadılar. İçlerinden biri bir Aziz Marcouf'un yaşam hikâyesi yazdı.⁴ Gemi kazasından kurtulan güzel bir kadın kılığında ortaya çıkan ve Vergilius'tan dizeler okuyan -ama yanlış bir şekilde- şeytanın da yer aldığı bu esercik, ne yazık ki en sıradanından dinsel masallardan başka bir şey sunmamaktadır. Aşağı yukarı belirgin ve belki de itimat edilebilecek yeğâne bilgiler, Marcouf'un doğum yerine -Bayeux- ve yaşadığı döneme -Kral I. Childebert'in ve Başrahip Aziz Lô dönemi, yani 540 yılı civarı-⁵ ilişkin olmaktadır. Birincisinden kısa bir süre sonra yazılan ikinci bir hayat hikâyesi, birincisine değeri olmayan şişkinliklerden başka bir katkıda bulunmamıştır. Sonuç olarak Nantlı azizin hakkında her şeyi bilmekten vazgeçmek gerekmektedir. Hayat hikâyeleri kitaplarından yargıya varmak üzere IX. yüzyıl, bu aziz hakkında bizden daha fazla bir şey bilmemiştir.

Bu arada Norman istilaları ortaya çıkmıştır. Batı illerinin çoğun-

³ Manş ilinin Montebourg nahiyesi. Adın görüldüğü, özenle tarihlendirilmiş en eski metin, Rouen Başpiskoposu I. Robert'in bir beratı olmalıdır (1035-1037), yay. F. Lot, *Études critiques sur l'abbaye de Saint-Wandrille*, (Biblioth. Hautes Études, 104), 1913, s. 60; krş. *age*, s. 63. Bugün Saint-Marcouf'taki mucizevi bir çeşmeye dinsel saygı gösterilmektedir: A. de Caumont, "La Fontaine St. Marcouf", *Annuaire des cinq départements de Normandie, publié par l'Assoc. Normande*, XXVII, 1861, s. 442.

⁴ Bu hayat hikayesi için -A hayatı- ve biraz daha sonra olan ve B hayatı denilen diğeri için bkz. Baedorf, *Untersuchungen über Heiligenleben der westlichen Normandie*. Burada gerekli bibliyografik atıflar bulunmaktadır, krş. *Bibliographia hagiographica latina*, n. 5266-5267.

⁵ Burada, azizin geçtiği kabul edilen bazı yer adları da bulunmaktadır. Ama burada, tıpkı birçok benzer yazıda olduğu gibi, keşişlerin haklarının veya iddialarının bulunduğu manastırların pirinin efsanesine bağlanmak için bulunmakta değiller midir?

IV. Levha

“İngiltere Kralı II. Charles, Sıracalara Dokunuyor.”
(Robert White’in Keski Oyması. J. Browne’un *Charisma Basilikon* (1684)
Adlı Kitabının İç Kapağı.)

VI. BÖLÜM:

DOKUNMANIN GERİLEMESİ VE ÖLÜMÜ

1. Kral Mucizesine Olan İman Nasıl Kayboldu?

Dokunmanın kesin olarak ortadan yok olmasının önce İngiltere’de, sonra Fransa’da ilk nedeni siyasal devrimler olmuştur. Ama bu değişimlerin etkili olabilmelerinin nedeni, krallığın doğaüstü karakterine olan inancın iki halkın en azından birer bölümünün ruhunda, hemen hemen hiç fark edilmeden derinden sarsılmış olmasıdır. Burada zihinlerde meydana gelen ama karanlıkta kalan değişimleri tam anlamıyla tasvir etme iddiasında olamayız ama eski inancın çöküşüne katkıda bulunan nedenlerden birkaçını işaret edebiliriz.

Krallar tarafından gerçekleştirilen tedaviler, uzun süre hiçbir kuşkuculukla karşılaşmayan şu mucizevi tedaviler içindeki vakalardan yalnızca biriydi. Bazı olgular bu zihniyeti iyice aydınlatmaktadırlar. Fransa’da II. Henri’den en azından IV. Henri’ye kadar, gerçek bir çıkıkçı hanedanı olan Bailleul ailesinin uzun süreli ünü. Bu aile babadan oğula aktardığı “şiddetli bir düşüş sonucu çıkmış veya darbe alınması sonucu kırılmış kemikleri eski hâline getirme, sinir sıkışmalarını veya organlardaki sıkışmaları iyileştirme ve eğer çıktılarsa bunları yerlerine oturtma ve onlara ilk güçlerini geri verme konusunda şu gizli meziyete” sahiptir. Bu irsî yeteneği az çok karanlıkta kalan bir şekilde doğdukları memleket olan Caux ilinde uyguladıktan sonra Bailleuller, II. Henri’nin sarayında ispatıvücut ederler. Ve burada en büyük göreve getirilen Joyenval Manastırı başrahibi ve kralın sadakacısı Jean, kral ahırları nazırı ve kral odası görevlilerinden Nicolas, XIII. Louis zamanında topçu nazırı ve başemin olan başka bir Nicolas; bunların hepsi kırık çıkıkları tedavi etmeye devam etmiştir. Kuşkusuz başarıları, kuşaktan kuşağa aktardıkları becerikli bir teknik sayesinde ve bunun doğaüstü hiçbir yanı yoktur. Ama etraflarındaki insanlar böyle düşünmemekteler-

ÜÇÜNCÜ KİTAP

KRAL MUCİZESİNİN
ELEŞTİREL YORUMU

TEK BÖLÜM

1. İlk Akılcı Yorumlama Denemeleri

Kral mucizesinin yüzyıllar boyunca meydana gelen iniş çıkışlarını, metinlerin izin verdikleri ölçüde izledik. Bu araştırma esnasında, psikolojik bir karmaşa hâlinde birbirlerine karışarak Fransa ve İngiltere krallarını şifacı kudrete sahip olduklarını iddia etmeye ve halkı da bunu tanımaya götüren kolektif temsilleri ve bireysel ihtirasları aydınlatmaya çalıştık. Böylece mucizeyi kökenleri ve uzun soluklu başarısı itibarıyla bir anlamda açıklamaya çalıştık. Ancak bu açıklama hâlâ eksiksiz değildir, mucizevi kudretin tarihinde bir nokta karanlıkta kalmaktadır. Eskiden dokunma veya şifalı yüzükler aracılığıyla gerçekleştirilen tedavilerin gerçekliğine inanan kalabalıklar, onlarda sonuç olarak deneysel düzlemde bir olgu görüyorlardı, “Güneş gibi açık bir gerçeklik,” diye haykırıyordu Browne.¹ Eğer bu kadar çok dindar kişinin imanı yanılısamadan başka bir şey değildiyse, deneyin karşısında yenik düşmemesi nasıl açıklanabilir? Başka bir ifadeyle acaba krallar iyileştirmişler midir? Eğer öyleyse, hangi usullerle? Eğer bunun tersine cevap olumsuzsa, acaba bu kadar yıl boyunca nasıl oldu da iyileştirdiklerine ikna ettiler? Eğer doğaüstü nedenlere çağrıda bulunma olanağını kabul ediyor olsaydık, bu soru sorulmazdı bile ama bugün kim doğaüstü güçlerin, bizi ilgilendiren bu konuda dahil olduğunu ileri sürebilir? Ama akli devre dışı bırakan eski yorumu, başka bir yargılama biçimi olmaksızın bir kenara bırakmak elbette yetersiz olacaktır. Aklın kabul edebileceği yeni bir yorumu onun yerine geçirmenin çarelerini aramak gerekecektir. Çok hassas bir görev söz konusudur ancak bunu yapmaktan kaçınmak, entelektüel bir ihanet olacaktır. Öte yandan sorunun önemi, monarşik fikirlerin tarihini aşmaktadır. Burada koskoca bir mucize psikolojisinin işin içinde olduğu, bir cins belirleyici deneyin karşısındayız.

Nitekim kralların tedavileri, en iyi bilinen, incelemesi en kolay

¹ *Charisma*, s. 2: “I shall presume, with hopes to offer, that there is no Christian so void of Religion and Devotion, as to deny the Gift of Healing: A Truth as clear as the Sun, continued and maintained by a continuai Line of Christian Kings and Governors, fed and nourished with the same Christian Milk.”

EKLER

EK I: FRANSIZ VE İNGİLİZ MALİYE KAYITLARINDA KRAL MUCİZESİ

Şifa ayinleri, kralları bazı harcamalar yapmak zorunda bırakıyordu. Bu nedenle Fransız ve İngiliz maliye kayıtları bu konuda gözden geçirilmelilerdir. Ama bu konudaki belgeleri yorumlamak son derece zordur. Buradan bazı ayrıntıları ayıklamakla yetinmek gerekmektedir. Bunları işe yarar bir şekilde kullanabilmek için, yöntemli bir şekilde incelemek gerekir. Özellikle bunlara yakından bakıldığında, bazı dönemlerin bilgiden yana çok zengin oldukları, bazı başka dönemlerinse hiçbir şey vermedikleri görülmektedir. Bu aşikâr kaprisleri açıklamak gerekmektedir. İzleyen eleştirel incelemede bunu yapmaya uğraşacağım.

Fransa'dan başlıyorum.

1. Fransız Maliye Kayıtlarında Sıracalara Dokunuş

Öncelikle tarihçilerin sıklıkla üzülme fırsatı buldukları genel düzlemde bir olguyu hatırlatmak gerekir. Fransız krallığının mali arşivlerinden bize çok az şey intikal etmiştir. Bu yokluğun nedenleri çokludur. Bunların bazılarını tartışmak mümkündür ama başlıcası iyi bilinmektedir: 26-27 Ekim 1737 gecesı çıkan yangın Île de la Cité'de* bulunan sarayın içindeki maliye arşivlerinin saklandığı deponun büyük bölümünü kül etmiştir. Eski devlet maliyesine ait olup da hâlâ durmakta olan belgelerin neredeyse tamamı bu felâkette yok olmuştur.¹ Ancak tahripten tesadüfen kurtulabilen bazı nadir kalıntıları kullanabiliriz.

* Île de la Cité: Seine Nehri'nin Paris kentinin içinde kalan bölümündeki en büyük ada. Ünlü Notre-Dame Katedrali bu adanın üstündedir. -çn.

¹ Daha fazla ayrıntı için bkz. C.-V. Langlois, *Registres perdus des archives de la Chambre*

EKLEMELER
VE
DÜZELTMELER

I. Cermen Halklarının İlkel Cumhuriyetçiliği

Biraz hor görerek geliştirdiğim bu bölümde eskiden beri ünlü bir teoriden söz etmeden geçivermiş olmam herhâlde eleştirilecektir. Bu teori, Cermenlerin ilkel cumhuriyetçiliğidir. Nitekim, çoğu Alman olan koskoca bir tarihçiler okulunun Cermen krallığı, en azından Batı Cermenlerinde, istilaların büyük altüst oluşu içinde doğmuş geç bir kurum olarak gördüklerini herkes bilmektedir. Ama acaba bu kavrayış ayrıntılı bir şekilde tartışılmayı hak etmekte midir? Metinlere dayanmanın yollarını ararken ve yalnızca *Aufklärung*'un {Aydınlanma} veya romantizmin cazip seraplarını yansıtmazken sonuçta iki yanlış anlamanın üzerinde oturmaktadır. Öncelikle, Latin yazarların terminolojisi eleştiri yapılmadan yorumlanmıştır. Latin yazarlar Cermen toplumunu tasvir ettiklerinde, *rex* {kral} kelimesini büyük toplulukların şefleri için kullanıyorlardı; onlara göre küçük grupların şefleri *princeps*lerden {prens} ibaretlerdi. Bu kelimeler Fransızcaya veya Almancaya ön bir açıklama olmaksızın aktarıldıklarında ters bir anlam vereceklerdir. Bugün cari olan sosyoloji kelime haznesine göre, *princeps* ve *reges* {*princeps* ve *rex*in çoğulları} kral anlamına gelmektedirler, yani irsî bir prestijleri olan monarklar. İrsî kelimesini bilhassa kullanıyorum, bu eskiye yönelik cumhuriyetçiliğin taraftarları ikinci karışıklığa bu noktada neden olmaktadırlar. Prenslerin ve hatta kralların atanmasında seçimin belli bir rol oynuyor olması olgusunda, bu kralların ve özellikle de bu prenslerin tamamen seçimle gelen devlet görevlileri veya böyle bir şey söylemeye cüret edersem, devlet başkanları olduklarını görme eğilimindedirler. Bunun böyle kabul edilmesi, kişisel meşruiyetin yanında bir de aile meşruiyetinin olabileceğini unutmak demektir. Eğer halkın seçimi ancak ve hep kan ile aktarılan bir erdeme sahip aynı ailenin içinden oluyorsa irsîlik vardır. Eski Cermenlerdeki olağan kural böyle olmuştur. Bu konuda Heinrich Brunner'in kitabının güzel bir bölümüne gönderme yapmama izin verilsin: "Königtum und Fürs-

BİBLİYOGRAFYA

Aşağıda iki bibliyografya atfı kategorisi yer almaktadır.

Birinci kategoride yer alanlar, I. kesimi oluşturmaktadırlar. Bunların sayısı çok azdır ve kitabımda birçok kereler zikredilecek, genel olarak krallığa veya özel olarak da Fransız ve İngiliz krallıklarına ilişkin eserler kapsamaktadır. Bunlara yönelik amacım, sadece atıfları kolaylaştırmaktır. Bu konuda tüketici bir bibliyografya, hatta seçilmiş bir bibliyografya vermeyi hiç hedeflemedim. Her kitap ve muhtıra için eğer varsa, özellikle şifacı krallığı ilgilendiren sayfaları parantez içinde verdim.

İkinci dereceden işaretler -II. kesim ve devamı- daha özel olarak şifa gücüne ve VII. kesimde kralın haç işareti yapmasını batıl itikat hâline getiren, kralların mucizevi karakterine olan inancın bu diğer biçimine ilişkindir. Ancak bunlar hiç de tam değillerdir. Bu tam olmama hâli ile yalnızca, kuşkusuz yapmak zorunda kaldığım atlamaları kastetmiyorum. Anılmalarına gerek duyabileceğim az sayıda dergi makalesini de bir kenara bıraktım. Tarihsel “merak unsurları”nın peşinden koşanlara her zaman çok cazip gelen bir konuda, özellikle İngiltere’de uzman olmaktan çok daha cesur veya saf yazarları teşvik etmemek için böylesine bir budama yapılması kaçınılmazdı. Çok ihtiyatlı davrandım. Araştırmalarım esnasında, içeriğinin kapsamı olmayan küçük bir notun bana sıklıkla değerli bir atfı noktası sağladığını hatırlıyorum. Kaynaklar bu kadar dağınık olduğunda, en deneyimsiz araştırmacı dosyaya ilk defa ortaya çıkan bir metin eklerse, ona hoş geldin demek gerekir.¹

Bu bibliyografyaya, özel olarak şifa verme gücüne veya kralın haç işareti yapmasına ayrılmış çalışmaların yanında, daha genel konuları ele almakla birlikte, aynı fikrin bu iki dışı vurumuna ilişkin olarak yararlı işaretlerde bulunan çok sayıda kitap veya makaleyi de kattım ve her seferinde bakılması gereken sayfaları zikrettim. Bu tür eserler her zaman en az değerlileri değillerdir. Başka yerlerde çok daha iyi bilinen olgulara yönelik sıradan imalardan ibaret olan ve özgün hiçbir bakışları olmayan her şeyi bir yana bıraktım.

¹ Bayan H. Farquhar tarafından *Royal Charities* başlığı altında yayımlanan (aşağıda, VI, § 3) mükemmel makaleler, daha önce İngiliz dokunmasının sikkeleri hakkında yazılanların tümünü gereksiz kıldılar, listelerimi gereksiz yere dolduracak birçok daha eski çalışmayı elememe izin verdiler.

DİZİN

Bu dizin, ilke olarak kitabın içinde zikredilen bütün kişi ve yer özel adlarını kapsamaktadır. Ama şunlar gene de bir kenara bırakılmıştır: 1) Fazlasıyla sık zikredildiklerinden ötürü yer aldıkları sayfalara yapılacak göndermelerin hiçbir yararının olmayacağı bazı coğrafi adlar: İngiltere, Avrupa, Fransa, Galya, Büyük Britanya, Manş; 2) Dipnotlarda veya kitabın başındaki Bibliyografyada atıf olarak zikredilen eserlerin yazarlarının adları veya bu aynı eserlerin başlıklarında görülen yer adları; dipnotlarda zikredilen yazarlar, kanaatleri tartışıldığında veya en azından belli bir genişlikte sunulduğunda elbette dizinde yer bulacaklardır.

Merovenjler, Karolenjler, Capetler (veya Capetliler) Valoislar, Bourbonlar, Plantagenetler, Tudorlar, Stuartlar gibi büyük İngiliz veya Fransız hanedanlarını işaret eden adlar, yalnızca söz konusu hanedanın tarihinin bir miktar aydınlatıldığı pasajlara -eğer varsa- (örneğin Capetliler için, onların tahta çıkmalarına yönelik pasaj) ilişkin olarak dizinde yer almışlardır; bu adların yalnızca zikredildikleri sayfalar buraya alınmamıştır.

Kişi özel adları için göndermeler şu şekilde aranmalıdır: 1) Eğer 16. yüzyıldan önceki kişiler söz konusuysa, küçük adlarıyla; 2) Eğer daha sonraki tarihlere ait bir kişi söz konusuysa, soyadıyla.

Bir ülkenin veya bir kentin sakinlerini işaret eden coğrafi adlar bizzat ülke veya kentin adında aranmalıdır; örneğin Bordeauxlu biçiminde bir başlık yoktur ama Bordeaux olarak vardır, İskoç yoktur ama İskoçya vardır.

Adların Latince, eski İngilizce veya eski Fransızca biçimleri, yalnızca çevrilmelerinin bazı güçlükler yol açacağı durumlarda korunmuştur.

Madde adlarına gelince, Sıraca, Şifalı Yüzükler, Mucize, Krallık vb. gibi kitabın neredeyse tamamı veya hemen hemen tamamı boyunca ele alınan konulara uygulananlarını sistematik bir şekilde devre dışı bıraktım. Bu konularda bilgi edinmek için kitabın tamamını veya en azından epeyce büyük kesimleri okumak gerekir. İçindekiler bölümü gerekli yönlendirmeyi sağlamaktadır. Bu ilk eleme yapıldıktan sonra, benim için okuyucuların en büyük kesimine neyin yararlı olacağını düşünmekten başka kuralım olmadı. Böylesi bir çalışma elbette geniş bir keyfilik payına sahiptir. Bundan korkmamak gerektiğini düşünüyorum. Bilim alanında risk ve sorumluluk almaktan korkmak, diğer alanlardan daha az tavsiyeye şayandır.

Eklemeler ve Düzeltmelerin dizini ancak kısmen çıkartılabilmektedir.

A

- Abbeville, Somme: Saint-Pierre Kilisesi, 296; -Saint-Wulfran Kilisesi, 312, 487, 493
- Abbon de Fleury, yazar, 97
- Aberdeen, İskoçya: piskoposlar, 164
- Abraksas, büyü formülü, 188
- Achères, Seine-et-Oise, St.-Germain-en-Laye kantonu: kamp, 397
- Acquapendente (Fabrizio d'), hekim, 137
- Adalard, Corbie Manastırı başrahibi, 81
- Adalberon, Reims başpiskoposu, 97
- Adam de la Halle, şair, 274, 275
- Adaman, Iona Manastırı başrahibi, 505
- Addu Nirari, Suriyeli prens, 83
- "A Declaration to be set forth to the People, concerning the Superstition of being Touched for the Healing of the King's Evil" {"Kral Hastalığı Dokunuşu Batıl İtikadı Konusunda Halka Dağıtılacak Bir Beyanname"}, 407
- Adenochoradologia*, 409, 413, 493
- Adour, nehir, 126
- Adrianus (aziz), 298, 305
- Aeneas Piccolomini, bkz. II. Pius
- afiş (sicili), 393
- Agrippa (Cornelius), yazar, 322, 324
- Aisne, nehir, 287, 292, 295, 306, 315, 330
- Aix-la-Chapelle, Almanya, Prusya, Ren eyaleti, 262; -papaz, 222
- Akitanya ve Normandiya düklerinin tah-ta çıkış tören düzenlerindeki yüzük, 214, 539
- Akitanya: dükleri, tahta çıkış törenlerinin düzeni, 214-215; -zikredilme, 115, 122-123, 265
- Alamanlar, Cermen halklarından, 257
- Albano, İtalya, Roma ili, 429
- Albrecht Dürer, 490
- Albrechtstal, 170-171 (bkz. Val de Villé)
- III. Aleksios Angelos, imparator, 514
- IV. Alexander (papa), 217, 220-221
- Alexander, İberyaya kralı, 278
- Aligre (Charles d'), Saint-Riquier Manastırı başrahibi, 312
- Alman Louis {Ludwig}, Almanya kralı, 509
- Almanya: kralın mesh edilmesi ve taç giymesi, 509-511; -şifalı yüzüklerin popülaritesi, 355; -İngiliz dokunuşunun popülaritesi, 126, 411; -Fransız dokunuşunun popülaritesi, 394; -hükümdarların şifai kudretleri, 169-171; -yedinci oğullar, 320, 323; krallık işareti, 275-280; -krallığın intikali, 239; -zikredilme, 74, 81, 88, 91, 126, 169, 177, 213, 239, 250, 273, 275-277, 279, 321, 324, 355, 359, 508-509, 519, 526, 539, 543 (Alman hükümdarlar tarafından yönetilen Roma İmparatorluğuna da bkz.)
- Almanya'nın, Svabya'nın ve Ulm Kentinin Tasviri*, 170
- XI. Alphonso, Kastilya kralı, 172
- Alpler, 127, 395

- Alsas, 170, 303, 543
- Alvarez Pelayo, yazar, 162, 167, 172-173, 543
- Amallar, Got kral hanedanı, 72
- Amberger (Christopher), ressam, 539
- Ambrosius (aziz), 223
- IV. Amenofis, Firavun, 83
- Ami de la Religion {Din Dostu}*, 439
- Amiens, Somme: katedral, 182, 184; -diyakozluk, 296; -St. Firmin Kilisesi, 298; -piskopos sarayı, 345
- Ammianus Marcellinus, yazar, 74
- Amyot (Jacques), yazar, 339
- Amyraut (Moyses), pastör {Protestan papası}, 400
- Anagni, İtalya, Roma ili: suikast, 129
- Anastasius, imparator, 80
- Anastasius, kütüphaneci, 500
- Andelys (Les), Eure, 303
- André de la Vigne, yazar, 341
- André Laure, Mont Saint-Michel Manastırı başrahibi, 165, 488
- Andrea di Barberino, yazar, 273
- III. Andronikos Paleologos, imparator, 512
- angel {melek}, İngiliz sikkesi, 132-133, 348-351, 367, 401, 410, 481
- Angers, Maine-et-Loire, 297; -katedral, 297; -katedral kurulu, 298; -diyakozluk, 303; -St. Michel de Tertre Kilisesi, 297
- Anglo-Saksonlar: krallık kavrayışı, 71, 77-78; -yağ ile ovma ve taç giyme kutsama töreni düzeni, 86-87, 89, 501-504, 508, 509; -kralların soy zincirleri, 72
- Angoulême, Charente, 343
- Anjou (François d', dük), 450
- Anjou (hanedanı), 151-154, 176, 183, 246, 223
- Anjoulu Charles (I.), Napoli kralı, 151-152, 176, 274, 276
- Anjoulu Robert, Napoli kralı, 27, 151, 267
- Ankara, ruhani meclis, 218, 514
- Anne, İngiltere kraliçesi, 198, 424-425, 494
- Anseau Choquart, V. Charles'ın elçisi, 156
- Antonius (aziz), 142
- anuli medicinales {Tıbbi Yüzükler}*, 180
- Anvers, Belçika, 123, 298; -Plantin Müzesi, 257
- Apollon, 278
- Apologie pour Hérodote {Herodotos Savunusu}*, 290, 359
- Apologie pour Saint Marcoul {Aziz Marcoul'un Savunusu}*, 313
- Aquilea, İtalya, Istria: başpiskoposu, 91
- Arabistan: bazı ailelerin şifai kudretleri, 76, 101-102
- Aragon: kralların mesh edilmeleri, 215, 497; -kralların şifai kudretleri, 174-176
- Arap (hekimler), 134
- Archelange, Jura, Rochefort-sur-Nonon nahiyesi, 298
- Ardennes; 296, 302, 416, 459
- Argenson (markisi), 416, 435
- Argentille, Danimarkalı Havelock'un karısı, 281
- Argonne, 296
- Arimathealı Yusuf, İsa Mesih'in çömezi, 57, 181
- Arles (le Blanc), Bouches-du-Rhône: Aliscamps Mezarlığı, 524
- Armacanus (Alexander Patricius), 398

(bkz. Jansenius)
Arnulf, Almanya kralı, 509-510
Arras, Pas-de-Calais: 273, 297, 496;
-Sainte-Croix {Kutsal Haç} Kilisesi,
297, 313, 496; -piskopos, 233
Arroy (Besian), yazar, 168, 399
Artois, 124
asa: kralın tahta çıkış tören düzenindeki
yeri, 86, 508
Ases, tanrısal ad, 71-72
Aslan Yürekli Richard (I.), İngiltere kralı,
243
aslan: Welflerin amblemi, 253; -aslanların
kralların kanlarına saygıları, 28-
29, 281-282
Asturias, İspanya ili, 128
Aşağı İmparatorluk, 81
Athalaric, Ostrogot kralı, 72
Athanasios (simgesi), 528
Attrapa, sihirli söz, 188
Aubineau (Léon), yazar, 437
Aubry, Reims Saint-Jacques Kilisesi pa-
pazı, 316
Augsburg, Almanya, Bavyera: piskopos,
510
Augustinus (aziz), 155, 179, 217
Augustus, imparator, 224, 525
augustus, Roma imparator unvanı, 80
Aumont, herhâlde Jura, Poligny nahiye-
si, 417; -evi, 418
Auray, Morbihan, 303, 315, 462
Auvergne, 229, 303, 382
Auxerre, Yonne, 303
avam kamarası: bkz. parlamento
Avignon, Vaucluse, 137, 261, 427-428,
462
Avitus (aziz), 72

Avanches, Manş: piskopos: bkz. Jean
d'Avanches; -aziz şehadeti, 292
Avusturya (dükleri veya hanedanı), bkz.
Habsburg
Avusturya (imparatoru), ekmek şarap
ayını ayrıcalığı, 227
Avusturyalı Anne, Fransa kraliçesi, 298,
334
Avusturyalı Eleonore, Fransa kraliçesi,
343
Avusturyalı Margaret, Hollanda naibesi,
490
aziz ilan edilme: imparatorlar (Bi-
zans'ta), 78; -krallarınki, 77-78, 270
Aziz Petrus'un toprakları, 129
Aziz Rémi hastalığı, vebanın adı, 246,
521

B

Babilonius, Poitiers St-Cyprianus Ma-
nastırı keşişlerinden birinin varsayı-
lan adı, 265
Babut (E.C.), âlim: zikredilen kanaat,
381
Baedorf, âlim: tartışılan kanaat, 291
bağırsak (iltihabı): yedinci kızlar tarafın-
dan iyileştirilmesi, 330
Baillet (Antoine), yedinci oğul, 306,
332-333, 335
Bailleul (ailesi), 415-416
Bailleul (I. Nicolas de), 415
Bailleul (II. Nicolas de), 415-416
Bailleul (Jean de), 415
Bakire: bkz. Meryem
Balaam: Kitab-ı Mukaddes'te yer alan ki-
şilerden, 44, 398
Balham, Ardennes, Asfeld nahiyesi, 296

- Baligant, *Chanson de Roland*'da Müslüman emîr, 229
- Balthasar, kâhin kral, bkz. Bastasar
- Balzac (Jean-Louis Guez de), yazar, 376, 387
- Banquo, *Macbeth* oyunun kişilerinden, 368
- Barbier (Josué), yazar, 328, 395, 399-400, 432
- Barışçı Friedrich, Misnie uçbeyi, 275, 277
- Barrois, 303
- Barselona, İspanya, 174, 341
- Barthélemi de Roye, Fransa kralı has odabaşısı, 253-254
- Basel, İsviçre: ruhani meclis, 236-237
- I. Basileios, Makedonyalı, imparator, 500, 512
- Basit Charles (III.), Fransa kralı, 287-288, 295, 305, 332
- Bastasar, kâhin Kral Balthasar'ın adının bir biçimi, 188
- başlık: Fransa krallarının, 252, 523
- Bath, İngiltere, Somerset, 424
- Batiffol, âlim: tartışılan kanaat, 79
- Bavyeralı Isabella, Fransa kraliçesi, 275
- Bavyeralı Ludwig, imparator, 161
- Bayeux, Calvados: 286; -diyakozluk, 303; -şehit aziz, 292
- Béarnlı, 371 (bkz. IV. Henri)
- Beauce, 290, 326, 457
- Beauvais, Oise: piskoposu, 234
- Beckett (William), hekim, 428, 452, 454
- beden {vücut} işareti, 327-330 (ayrıca bkz. kral işareti)
- Bedford (dükü), 257
- Beerşeba, Kitab-ı Mukaddes'teki yer adı, 266
- Bégon, *Garin le Lorrain* destanı kişilerinden, 108
- Bellarmine (kardinal), 385, 397
- Benedictus (aziz), 142
- XIV. Benedictus, papa, 316
- Beni Sinan, Arap aile, 101
- Béranger, yazar, 440
- Berks (ili), İngiltere, 186
- Bernard (aziz), 218, 522, 529
- Bernard de Gourdon, hekim, 135, 138, 166
- Berry (Jean, dükü), 518, 533
- Berry, 258, 303, 320, 417, 542
- Bertin, müsteşar, 435-436
- Bertrade de Monfort, Fransa kraliçesi, 45
- Besalu, İspanya, Katalonya: katedral kurulu üyeleri için kilise {collégiale}, 331
- Beuter (Anton), yazar, 391
- Beytsayda, Kitab-ı Mukaddes'teki yer adı, 458
- Béziers, Hérault, 389
- Bialon, Messeix köyü, Puy-de-Dôme, Bourg-Lastic nahiyesi, 274
- Bibliothèque raisonnée des ouvrages des savants de l'Europe* {Avrupa Bilginlerinin Eserlerinin Tasnifli Kitaplığı}, 169
- Bignon (Jérôme), yazar, 168, 377
- Bigorre, 125-126
- Bird (John), yazar, 409
- Birlik (Kutsal), 306, 370
- Bisaccia, İtalya, Campania: piskoposu, 27-28, 34
- Biscay, İspanya ili, 321, 324, 327
- Bizans: imparatorların aziz ilan edilmeleri, 78; -imparatorun ruhanilik ka-

- rakteri, 89, 207, 223; imparatorun kudas ayini, 229; -taç giymesi, 86, 507; -imparatorun bir diyakoz veya bir *δενωράτορ* ile özdeşleştirilmesi, 223; -oriflamme efsanesinde zikredilen imparator, 258, 524; -imparatorun mesh edilmesi, 81-82, 219, 497, 511-515, 518; -patrikler, 86 (ayrıca bkz. Photius, Polyeuctus); -imparatorluk dini, 79-82; -sinod, 206; zikredilen, 79, 501, 525
- Björn, Norman şef, 287
- Blackmore (Sir Richard), hekim, 424
- Blathon (Jacquemart), Tournaili duvarcı, 297
- Blaye, Gironde: Saint-Romain Kilisesi, 524
- Bloisli Pierre, yazar, 56-57, 70, 92, 95, 144, 177, 217, 245
- Bloisli Stephen, İngiltere kralı, 59, 65
- Boğaziçi, 80
- Bohemya: kralları, 217, 220
- Boisgandre: bkz. Gaudre
- Boissonnade (P.), âlim, tartışılan kanaat, 230
- Bologna (La Grasse), İtalya, 23, 128, 341, 396, 451, 487, 492
- Bolognalı Rufinus, din hukukçusu, 213
- Bonaud de Sauset (Jacques), yazar, 452
- VIII. Bonifacius, papa, 128, 238
- Bononia Crassa, 128 (bkz. Bologna)
- Book of Common Prayer*, 367, 402, 408
- Bordeaux, Gironde: 122, 125-126; -başpiskoposu, 402-403, 543; -St. Michel Kilisesi, 403
- Bossuet, 326, 329, 358, 375, 378, 383, 387
- Boucher (jean), Paris şansölyesinin yardımcı, 370
- Bouillon (Michel), ressam, 312, 494
- Bourbon (I. Pierre, dükü), 519
- Bourg, Bourg-Bruche köyü, Bas-Rhin, Saales nahiyesi, 303, 543
- Bourgeois (Oudard), Corbeny Manastırı başrahibi, 295, 298, 300, 303, 313, 315, 317, 332-333, 388, 532, 557
- Bourges, Cher: başpiskoposları, 212; -diyakozluğu, 303; -efsanevi dük, 271; -"kralı", 275 (bkz. VII. Charles)
- Bourgin (G.), âlim: tartışılan kanaat, 45
- Bourg-le-Namur, saptanamayan Dauphiné yerleşim yeri, 304
- Bouvines, Nord, Cysoing nahiyesi: çarpışma, 231, 253
- Boyle (Robert), bilgin, 418
- Böhmer (H.), âlim, tartışılan kanaati, 284
- Brabant, 296, 299, 304, 313, 316; -dükü, 262
- Bradwardine, bkz. Thomas
- Breda, Hollanda, Brabant, 408
- Bretignyli Hubert (aziz), 184
- Bretonya, 125, 303, 462; -il meclisleri, 417-418; -yedinci oğul, 541
- Breviarium Medicinæ*, 137
- Bristol, İngiltere, 463
- Brodeau (Jean), yazar, 451
- Browne (John), hekim, 349, 406, 409-413, 419, 445, 457, 459, 493
- Bruche, Bourg-Bruche köyü, Bas-Rhin, Saales nahiyesi, 303, 543
- Brüksel, Belçika: Notre-Dame du Sablon Kilisesi, 299; -saray, 257, 354
- Buchner (M.), âlim: tartışılan kanaat, 264, 533
- Bucilly, Aisne, Hirson nahiyesi, 436
- Budé (Guillaume), 355
- Bueil, Indre-et-Loire, Neuvy-le-Roi na-

hiyesi, 298
 Bugain (Jeanne), XIV. Louis'nin dokunduğu hasta, 462
 Bull (George), ilahiyatçı, 458, 544
 Burgmair (H.), oyma baskıcı, 539
 Burgondlar: krallık kavramı, 74; zikredilen, 391
 Burgonya, 125, 297-298, 303, 391, 417; -dükleri, 227; -krallık, kralın mesh edilmesi, 509; -yedinci oğullar, 321
 Bus, saptanamayan yerleşim yeri, 303
 Büyük İskender, Makedonya kralı, 44, 521
 Büyük Leo (aziz), papa, 207, 262

C

Cadurc, Fransa şansölyesi, 212
 Calais, Pas-de-Calais, 352-353
 Calcagnini (Caelio), yazar, 358, 449, 451
 Calcagnini (Thomas), 451
 II. Calixtus, papa, 524
 Calvin, 358, 383
 Camerarius: 276 (bkz. Kammerer)
 Camerino, İtalya, Marche ili: piskopos, 365
 Campanella, filozof, 452
 Canterbury, İngiltere, 264; -başpiskoposlar, bkz. Dunstan, Richard, Robert de Jumieges, Sancroft, Thomas Becket, Thomas Bradwardine
 Capetler: hanedanın tahta çıkışı, 96-99, 177; bkz. 70
 Cardano (Gerolamo), yazar, 358, 451
 Carentoir, Morbihan, La Gacilly nahiyesi, 295
 Cariulphe (aziz), 294
 Carlisle, İngiltere, Cumberland: piskoposu (Thomas Smith), 423
 Carloman, Frank kralı, 91, 504
 Carlos de Viana (Don), Aragon ve Navarra veliahdı, 174-175
 Carnarvon, Galler, 121
 Carr (Richard), hekim, 465
 "Carreau", Coutance ailesinin fertleri tarafından iyileştirilen karın hastalığı, 418; -yedinci oğullar veya kızlar tarafından iyileştirilmesi, 330, 542
 Carte (Thomas), yazar, 428, 462-463
 Castelli (Peder Cristoforo di), seyyah, 278
Catalogus Sanctorum, 48
 Catherine de' Medici, Fransa kraliçesi, 450
 Cauchie, âlim: tartışılan kanaat, 142
 Caudat, efsane kralı, 255
 Caux (ülkesi), 415
 Cecile: 225 (bkz. Sicilya)
 Cellini (Benvenuto), 355
 Celsus, hekim, 390, 543
 Ceneau (Robert), yazar, 314
 Cenova, İtalya, 341, 488
Ceremonial, 30
 Cerf (başrahip), âlim, 440
 Ceriziers (Peder René de), yazar, 251, 328
 Cermanya: krallık kavrayışı, 71-78, 102, 206, 535; -ilkel olduğu iddia edilen cumhuriyetçilik, 535 (Almanya'ya da bkz.)
 Châlons-sur-Marne, Marne: vergi bölgesi, 435-436
 Champagne, 124, 303, 342, 435
 Champs (Peder de), XIV. Louis'nin geçici günah çıkartıcısı, 432
Chanson de Roland, 229-231, 259, 268, 282, 524

- Chapel des trois fleurs de lis* {Üç Zambak Çiçeği Şapeli}, 253
- Chapelain {din dışı bir kurumda görevli papaz}, kelimenin etimolojisi, 516, 522
- Charcot, hekim, 453, 455
- Charisma Basilikon*, 409, 412
- Charisma sive donum Sanationis* {Tedavinin Karizması İncelemesi}, 364
- Charlemagne: eski imparatorluk dini karşısındaki tutumu, 81, 385; -mesh edilme ve taç giyme, 82, 86-87, 500-501, 503-504, 507; -efsanesi, 229-231, 258-260, 262, 268, 271, 518-519, 524-526, 528; -Davut lakaplı, 85; -kral ve rahip incelemesi, 91; -zikredilme, 87, 96, 142
- Charles le Chauve* {*Kel Charles*}, 216, 242
- Charles Martel, 78, 85, 391
- Charles, Charlemagne'nin büyük oğlu, 501
- Charles, XI. Louis'nin erkek kardeşi, 214
- Charles: 142, 259 (bkz. Charlemagne)
- Charles-Edward, İngiliz tacı üzerinde hak sahibi olduğunu iddia eden, 428-429
- I. Charles, İngiltere kralı, 323, 325, 350-351, 367-368, 401-403, 405-406, 419, 427, 430, 460-461
- II. Charles, İngiltere kralı, 152, 157, 195, 244, 350, 362, 401-402, 408-410, 413, 418, 426, 429, 457, 480-481, 493, 544
- II. Charles, Napoli kralı, 152
- IV. Charles, imparator, 224
- IX. Charles, Fransa kralı, 338, 345, 532
- V. Charles, Fransa kralı, 149, 154-160, 199, 218, 224-225, 227, 232, 243-244, 246, 252, 255-256, 259, 267, 283, 293, 471, 516-518, 526-527, 532
- VI. Charles, Fransa kralı, 109, 160, 235, 241, 471, 518-519, 532
- VII. Charles, Fransa kralı, 113, 160, 163, 234-236, 243, 293, 307, 309, 341-342, 344, 389, 542
- VIII. Charles, Fransa kralı, 114, 307-309, 338, 341-342, 459, 471, 532; -onun dua saatleri kitabı, 344
- X. Charles, Fransa kralı, 435-440, 460, 464
- Charlieu, Loire, 304
- Charray (-en-Dunois), Eure-et-Loire, Cloyes köyü, 296
- Charron (Pierre), yazar, 390-391
- Chartres, Eure-et-Loire: 306, 371, 532; -piskoposu, 92, 146, 294, 382-383, 385
- Chartresli Ivo, yazar, 146, 215
- Chateaubriand, 439
- Chateau-Porcien, Ardennes, 436
- Chelsea, İngiltere, Middlesex: ruhani meclisi, 87, 502-503
- Chester, İngiltere: katedrali, 423; -kontluğu, 119
- chevage: İngiltere krallarının Aziz Thomas'ın tabutuna Canterbury'de, Fransa krallarının da Saint-Denis'de ödedikleri ödenti, 264
- Chiara, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu Bolognalı kadın, 128
- Chifflet (Jean-Jacques), âlim, 248
- Chigi (kardinal), 337
- I. Childbert, Franklar kralı, 83, 286, 315, 317
- Childeric, Frank kral: mezarı, 299
- Chirurgia Magna*, 136
- Chirurgie Française*, 370
- chrism {kutsal yağ}: kelimenin anlamı, 211; -ona ilişkin batıl itikatlar, 94, 251; -kralın mesh edilmesindeki kullanımı, 220-221

- Christophorus (aziz), 304
- Chronicon Casinense*, 500
- Chronique de la Pucelle {Jeanne d'Arc Vakayinamesi}*, 307-308
- Chronographia tripartita*, 223, 500
- Cicerone*, 490
- Cigault (Vincent), yazar, 386
- Cignani (Carlo), ressam, 396, 492
- cinaslar, azizler tapınımsındaki rolleri, 290
- Clair (aziz), 291
- Clara de Bononia Crassa, 128 (bkz. Chiara)
- Clareli Osbert, aziz hayat hikâyesi yazarı, 59, 62-64, 183, 291, 504
- V. Clemens, papa, 242
- VI. Clemens, papa, 227-228, 543
- Clement (Nicolas), kralın kütüphanesinin kataloğunun yazarı, 502
- Clement, yazar, 147
- Clermont (en-Beauvaisis), Oise, 326, 332
- Clermont-Ferrand, Puy-de-Dôme: diya-kozlğu, 303
- Clipstone, İngiltere, Nottinghamshire: şato, 484
- Clodomir, Frank kralı, 77
- Clotaire (I.), Franklar kralı, 48, 52
- Clothilda (azize), 254, 317
- Cloud (aziz), 335
- Clovis ou la France chrestienne {Clovis ya da Hristiyan Fransa}*, 391
- Clovis, Franklar kralı: aziz olarak adlandırılma, 391; -vaftizi, 72, 84, 153, 154, 247-250, 260, 268 (ayrıca Kutsal Şişe'ye bkz.); -konsüllüğü, 79-80; -ruhani olarak nitelenen zihin, 538; -sıracaları iyileştiren ilk kral sayılması, 47, 57-58, 315-317, 388-391; -diademe {yarım taç} taşınması, 507; -zambak çiçekleri efsanesindeki rolü, 254-257, 260, 538; -oriflamme efsanesindeki rolü, 260; -zikredilen, 51, 70, 78, 85, 309
- Clowes (William), hekim, 362, 365, 369, 461
- Cluny, Saône-et-Loire: manastırı, 297
- Cocherel, Houlbec-Cocherel köyü, Eure, Vernon nahiyesi: çarpışma, 520
- Coeffetau, yazar, 50
- Cognac, Charente, 337
- Coğrafya*, 356
- Coimbra, Portekiz, 463
- Collier (Jeremy), yazar, 425
- Columba (aziz), 505
- Columba (aziz): kuralı, 108
- Commines (P. de), yazar, 342
- Commolet, Cizvit, 397
- Common Sense*, 428
- Compendium Medicinæ*, 134
- Compiègne, Oise: St. Jacques Kilisesi, 296, 496
- Condat, Libourne köyü, Gironde, 122
- Condé (prensi), Büyük Condé denilir, 417
- Condé-les-Herpy, Ardennes, Château-Porcien nahiyesi, 436
- Condom, Gers, 122
- Conflans Sainte-Honorine, Seine-et-Oise, Poissy nahiyesi, 253-254
- Conflatus, efsane kralı, 253-254
- I. Conrad, Almanya kralı: mesh edilmiş, 88, 510
- II. Conrad, imparator, 217
- I. Constantinus, imparator, 86, 142, 223, 202, 380-381, 521, 544

Constitutionnel, 439
Contarini, Venedik elçisi, 358
Conti (prensi), 417
Copernicus, 356, 451
Corbenist, 332-333 (bkz. Corbeny)
Corbeny, Aisne, Craonne nahiyesi: köy
ve manastır, 53-54, 244, 285-335,
338, 340, 388, 438, 461-462, 530-
533
Corbie, Somme: manastır, 81, 109
Corbigny, 307 (bkz. Corbeny)
Corné, Beaufort-en-Valée köyü, Mai-
ne-et-Loire, 303
Correspondance {*Mektuplar*}, 433
Cotentin, 286-287
Cottenchy, Somme, Boves nahiyesi, 296
Coutance (hanedanı), 418
Coutances, Manş, 298; -katedrali, 289,
292; -diyakozluğu, 292; -piskoposla-
rı, 287 (ayrıca bkz. Lô); -dua kitap-
ları, 292; -aziz hayatları, 292
Craonne, Aisne, 287-288, 304, 531
Crawfurd, tıp tarihçisi, 36, 62, 66
Crescentiis (Petrus de), belirlenememiş
hekim, 370
Criterion, 448
Croce di sangue, 273 (bkz. krallık işa-
reti)
Cromwell (Oliver), 407, 411, 461
Cromwell (Thomas), VIII. Henry'nin
bakanı, 353-354
Cujas, hukukçu, 389
cuma: cumaya atfedilen büyüsel önem,
189, 352; -İngiliz kutsal cuma kral-
lık ayini, passim, özellikle 179-204,
352-356, 359, 362-363
Cusé, muhtemelen Cusset, Allier, 303

Cübeyl, Lübnan (eskiden Biblos), 135
cüzzam: bkz. morbus regius
Cysoing, Nord: manastır, 296
Çeşitli Cinslerden Bin Önemli Şey, 323
cıpa, Selevkosların aile arması, 277-279
Çin: krallık kavrayışı, 73
Çocuk Ludwig, Almanya kralı, 510
Çok Hristiyan {Très Chrétien}, Fransa
krallarına verilen unvan, 156, 519

D

d'Albon (Claude), yazar, 31, 377, 383
Dadré (Jean), Rouen hapisane müdü-
rü, 370
Daguesseau, şansölye, 381
I. Dagobert, Franklar kralı, 78, 258
Daleschamps (Jacques), hekim, 370
Damas (Baron de), 437-439, 461
Dammartin (-les-Cuiseaux), Saô-
ne-et-Loire, Cuiseaux nahiyesi, 304
Danimarka: krallık kavrayışı, 62; -kral-
lara atfedilen şifa kudreti, 168; -pa-
pazlara ilişkin batıl itikat, 93 (ayrıca
bkz. Waldemar)
Danimarkalı Haveloc, adını verdiği des-
tanın kahramanı, 273, 281
Dante, 127
Dauphiné: 304; -veliahdın tahta çıkış tö-
ren düzeni, 215
Davut, Yahudi kralı, 84, 85, 150, 515,
542
De excidio et conquestu Britanniae, 505
De la Maiesté royalle {*Krallık İhtişamına
Dair*}, 31
De Occulta Philosophia {*Gizli Felsefe*}, 322
De Pignoribus Sanctorum, 35, 43, 45, 46,
61

- De principis instructione* {Prenslerin Eğitimi}, 144, 253
- De Proprietatibus Rerum* {Nesnelerin Özellikleri}, 256
- De Sacris Unctionibus* {Kutsal Yağ ile Ovulma İncelemesi}, 370
- De vita sua*, 110
- Delaborde (H. François), âlim, 36, 61, 264; -tartışılan kanaat, 53-55
- Delachenal (R.), âlim: 532, 539; -zikredilen kanaat, 158
- Delisle (Léopold), âlim: tartışılan kanaat, 516
- Delos, Yunan adası, 278
- Delrio, (peder), yazar, 420-421, 450-451, 457
- Denis (aziz), 255-256, 259, 520-521, 524; (ayrıca bkz. Saint-Denis, manastırı)
- Denizaşırı Louis, Fransa kralı, 288
- Des droiz de la couronne de France*, VII. Charles dönemi siyasi yazı, 260, 275
- Desgenettes (başrahip), 438
- Desmarts de Saint-Sorlin, yazar, 391
- Determinatio compendiosa de jurisdictione imperii*, 152-154
- dışarının piskoposu (veya putataparların): İmparator Constantinus'a ve sonradan Fransa krallarına verilen unvan, 207, 380-381, 437
- Diademe {kumaş taç, bez taç}: bkz. taç
- Dict de la fleur de lys* {Zambak Çiçeği Anlatısı}, 253
- Diemand (A.), âlim: tartışılan kanaat, 222, 280
- Diemberbroeck, hekim, 350
- Dieudonné, roman kişisi, 271
- Dinant, Belçika, Namur, 296, 335
- Diocletianus, imparator, 544
- Discours sur la Souveraineté des Roys* {Kraların Egemenliği Üzerine Söylev}, 400
- Disquisitionum Magicarum* {Büyülü Şeyler Üzerine Araştırmalar}, 420, 422
- diyakoz muavini {yardımcısı}: imparatorun bununla özdeşleştirilmesi, 221-223
- diyakoz: Alman imparatorun onunla özdeşleştirilmesi, 222-224; -Bizans imparatorunun özdeşleştirilmesi, 223
- Dole, Jura: 1164 diyet toplantısı, 74
- Domard (aziz), 294
- Dominique de Jésus (peder), yazar, 327
- Donegal (kontluğu), İrlanda, 322
- Donkly (Thomas), elbise dolabı muhafızı, 410
- Dorchester (Lord), müsteşar, 404
- Douglas (John), yazar, 448-449, 452, 454, 457
- Douzinel (Louis), Corbeny'de hacı, 303
- Dover, İngiltere, Kent, 122
- Drapeau Blanc*, 438
- Dreux, Eure-et-Loire, 303
- du Boys (H.), yazar, 377
- du Haillan (Bernard de Girard), yazar, 386-387
- du Laurens (André), hekim ve yazar, 47, 169, 356, 369, 371-372, 390, 409, 421, 446, 492
- du Peyrat (Guillaume), sadakacı ve yazar, 36, 47, 50, 227, 314, 344, 379, 390, 421, 435
- Du Plessis-Mornay (yazar), 50
- Du Tillet, yazar, 533
- Duchesne (André), yazar, 377, 379, 382

Dunstan (aziz), Canterbury başpiskoposu, 509
Dupleix (Scipion), yazar, 47, 390
Duresme (N.), elbise dolabı kâtibi, 482
düello (hükümdarlar arasında), 28

E

- Ebersolt (J.), âlim: tartışılan kanaat, 514
Ebolili Petrus, yazar, 384
Ebstein (W.), tıp tarihçisi, tartışılan kanaatleri, 75, 453
Ecclesiastical history of Great Britain {*Büyük Britanya'nın Kilise Tarihi*}, 425
Edgar, Anglo-Sakson kralı, 504, 508-509
Edinburgh, İskoçya: Holyrood Şatosu, 428
I. Edward, İngiltere kralı, 32, 114-116, 118-122, 126, 131-132, 179, 183, 194, 266, 339, 475-477
II. Edward, İngiltere kralı, 114-116, 120-121, 131, 180, 183, 193-195, 204, 261-264, 477-478
III. Edward, İngiltere kralı, 27-29, 111, 114-120, 123, 126, 131-133, 136, 163-164, 166, 194, 196-197, 282, 339, 476-478, 483-484, 529
IV. Edward, İngiltere kralı, 130, 246, 352, 476, 478-479, 483-485
V. Edward, İngiltere kralı, 193, 483
VI. Edward, İngiltere kralı, 359-363, 479-480, 483-485
“Efendimizin mesh edilmüşleri” {Mesihleri}; krallar için kullanılan deyim, 56, 70, 87, 98, 503, 512
Egbert, Mercia kralı, 501-504
Egbert, York başpiskoposu: ona atfedilen piskopos atanması töreni, 502, 504, 508
Egidio Colonna, yazar, 238-239, 267, 385
Eikon Basilike, 380
ekber evlat (kral hanedanlarında), 72-73, 101-102
Elbeuf, Seine-Inférieure, 124
Elbeüflü Agnès, Yakışıklı Philippe’in dokunduğu Bordeauxlu Fransisken tarikatından rahibe, 125
elbise dolabı: bazen İngiliz krallarının dairesini bazen de bu dairenin servislerinden birini ifade eden terim, 475-486
eldivenler: Fransa krallarının taç giyme kutsaması törenlerinde, 225, 522-523
Eleanor, İngiltere kraliçesi, 182
Elie, Limoges birinci şarkıcısı, 215
Elizabeth, İngiltere kraliçesi: 197-198, 245, 282, 349, 360, 362-363, 365, 367, 401, 420, 421, 450, 480, 491
Elphinstone, Aberdeen piskoposu, 164
Elyesa, peygamber, 458
Encyclopédie, 422
Enguerran de Marigny, 242
Epiros (kralları), 76
Erasmus, 451
erguvan (tapınısı): İtalya Ostrogot Krallığında, 79
Ermenistan: kralların mesh edilmeleri, 514
Erps, Erps-Querbs köyü, Belçika, Brabant, 296
Escorial, İspanya, Yeni Kastilya, 175
Eski Ahit: kutsal krallık kavramı üzerindeki etkisi, 83-85, 89-90
Espérandieu (E.), âlim: tartışılan kanaat, 495

*Essai sur les Moeurs {Âdetler Üzerine Dene-
me}*, 433

Essayon Miracles {Mucize Üzerine Deneme}, 448

Estienne (Henri), yazar, 290, 359

Estouteville (kardinali), 234

Esturia, 128 (bkz. Asturias)

Ethelred (ordo'su), 508

Etienne de Conty, yazar, 109-111, 156,
160, 256

Etienne Marcel, 158

III. Eugenius, papa, 529

Eusebius, yazar, 207, 381

Evreux, Eure: piskopos, bkz. Ceneau
(Robert)

ex silentio argüman: bazı durumlar iti-
barıyla değeri, 50

F

Faitta, Kardinal Pole'ün sekreteri, 201-
202, 204, 349

Falaise, Calvados, 299, 313

Falstaff, Shakespeare'in kişilerinden,
282

Faremoutiers, Seine-et-Marne, Rozey
nahiyesi: başrahibe, 326

Farnese (hanedanı), 396

Farnese (Kardinal Girolamo), 396, 492

Faroul (S.), Mantes dekanı, 295

Farquhar (Bayan Helen), âlim, 23, 36,
347, 349

Fatih William (I.), İngiltere kralı, 63

Fauchet (başkan), yazar, 257, 386

Favyn, yazar, 371, 418

Felino Sandei, din hukukçusu, 164, 452

Felix Fabri, yazar, 170-172, 276

Fère-en-Tardenois, Aisne: Hôtel-Dieu
{Düşkünler yurdu}, 540

Ferrara, İtalya, Emilia: dükü, 355

Ferrault (Jean), yazar, 377

Fiacre (aziz), 147, 308

Fierabras, adı destan başlığı olan efsane
kahramanı, 77

Fiji (adaları), Okyanusya, 456

Filesac (Jean), ilahiyatçı, 219, 385

Filistin, 182

Finett (Sir John), tören yöneticisi, 367

Firens (P.), oymacı, 372-373, 491

Fismes, Marne: Sainte-Macre Kilisesi,
ruhani meclis, 88

Flandre: Fransız dokunması karşısındaki
tutum, 136-137, 395; -Aziz Marcoul
tapınısı, 296; -kont ailesi, bkz. kon-
tunun oğlu Philippe; -İngiliz dokun-
masının popüleritesi, 123, 126, krş.
119; -Fransızlara yönelik alaylar,
257; -yedinci oğullar, 321

Flandreli Beaudoin, imparator, 511

Fleuranges, *Amların* yazarı, 308

Floransa, İtalya, 429, 484; -Santa Maria
Novella Manastırı, 151

Florent et Octavian, macera romanı, 271,
281

Florentius, roman kişisi, 271

Fontainebleau, Seine-et-Marne, 46, 397

Fontenelle, yazar, 456

Forcatel (Etienne), yazar, 314, 386, 389,
391, 543

Fortunatus, şair, 49-50, 83, 208, 538

Fournier (Paul), âlim: zikredilen kanaat,
149

Framberge, parlamentoda avukat, 234

Franc (Peder Antonio), yazar, 463

Francesco (birader), Vaizler tarikatın-
dan, Bisaccia piskoposu, 27-29, 164,
282

- I. François, Fransa kralı, 133, 175, 241, 308, 337-338, 341-343, 345, 386, 396, 451, 492
- II. François, Fransa kralı, 532
- Frankfurt, Almanya, Prusya, Hesse-Nassau: ruhani meclis, 91
- Fransa imparatoru: Fransa kralını işaret eden terim, 526
- Frazer (Sir James), yazar: tartışılan kanatlar, 47, 67-69, 75
- Fredegarius (düzmece), yazar, 77
- Frédérone, Fransa kraliçesi, 287
- Free and Impartial Enquiry into the Antiquity and Efficacy of touching for the Cure of the King's Evil {Kral Hastalığının Tedavisi İçin Dokunmanın Eskiliği ve Etkiliği Üzerine Serbest ve Yansız Bir Soruşturma}*, 428
- Friedrich (bilge), Saksonya elektörü, 169
- Friedrich (imparator), bir kehanet kitabının kişisi, 276
- Friedrich Barbarossa, imparator: Bizans imparatorluk unvanlarını kınıyor, 81; -taç giyme kutsama töreni, 211, 239; -diğer hükümdarlara "taşra kralları" diyor, 213; zikredilen, 240, 418
- II. Friedrich, imparator, 128, 275
- III. Friedrich, imparator, 226
- Friulili Berengarius, imparator, 90
- Frizya: efsanevi kralı, 270
- Froissart, 243, 251, 258
- Fulbert, Chartres piskoposu, 92
- Fuller (Thomas), yazar, 455, 461-462
- G**
- Gaddesdenli John, hekim, 112, 136, 138
- Galler, 119-120, 179
- Gallikan, 84-85, 89, 237
- Gallikanizm, 160, 163, 167, 214, 237-238
- Gando, Perugia yakınlarında belirlenemeyen yer, 128
- Ganelon, destan kişisi, 229-230
- Ganelon, Sens başpiskoposu, 509, krş. 508
- Garda, Asturias'ta belirlenemeyen yer, 127
- Gardiner, Winchester piskoposu, 354, 361-362
- Garin le Lorrain {Lorraineli Garin}, kahramanlık destanı, 108, 268
- Gaskonya, 122; -dükü, 268
- Gaspard, kâhin-kral: bkz. Jasper
- Gaudre (Jacques-Philippe), yedinci oğul, 351, 403
- I. Gelasius, papa, 89
- Gembloxlulu Sigebert, yazar, 284
- General History of England {Genel İngiltere Tarihi}*, 428
- Genobalde, *Clovis ou la France Chrestienne {Clovis ya da Hristiyan Fransa}* kitabının kişisi, 391
- Gent, Belçika, 123
- Geoffroi de Beaulieu, yazar, 110, 148
- Geoffroi de Vendôme, yazar, 210
- I. George, İngiltere kralı, 426-427, 430
- II. George, İngiltere kralı, 426
- Georgios Pachymeres, Bizanslı yazar, 512
- Gerbert, Reims başpiskoposu, 96
- Gerson, bkz. Jean Gerson
- Gervais de Tilbury, yazar, 530
- Gesta Berangarii*, 90
- Gible, Lübnan'ın Cübeyl kentinin Fransızcası: senyörleri, 135

- Gifford, Reims başpiskoposunun temsilcisi, 301-302
- Gilbert (Richard), yedinci oğul, 323, 403
- Gilbert (William), bir “yedinci oğul” babası, 323, 403
- Gildas, yazar, 505
- Gilette, Yakışıklı Philippe’in dokunduğu hasta, 125
- Giovanni Andrea, din hukukçusu, 161, 163
- Giraldus Cambrensis, yazar, 144, 253, 267
- Girard Gobaille, seçilmiş Paris piskoposu, 161
- Gisors, Eure, 303
- Gissey-sur-Ouche, Côte d’Or, Sombernon nahiyesi, 297
- Giuntini (Francesco), astronom, 450
- Gloucestershire, İngiltere: kontluğu, 430
- Gneyth (haçı), 179
- Godefroy (Théodore), yazar, 532-533
- Godwin, Anglo-Sakson kontu, 539
- Gondi (Jean-François de), Paris başpiskoposu, 417
- Gontran, Franklar kralı, 48-49, 51, 76, 98
- Gotha, Almanya, Thuringia, 170
- Gotlar: krallık kavrayışı, 71-72; -saç, 77 (ayrıca bkz. Ostrogotlar ve Vizigotlar)
- Gotların Tarihi*, 498
- Gourgaud (general baron), 380
- Gousset, Reims başpiskoposu, 437, 440, 455, 459, 461
- gökten düşen mektup, 291
- Gölnitz (Abraham), yazar, 337
- göz (hastalıkları), sıracalarla karıştırılan, 42
- Graal (destan dizisi), 230 (ayrıca bkz. Yuvarlak Masa)
- Granada, İspanya, bkz. Granadalı Louis
- Granadalı Louis, ilahiyatçı, 340, 386, 392
- Grandes Chroniques {Büyük Kronikler}*, 243
- Grassaille (Charles), yazar, 377-378, 386
- Gratia Dei {Tanrı’nın inayetiyle}: Frank ve Anglo-Sakson krallar tarafından kullanılan formül, 504
- Gratia: gratis data veya gratum faciens, 541
- Gratianus Kararnamesi*, 223
- Gratianus, din hukukçusu, 223
- Gratianus, imparator, 207, 381
- Grauert, âlim: tartışılan kanaat, 152
- Greatrakes (Valentine), İrlandalı şifacı, 413, 418
- Greenwich, İngiltere, Kent, 479
- Gregorio, Yakışıklı Philippe’in dokunduğu Augustinian tarikatından birader, 128
- VII. Gregorius (aziz), papa, 60, 93, 139-143, 206, 223, 230, 385, 441, 511
- Gregoriusçu (reform), 50, 60, 100-101, 112, 139, 144-145, 162, 205-206, 209, 213, 215, 230, 239, 283-284, 385, 510
- Grenoble, Isère, 304, 345
- Greze-Doiceau, Belçika, Brabant, 299, 301-302, 304, 313, 316, 496
- Grimm, âlim: tartışılan kanaat, 77
- Grimoald, saray nazırı, 78
- Grisy: Grisy-les-Piâtres olarak Seine-et-Marne, Marines nahiyesi, Grisy-Suisnes olarak aynı il, Brie-Comte-Robert nahiyesi, Grisy-sur-Seine olarak, aynı il, Bray-sur-Seine nahiyesi, 303

Gui d'Ibelin, Haçlı, 231
Gui de Chauillac, hekim, 136
Guibert de Nogent, yazar, 43-45, 61, 110, 112, 143-144, 148, 166
Guilhelm, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu hasta, 126
Guillaume Coquillart, Reimsli rahip ve şair, 309
Guillaume de Nogaret, 128, 129, 149, 163
Guillaume de Plaisians, 129, 149
Guillaume de Sauqueville, vaiz, 150, 542
Guillaume de St. Pathus, 148, 179
Guillaume Durand, dua kitabı yazarı, 156, 159, 207, 215, 220-221, 223, 516
Guillaume Guiart, yazar, 149, 166, 258-259
Guillaume le Breton, yazar, 231
Guillebert de Metz, yazar, 165
Guillelmus de Alba: 126 (bkz. Guilhelm)
Guingamp, Côtes-du-Nord, 125
Gutierrez, hekim, 173
Günah Çıkartıcı Edward (aziz), Anglo-Sakson kralı, 58-65, 75, 100, 108, 143, 164, 181-185, 204, 291, 347, 360, 420, 424, 460, 488
günahın bağışlanması: Charlemagne tarafından, *Chanson de Roland*'da, 229-230; -laikler tarafından, 230
Gürcistan, krallık işareti, 278
güvercin: resim, 249

H

H. de Jubileto: 135 (bkz. Hugue de Giblet)
Habsburg: ilhamını verdikleri polemikler, 398; -yakıştırılan şifai kudret,

168, 170-171, 175, 398; -taç giyme kutsaması, 388; -aile işareti, 276-277
hac drapeletleri {resimli küçük kâğıt parçaları}, 313, 496
haç işareti, 108, 148, 367
haç: yedinci oğulların işareti, 327; ayrıca bkz. krallık işareti
Hadrianus (imparator): onun tarafından gerçekleştirilen mucizevi tedavi, 79
II. Hadrianus (papa): 223, 502
Hagen, efsane kişisi, 277
Hainaut, 303: -kontu, 197-198; -kâhya {emin}, 435
Hamerani (Gioacchimo), oymacı, 429
Hamtownlu Beves, adının başlığını oluşturduğu kitapların kişisi, 271-273, 281
hanedan veya aile meşruiyeti, 73, 96, 98-99, 537
Hanover (elektörü ve hanedanı): İngiltere tahtına çıkış, 426, 429
Hans, Marne, Sainte-Menehould nahiyesi, 124
Hanslı Marguerite, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu hasta, 125
Harald, Kral Olaf'ın babası, 75
Harold, İngiltere kralı, 63
Harran, Kitab-ı Mukaddes'te yer adı, 266
Harun, büyük rahip, 89, 90
hasatlar (kralların bunların üzerlerinde etkisi), 73-74, 76
Hasting, Norman şef, 287
Hauban, Hautes-Pyrénées, Bagnères-de-Bigorre nahiyesi, 126
Hauréau, âlim, 56
hayat hikâyesi yazarı, Günah Çıkartıcı

- Edward'ın hayat hikâyelerinden birinin adı bilinmeyen yazarı, 59, 62, 108
- Haynes (Thomas), krallık kilisesi çavuşu, 410
- Hébert (H.), oymacı, 313, 495
- Heimskringla*, İrlanda efsanesi, 73-75
- Heinrich von Saxe, Alman prensi, 102
- I. Heinrich, Almanya kralı: mesh edilmeyi reddediyor, 88, 239, 504, 510-511
- III. Heinrich, imparator, 142, 208-209
- IV. Heinrich, imparator, 141, 209
- V. Heinrich, imparator, 189
- VI. Heinrich, imparator, 384
- VII. Heinrich (Lüksemburglu), imparator, 242
- hekim azizler: tapınılarının Orta Çağ'ın sonundaki popülerliği, 305; bazı hastalıklar üzerinde uzmanlaşmış kudretleri, 53-55 (ayrıca bkz. cinas)
- Helgaud, yazar, 51-53, 55, 148
- Hendinos, Burgond kralların adı, 74
- Hennage (üstat), (İngiltere'de) kralın yatak odasının birinci soylusu, 480
- I. Henri, Fransa kralı, 52, 211
- II. Henri, Fransa kralı, 308-309, 311, 339-340, 344-345, 370, 415, 490, 532; -onun *Dua Saatleri* kitabı, 311, 490,
- III. Henri, Fransa kralı, 290, 370-371, 386, 532
- IV. Henri (Büyük), Fransa kralı, 37, 46, 157, 195, 227-228, 244, 250-251, 306, 342, 355, 370-373, 387-388, 392, 394, 397, 399, 415-416, 421, 491, 532,
- Henri de Mondeville, hekim, 135
- Henri Payot, köylü, 113-114
- I. Henry Beauclerc, İngiltere kralı, 59, 61-65, 100-102, 109, 112, 146, 166, 176, 195
- II. Henry Plantagenet, İngiltere kralı, 56-57, 59, 61, 64-65, 70, 144, 261, 283
- III. Henry, İngiltere kralı, 144, 182-183, 212, 475
- IV. Henry, İngiltere kralı, 214, 264-265, 478, 483
- V. Henry, İngiltere kralı, 180, 209, 214, 233, 478, 483-484
- VI. Henry, İngiltere kralı, 130, 199-200, 226, 241, 246, 257, 478, 483-484
- VII. Henry, İngiltere kralı, 111, 113, 131-133, 183, 346, 353, 423, 479-480, 483-485
- VIII. Henry, İngiltere kralı, 111, 131-132, 182-183, 199, 201, 203, 337, 346, 351, 353, 355, 359-361, 367, 425, 479-480, 483-485
- IX. Henry, İngiltere kralı, 429
- Hereford, İngiltere: piskoposu, 263
- Hermann, Metz piskoposu, 141
- Herpin, efsanevi Bourges dükü, 271
- Hertford (kontu), 352
- Herüller, bir Cermen halkı, 73
- Heylin (Peter), yazar, 455, 461
- Hibernensis*: İrlanda din hukuku derlemesi, 505
- hilaller: Clovis'in Hristiyan olmadan önceki arması, 254, 256
- Hildebrand ile İmparator I. Heinrich Arasındaki Tartışmaya Dair*, 209
- Hills (Henry), matbaacı, 347
- Hincmar, Laon piskoposu, 248
- Hincmar, Reims başpiskoposu: eski Roma imparatorluk terminolojisini kullanıyor, 81; -Kutsal Şişe efsanesi,

- sinin oluşmasındaki rolü, 247-250;
-siyasal teorileri, 87-88, 90-91, 208,
238, 250; -zikredilen, 50, 89, 266,
543
- Histoire de Navarre* {*Navarra Tarihi*}, 418
- Histoire ecclésiastique de la Cour* {*Sarayın Ki-
lise Tarihi*}, 36
- Historia de la reyna Sebilla*, macera romanı,
273
- Historia Regum*, 58, 61
- History of England* {*İngiltere Tarihi*}, 429,
448
- Hobbes, 375-376
- Hohenstaufen: eski Roma imparatorluk
terminolojisini kullanıyorlar, 81;
-zikredilen, 147, 161, 213, 240, 275,
384
- Holdenby, 407 (bkz. Holmby)
- Holinshed, yazar, 58
- Hollaender (Eugen), âlim: tartışılan ka-
naat, 489
- Hollanda, 123, 257, 350, 408, 411, 490; -İn-
giliz dokunmasının popüleritesi, 408
- Holmby, İngiltere, Northamptonshire,
407
- Hondt (Joos de), oymacı, 491
- Honorius Augustodunensis, yazar, 206,
209
- Honorius, imparator, 142
- Hormisdas, papa, 248
- Hostiensis, 221, bkz. Susalı Henry
- Houe (F.H. van), oymacı, 493
- Howson (John), vaiz, 364
- Hristiyan Kurumu*, 358
- Hubert (Georges), Aziz Hubert Şövalye-
si denilir, 403, 416-418
- Hubert Walter, Canterbury başpiskopo-
su, 135
- Hugo (Victor), 437
- Hugue Capet, Fransa kralı, 32, 47, 96-98
- Hugue de Fleury, yazar, 146
- Hugue, Lübnan'da Cübeyl'in senyörü,
135
- Hugue, roman kişisi, 271-272
- Hume (David), 429-430, 448-449
- Huşçu (doktrinler), 226, 398
- Hussey (Lavy), âlim, 36
- Hükümdarların Yönetimlerinin İncelenmesi*,
153
- Hyères (Var), 325
- I**
- II. Innocentius, papa, 212
- III. Innocentius, papa, 215, 220-221,
238, 384, 497
- Innsbrück, Avusturya, Hofkirche, 539
- Introduccion al simbolo de la Fe* {*İman Simge-
sine Giriş*}, 386
- VI. Ioannes Kantakuzenos, imparator,
512-513
- VIII. Ioannes, papa, 88
- XXII. Ioannes, papa, 261, 263-264
- Iona (adası), İskoçya, Argyll ili: başra-
hip, 505
- İ**
- İberya, Kafkasya'da bir krallık: krallık
işareti, 278
- İbrahim, 82
- İbraniler, 85, 89 (ayrıca bkz. İsrail)
- İki Gül Savaşı: dokunma üzerinde etkisi,
130-133, 348, 351
- İle de France, 125, 253, 303
- İlkel (halklar): krallık kavrayışı, 32, 67-
70, 73-76

imparatorluk (Alman hükümdarlar tarafından yönetilen Romalı), 127, 142, 146, 150, 161, 213, 239, 276, 519, 525

imparatorluk dini: Roma'da, 79-80; -İtalya Ostrogot Krallığında, 79

imparatorun mesh edilmesi: Bizans'ta, 82-83, 511-515, 519; -Batı'da, 205-229, 238-243, 500-501

İngiliz Bartholomew {Bartholomeus Anglicus}, yazar, 256

İngiliz Gilbert, hekim, 134

İngiltere Tarihi, 184

I. İoannis Tzimiskes, imparator, 218-219, 514

İrlanda: İrlanda din hukukunun etkisi, 85, 505; -kralın mesh edilmesi, 505; -kralın tahta çıkış ayını, 266; -yedinci oğullar, 189, 322, 324; -zikredilen, 418, 429, 431

İsa Mesih'in ızdırabı: bunu hatırlayan herkese atfedilen büyüsel meziyet, 187-189

İsa'nın {Mesih'in} dışı: Soissons Saint-Médard Manastırı'nda saklanan kutsal emanet, 43, 46

iskambil oyunu, 35, 425, 494

İskandinavya (yarımada), 73

İskandinavya: krallık kavrayışı, 71-76; -irsî bir iyileştirme kudretine sahip aileler, 418

İskenderiye, Mısır, 79

İskoçya: elçi, 164; -Kalvinizm, 365-366; -kralın mesh edilmesi, 215, 497; -şifalı yüzüklerin popülaritesi, 353; -Orta Çağ'da İngiliz dokunmasının popülaritesi, 119, 121, 126; -tahta çıkış ayını, 266; -efsane kralı, 271; -yedinci oğul, 322, 324; -sikkelere ilişkin batıl itikadlar, 431; -zikredilen, 277, 406, 408, 411

İslamiyet: monarşik hukukta irsîlik ve şifai kudret, 101-102; -zikredilen, 256

İspanya: sıracaların endemik karakterleri, 42; -sıracalara dokunmanın kökenine ilişkin efsaneler, 391; -kralların mesh edilmeleri, 84, 497-499, 506, 509, 511, 515, 518; -Fransız krallık mucizesinin popülaritesi, 118, 125, 127, 175, 339-341, 395-398; -zikredilen, 84, 171, 273, 327, 416

İsrail, 89, 521, 529, 544

isteri: kral mucizesini açıklamak için başvuru, 455

İsveç: krallık kavrayışı, 74

İsviçre: Fransız dokunmasının popülaritesi, 395

işaretler {alametler} (taç giyme kutsaması), 514; ayrıca bkz. yüzük, sancak, taç, mahmuzlar, kılıç, asa

İtalya: piskoposlar, 91; -kralın mesh edilmesi, 509; -şifalı yüzüklerin popülaritesi, 355; -Fransız dokunmasının popülaritesi, 29, 118, 128, 340-341, 395-396; -hükümdarların şifai kudretleri, 176; -Ostrogot Krallığı, 79; -zikredilen, 84, 146, 151-152, 239, 273, 275-276, 327, 357, 416, 427, 449-450

İzlanda, 75

J

Jacques de Vitry, yazar, 93

Jakobitler {Yakubiler}, 423, 426-428, 447, 462

I. James, İngiltere kralı, 265, 277, 348-349, 363, 365-368, 381, 385, 401, 420, 424, 426

II. James, İngiltere kralı, 244, 346, 362, 409, 413, 422-423, 427, 429-430, 457, 481, 540

- III. James, İngiltere tahtı üzerinde hak iddiası, 423, 428-429
- III. James, İskoçya kralı, 164
- Jan Yperman, hekim, 136-137, 167
- Jansenius, Ypres piskoposu, 399
- Japonya, 78
- Jarnac, Charente: çarpışma, 339
- Jaro, belirlenmeyen yer, Clermont diya-kozluğu, 303
- Jasper, kâhin Kral Gaspard'ın adının bi-çimi, 188
- Jaucourt (Chevalier Louis de), yazar, 422
- II. Jean (İyi), Fransa kralı, 226, 243, 306, 471, 531, 533
- Jean André, 163 (bkz. Giovanni Andrea)
- Jean Batiffol, köylü, 274-275
- Jean Chartier, yazar, 307
- Jean Corbechon, yazar, 256
- Jean d'Avranches, dua kitabı yazarı, 179
- Jean de Clermont, Charolaisli, 531
- Jean de Craon, Reims başpiskoposu, 518
- Jean de Jandun, yazar, 237
- Jean de Paris, yazar, 240
- Jean de Saint-Just, kral dairesi hazineda-rı, 470
- Jean de Saint-Victor, yazar, 242
- Jean Gerson, yazar, 235, 240, 256
- Jean Golein, yazar, 156-157, 159-160, 166, 199, 218, 226, 229, 232, 246, 251-252, 256, 259-260, 267, 325, 379, 516, 518, 520-524, 529-530, 544
- Jean Jouvenel des Ursins, yazar, 234-235
- Jean l'Escart, VIII. Charles'ın dokundu-ğu hasta, 459
- Jean le Moine, kardinal, 232
- Jean Pillon, Mantes Manastırı'nda keşiş, 294
- Jean Simon, Paris piskoposu, 161
- Jean Tristan, roman kişisi, 271
- Jeanne d'Arc, 185, 242-243, 269
- Jeanne de Bourbon, Fransa kraliçesi, 519
- Jeanne de la Tour, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu hasta, 124
- Jeanne, Soissons kontesi, 531
- Jehan André, 161 (bkz. Giovanni And-rea)
- Jena, Almanya, Thuringia: üniversitesi, 447
- Johann (Sabit), Saksonya elektörü, 169-170
- Johann Ernest, Saxe-Weimar dükü, 100, 365
- Johann Friedrich, Saksonya elektörü, 276-277
- II. John, Brabant dükü, 262
- John Flete, yazar, 183
- John Fortescue (Sir), yazar, 130-131, 133, 198-199, 201, 246, 485
- John Lydgate, yazar, 257
- John Mirfield, hekim, 136, 138
- John Mirk, vaiz, 183
- John of Ypres, elbise dolabı (İngiltere) görevlisi, 483
- Joigny, Yonne, 303
- Joinville, Haute-Marne, 345
- Joinville, yazar, 231
- Jordanes, yazar, 71-74
- Journal du Siège (Orléans'in) {Kuşatma Gün-lüğü}*, 307
- Jouvenet (Jean), ressam, 312, 493
- Joyenval, Chambourcy köyü, Seine-et-O-ise, Saint-Germain-en-Laye nahiye-si: manastır, 253-256, 415, 521, 525
- Jubileto, 135 (bkz. Gibleto)

Jumièges, Seine-Inférieure: Duclair na-
hiyesi: manastır, 524, 539
Juno, 384
Jurques, Calvados, Aulnay-sur-Odon na-
hiyesi, 303
Justinianus, imparator, 80
Jüpiter, 254, 384

K

“Kader Taşı” veya “Scone Taşı”, 266
Kadmos, Eski Yunan kahramanı, 277
kâhin krallar, 188, 418
kahramanlık destanları: bunların içinde
vatanseverlik ve vasal sadakati, 268;
-kökenleri hakkındaki teoriler, 278-
279
Kâhya (Büyük), 392-393
kalıntı (bu terimin sosyal bilimlerdeki
anlamı), 32
kalkan: üzerindeki kabartı, 79
Kalvinizm, 265, 361, 400, 424
Kammerer (Philip), yazar, 276-277
kan taşları: Alman imparatorluk tacın-
daki, 266
Kara Halfdan, Norveç kralı, 73
Kara Prens, 265
Kara Veba, 132
Karadeniz, 73
Karaorman kralı {roi de la Forêt Noire},
bir kehanet kitabının kişisi, 276
Karlagnussaga, 525
V. Karl (Şarlken), imparator, 276, 354,
386, 518
Karolenjler; hanedanın tahta çıkışı, 85-
86; bkz. 70, 97; -hanedanın düşüşü,
96-97; -Karolenj döneminde eski
Roma imparatorluk terminolojisinin
kullanılması, 79-80; -Karolenj efsa-
nesi, monarşik fikirler üzerindeki
etkisi, 231-232; -Karolenj dönemi
edebiyatı, 49; Karolenj dönemi siya-
sal teorileri, 50, 80
Karşı Reform, 230, 378 (ayrıca bkz.
Trento Ruhani Meclisi)
kartal, Roma kartalına ilişkin efsane,
525
Kastilya: kralların şifai kudretleri, 172-
173, 176
Katalonya: mebuslar ve isyan, 174;
-Fransız etkisi, 175, 397-398; -ye-
dinci oğullar, 321, 324, 327, 330-
331
Katerina (azize), İskenderiyeli: amble-
mi, 327; -akrabaları, 196, 327, 329,
331, 416
Kayafa {Caiaphas}, 44
Kekeme Louis, Fransa kralı, 90
Kel Charles, Fransa ve Lorraine kralı
ve imparator, 86-91, 247, 504, 506,
508-509
Kel Charles, macera romanı, 216, 242,
271
Kelt (ülkeleri): kralın mesh edilmesi,
497, 505-506; -kralın tahta çıkması
(putatapar) ayini, 266
Kenilworth, İngiltere, Warwickshire,
364
Kern (Fritz), âlim: tartışılan kanaat, 263
Kernevekeli, İngiltere ili, 189
Khalkedon {Kadıköy}, Bitinya, ruhani
meclis, 207, 381
kılıç {épée}, tahta çıkış törenindeki rolü,
bkz. kılıç {glaive}; -aile işareti, 328
kılıç {glaive}, Akitanya ve Normandiya
düklerinin tahta çıkış törenlerinde,
540

kiyafetler: imparator taç giyme kutsama-
sında, 221-222; -Fransa krallarının
taç giyme kutsamalarında, 218, 225,
380, 521

kilise: kiliselere ilişkin batıl itikatlar, 77

klasik Antikite: kralların şifai kudretleri,
75; imparatorlar başlığına da bkz.

konformist-olmayan, inananmayanlar
{non-conformistes}, 361, 413

Konstantinopolis, bkz. Bizans

Konstantinos Manasses, Bizanslı yazar,
500

Konstantinos Porphyrogenetos (VII.),
imparator, 513

Konstanz, Almanya, Bade: ruhani mec-
lis, 224

Kopuş (Büyük), 163, 232

Köln, Almanya, 296, 298, 418; -(resim)
okulu, 490

König vom Schwarzwalde, 276 (bkz. Ka-
raorman Kralı)

kral işareti, 270-280, 328-330

“Kral öldü, yaşasın kral”, 241

Kralın Ayini, 232

kralın mesh edilmesi, 56, 81-91, 95-96,
97, 101, 140, 143-144, 154-155,
159, 198-199, 203, 205-269, 280,
306, 310-318, 378-379, 386-388,
497-529

kraliyet haçı: 272 (bkz: krallık işareti)

krallık maliyesi, İngiliz ve Fransız, 114-
133, 180, 338-347, 359, 469-486

krallıkta törensel dolaşma, 78

Krammer (Mario), âlim: tartışılan kana-
at, 152

kramp: büyüli yüzüklerle iyileştirme,
“yüzük” kelimesine bkz.; İngiltere
kralları tarafından kutsanan yüzükler-
le iyileştirme, “sara” kelimesine bkz.

Krüger (J.), âlim: tartışılan kanaat, 511

kudas {ekmek ve şarapla ayın}: Bizans'ta
ruhban ve imparatorunki, 223, 229;
Fransa krallarının dokunmadan önce-
ki, 165, 343, 432-433, 488-490; -hü-
kümdarların ekmek ve şarapla yaptık-
ları, 226-229, 379, 437, 487, 488-490,
523, 543; -mayasız ekmek, ayın şarabı
ve çanağına ilişkin batıl itikatlar, 94

Kudrun, kadın kahramanının adının baş-
lığını oluşturduğu bir şiir, 273, 277

kuduz: bazı Arap aileleri tarafından
mucizevi bir şekilde iyileştirilme-
si, 101-102; Bretignyli Aziz Hubert
tarafından, 184; Liègeli Aziz Hubert
tarafından, 184; -“Aziz Hubert’in ak-
rabaları” tarafından, 196, 416; -Azi-
ze Quiteria tarafından, 331; -yedinci
oğullar tarafından, 324, 330-331

Kudüs, büyük rahipler, 521; -efsanevi
kral, 272; -krallar, kralın mesh edil-
mesi, 518

kurbağalar: Clovis'in Hristiyan olmadan
önceki arması, 257

Kureyş, Kureyşliler, Arap kabilesi, 101

Kutsal Şişe, 47, 95, 145, 154-156, 221,
246-250, 257, 260, 266, 268, 360,
371, 387-388, 391, 437, 519-520,
528; bkz. 153, 242, 356, 375, 400,
526

Kutsal Topraklar, 261

kutsallaştırma (Tanrı'nın dâhil olduğu
varsayılan kutsama): kralın mesh
edilmesi bir kutsallaştırma mıdır?,
215-218, 263

kutsama, kral tarafından, 112, 229-231

L

l'Ancre (P. de), yazar, 447

l'Estrange (Hamon), yazar, 360

- L'Image du Souverain ou l'illustre Portrait des Divinités Mortelles* {Hükümdarın İmgesi ya da Ölümlü Tanrıların Ünlü Portresi}, 382
- La Chaise (Peder), XIV. Louis'nin günah çıkartıcısı, 433
- La Condamine, Monaco Prenslığı, 494
- La Vrillière, müsteşar, 435
- Lambertini (Kardinal Prospero), bkz. XIV. Benedictus
- Lancaster Hanedanının Haklarının Savunusu*, 198, 485
- Lancaster Kontu Thomas, İngiliz prens, 121
- Lancaster, İngiltere: dükü, 264; -hanedanı, 265
- Lancasterci (parti), 246, krş. 198
- Landes, Charente-Inférieure, Saint-Jean d'Angély nahiyesi, 345
- Lanfrank, hekim, 136
- Langley, İngiltere (belirlenememiştir, bu şekilde çok sayıda yer adı vardır): "Biraderler" Kilisesi, 484
- Langres, Haute-Marne, 113, 345; -diyakozluk, 114, 303
- Languedoc, 126
- Lanicet, Clovis'in yamağı {armacısı}, 47, 390-391
- Laon, Aisne, 45, 285, 289; -Saint-Vincent Manastırı, 290; -katedrali, 292; -diyakozluğu, 293, 333; -piskoposları, 234, 248; -dua kitapları, 292
- Lascaris (Jean), şair, 341
- Latil, Reims başpiskoposu, 438
- Laurent (Marcel), arkeolog: tartışılan kanaat, 249
- Lautenbachlı Manegold, yazar, 140-141
- Laval, Mayenne, 303
- Lay of Havelock the Dane* {Danimarkalı Havelock Destanı}, 273
- Lazarus, İsa Mesih tarafından diriltilen, 458
- Le Brun (Pierre), yazar, 417
- Le livre de Baudoyne, comte de Flandre* {Flandre Kontu Baudoyne'un Kitabı}, macera romanı, 271
- Lebeuf (başrahıp), âlim, 124
- Leduchat, âlim: tartışılan kanaat, 336
- Leeds, İngiltere, Yorkshire, West-Riding, 406
- Lefèvre de Saint-Rémi, yazar, 307
- Lefranc (Abel), âlim: Guibert de Nogent'ın *De Pignoribus Sanctorum* hakkındaki kanaati, 43
- Legg (Wickham), âlim: tartışılan kanaat, 207
- Lemaistre, avukat, 378
- I. Leo, imparator, 83, 207
- III. Leo, papa, 86, 259, 500-501
- X. Leo, papa, 341
- Leonard (aziz), Noblatlı, 328
- leopar: İngiliz krallık amblemi, 253
- II. Leopold, imparator, 227
- Les miraculeux effects de la sacrée main des Roys de France tres chrestiens: pour la guarison des Malades et conversion des Heretiques* {Çok Hristiyan Fransa Krallarının Kutsal Ellerinin Mucizevi Etkileri: Hastaları İyileştirmek İçin ve Sapkınları Dine Döndürmek İçin}, 399
- Les Raisons de l'office et ceremonies qui se font en l'Eglise catholique* {Katolik Kilisesi'nde Uygulanan Ayin ve Törenlerin Nedenleri}, 379
- Leschans, 524 (bkz. Arles, Aliscamps Mezarlığı)

- Lettres Persanes* {*Acem Mektupları*}, 433
Leverett (Richard), yedinci oğul, 403
Levison (W.), âlim: tartışılan kanaat, 291
Lewis (adası), İskoçya, Ross ili, 351
Lia Fa'il, 266 (bkz. İrlanda, tahta çıkış ayini)
Liber Pontificalis, 57
Libourne, Gironde, 122
Libri Carolini, 81
Liège, Belçika: piskoposları, 142, 208; -ili, 303
Liègeli Anselme, yazar, 208-209
Liègeli Hubert (aziz), 184, 326, 459; "Aziz Hubert'in akrabaları", 196, 416-417 (ayrıca bkz. Saint-Hubert, Belçika)
Liesse, Aisne, Sissonne nahiyesi: Notre Dame de, 298
Liévin (aziz), 496
Lilienfein (H.), âlim: tartışılan kanaat, 80
Lilium Medicinæ, 138
Limoges: Haute-Vienne, 214; -ruhani meclisi, 268; -kilisede şarkıyı başlatan, 215
Linacre (Thomas), hümanist ve hekim, 355
Lincoln, İngiltere, 368; -piskoposları, 144, 212
Lion, adının başlığını oluşturduğu bir romanın kişisi, 271-272
Lippomano (Girolamo), Venedik elçisi, 337
Lisle (Honor Granville, leydi), 352-353
Lisle (vikont), 352
Lô (aziz), 286
Lochaber, İskoçya'da bölge, Inverness ili, 431
Loing, nehir, 126
Loire, nehir, 126
Lombardiya, 125-128
loncalar, Aziz Marcoul şerefine, 298-305, 332-335
Londra, 23, 34, 70, 262, 405-406, 424, 427, 474-475; -mali çevre, 428; -piskoposu, 362; -Whitehall Sarayı, 405-406, 408, 411, 430; kulesi, 183, 264, 481; -Saint-John Şapeli, 183
Longpont, Aisne, Villers-Cotterets nahiyesi, 128
Lorraine: Aziz Marcoul'un popülerliği, 303, 543; -Fransız dokunmasının popülerliği, 127; -krallığı, 89, 247; -krallık, kralın mesh edilmesi, 509
lorlar kamarası: bkz. parlamento
Lot (Ferdinand), âlim, 279
Lothair, imparator, 127
Lothar, Fransa kralı, 102, 288
II. Louis, imparator, 500-501
V. Louis, Fransa kralı, 96
VI. Louis, Fransa kralı, 44-45, 50, 52, 112, 148, 210, 250-251, 258, 264, 283
VII. Louis, Fransa kralı, 210-212, 267
VIII. Louis, Fransa kralı, 260, 267
IX. Louis (aziz), Fransa kralı, 32, 46, 110, 112, 147-148, 151, 179, 267, 271, 293, 300, 305-306, 392, 431, 470, 523, 529-531
X. Louis, Fransa kralı, 110, 242, 306-307, 531
XI. Louis, Fransa kralı, 95, 113, 160, 164, 174, 214, 234, 260, 307, 342, 433, 471, 532
XII. Louis, Fransa kralı, 133, 308-309, 338, 341, 386, 532; -onun *Saatler* {*dua*} kitabı, 344

XIII. Louis, Fransa kralı, 228, 290, 299, 309, 313, 373, 392, 394, 396-399, 402, 415, 417, 492, 532; -*Codicilles de Louis XIII roi de France et de Navarre à son très cher fils aîné* {Fransa ve Navarra Kralı XIII. Louis'nin Çok Sevgili Büyük Oğluna Vasiyetine Ekler}, 391

XIV. Louis, Fransa kralı, 32, 37, 68, 299, 306, 308, 312, 315, 373-374, 381, 391-397, 400, 402, 417, 432-434, 462, 473, 493, 532; -onun *Saatler* {dua} kitabı, 345

XV. Louis, Fransa kralı, 305, 307, 344, 432, 434-435, 461, 533

XVI. Louis, Fransa kralı, 307, 309, 434-436, 438, 459, 473, 496, 533

Louis de Poissy, IX. Louis'yi işaret eden ad, 305

Louis, yedinci oğullara verilen ad, 329, 335

Louvain, Belçika, Brabant, 299

Louvet (Elie), yedinci oğul, 332-334

Louviers, Eure, 303

Lovel (Christopher), III. James'in dokunduğu hasta, 462, krş. 427-429

Lozan, İsviçre, 127

Lucas van Leyden, ressam, 490

Lucca hamamları (Bagni di Lucca), İtalya, Toskana, 427

Lucca, İtalya, Toskana, 42, 151

Luccalı Fra Tolomeo, yazar, 151-154, 176, 246, 261, 314, 542-543

Luçaire (Achuille), âlim: tartışılan kanaat, 56, 210; -zikredilen kanaat, 146

Lucius, Büyük Britanya'nın efsanevi kralı, 57-58

Ludlow, İngiltere, Shropshire: kilisesi, 182

Lunéville, Meurthe-et-Moselle, 303

Lupton (Thomas), yazar, 323-324

Lusitania, 463 (bkz. Portekiz)

Luther, 169-170, 355, 358-359, 369

Lübnan, 322

Lüksemburg: kontesi, 262

Lydgate, bkz. John Lydgate

Lyndwood, bkz. William Lyndwood

Lyon, Rhône, 356; -diyakozluk, 304: -Lyon bölgesi, 303

M

Macaristan Prensesi Maria, Hollanda naibesi, 490

Macaristan: kralların mesh edilmeleri, 518; -krallara atfedilen şifai kudret, 168-169; -efsanevi krallar, 271-272; -yedinci oğul, 541

Macarius, adını verdiği romanın kişisi, 271

Macbeth, Shakespeare'in kişisi ve onun adını taşıyan tiyatro oyunu, 58, 368

Macdonald (Sheila), yazar, 431

Macduff, *Macbeth* oyununun kişisi, 58

madalyonlar: merhamet için, 297-298, 300, 313, 496; -İngiltere'de dokunma için basılanlar, 410-411, 429-430, 481-482

madenler, bunlara dokunma yasağı, 301

Madrid, İspanya, 175, 398

magister militum: Theodoric'in unvanı, 80

mahmuzlar: Akitanya düklerinin tahta çıkış törenlerinde, 215

Mahomet {*Muhammed*}, 316

Maily (Madame de), XV. Louis'nin metresi, 432

- Maimbourg (Peder), yazar, 387, 395, 397
- Maine, 303
- Maintenon, Eure-et-Loire, 303
- Mainz, Almanya, Hesse: piskoposları, 88, 217, 510
- Makedonyalılar: krallık kavrayışı, 72
- Malcolm, *Macbeth* oyununun kişisi, 58
- Malmesburyli William, kronik yazarı, 58-64, 143
- Malta, 196
- Manahbiria, Firavun, 83
- I. Manasse, Reims başpiskoposu, 230
- Manfred, Sicilya kralı, 239
- Mantes, Seine-et-Oise, 270, 332; -Notre-Dame Kilisesi, 293-295
- Mantova, İtalya, Lombardiya, 160
- Manuel, imparator, 524
- Marche (kontluğu), 125
- Marcianus, imparator, 83, 381
- Marco Polo, 278
- Marcou, kedileri ifade eden cins ad, 336; -yedinci oğullar, 335-336
- Marcoul (aziz), 53-54, 147, 163, 244, 285-320, 326, 330-336, 340, 344, 347, 359-360, 378, 387-388, 418, 434, 436, 439, 461, 487, 492-496, 530-533, 541, 543; -Aziz Marcoul'un akrabaları, 417
- Marculfus, Orta Çağ öykü kişisi, 318
- Margaret, İskoçya kraliçesi, 353
- Maria de Garda, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu Asturiaslı hasta, 127
- Maria de Hispania, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu hasta, 128
- Marie-Thérèse, Fransa kraliçesi, 396
- Markos (aziz), İncil yazarı: İncili, 347
- Marlot (dom), yazar, 317, 390
- Marly (ormanı), Seine-et-Oise, 253
- Mars Gallicus*, 398
- Marti y Viladamor (Francisco), yazar, 398
- Martial d'Auvergne, yazar, 308
- Martin (Michel), Portekizli Cizvit, 463
- IV. Martinus, papa, 152
- Martinus, (aziz) Tourslu: mucizevi merhem, 95, 371; -papaz cübbesi, 522; "Aziz Martinus'un akrabaları", 190, 196, 416; zikredilen, 93, 142
- Mary Tudor, İngiltere kraliçesi, 193-194, 197-198, 200-204, 346, 348, 349, 354, 360, 362-363, 423, 480, 485, 491, 495
- Mary, III. William'in karısı, İngiltere kraliçesi, 198
- Mary, Lucy Walter'in, belki de II. Charles'in kızı, 429
- Masson (Papire), yazar, 389
- Mathieu (Pierre), tarihçi, 27, 47, 446
- Matougues, Marne, Ecury-sur-Coole nahiyesi, 435
- Matthew (Paris), yazar, 260
- May (Baptist) Keeper of the Privy Purse, 481
- Mayorka (Krallığı), 111, 125
- Mazarin, 307
- I. Maximilian, imparator, 241, 539
- II. Maximilian, imparator, 227, 543
- meczipular: Kastilya kralları tarafından iyileştirilmeleri, 172-173
- Melcihor, kâhin kral, 188
- Melkisedek, 82-83, 437
- Mémoires* {Anılar}, 437
- Mémoires d'Outre-Tombe* {Kabir-Ötesi Anılar}, 439

- Menault (Dr.), yazar, 329
- Mende, Lozère: piskoposu, 159
- Menneville, Aisne, Neufchâtel-sur-Aisne nahiyesi, 315
- Mercia, kralları, bkz. Edgar, Egbert, Offa
- Mercuriali (Geronimo), 137
- Merkür, 254
- Merlat (Elie), Protestan papazı, 400
- Merovée, Frank kralı: doğumuna ilişkin efsane, 77
- Merovenjler: imparatorluk ve imparatorluğun dini karşısındaki tutum, 76; -soyun kutsal karakteri, 76, 79; -tahta çıkış tören düzeni, 77, 85
- Meryem, İsa'nın annesi, 95, 261-262, 265, 298, 343, 363, 392, 423
- mesh etme: İbrani tören düzeninde, 84, 515; -Hristiyan tören düzeninde, 83-85, 159, 514-515; -Mısır'da, 83
- Metz, Moselle, 127, 247; -piskoposları, 127, 141; ayrıca bkz. Hermann
- Meurier (H.), yazar, 370-371, 390
- Mezamir Yorumu*, 383
- Mézeray, yazar, 390
- Mezmurlar {Zebur}: 43. Mezmur, 179; 82. Mezmur, 383
- Mısır: krallık kavrayışı, 74; -kralın tahta çıkış ayini, 83; -zikredilen, 85, 392
- mızrak: Thebai'de aile işareti, 277, 279, 328; -Merovenjlerde tahta çıkış ayindeki rolü, 79
- Mihail Paleologos, imparator, 512
- Mikadolar, 78
- Mikâil (aziz) 410, 429; -loncası, 276
- Milano, İtalya, 127, 418; -başpiskoposu, 88; -dükü, 164; -Pataria, 284
- Minchinhampton, İngiltere, Gloucestershire ili, 350, 430
- Mizauld (Antoine), yazar, 323-324
- Mogk (E.), âlim, tartışılan kanaat, 72
- Monarchie sainte, historique, chronologique et généalogique de France* {Fransa'nın Kutsal ve Tarihsel Monarşisi}, 327-328
- Monceau-Imbrechies, Belçika, Hainaut, 296
- Moncontour, Vienne: çarpışması, 339
- Monmouth (dükü), 413, 426, 428
- Mont Saint-Michel, Manş, Pontorson nahiyesi: manastır kilisesi, 165, 344, 488, 490
- Montaigulü Thomas, Fransız baron, 289
- Mont-de-Marsan, Landes, 343
- Montdidier, Somme, 296
- Mont-Dison, Dison nahiyesi, Belçika, Liège, 296
- Montecatini (di Val di Nie Vole), İtalya, Toskana: çarpışma, 151
- Monteil (A.), âlim: koleksiyonu, 472
- Montesquieu, 27, 68
- Montjoie: insan adı, 253; -Conflans Sainte-Honorine üzerindeki kule, 253-256, 521
- Montjoie-Saint-Denis, savaş çılgılığı, 254
- Montmorency, Seine-et-Oise: hanedanı, 390
- Montpellier, Herault, 125, 325
- Montrouil-Sur-Mer, Pas-de-Calais, 124
- Morabilium, utilium ac iucundorum Centuriae novem* {Unutulmayacak Vakıfların Dokuz Yüzyılı}, 323-324
- Morant, belirlenemeyen yerleşim yeri, 345
- morbus regius, bazen cüzama bazen de sarılığa verilen ad, 76, 169
- Morhof (Daniel-Georges), yazar, 36, 447, 453

Morin (dom Germain), âlim: tartışılan kanaat, 499
Morton (T.), ilahiyatçı, 461, 464
Moutiers (-en-Retz), Loire-Inférieure, Bourgneuf-en-Retz nahiyesi, 295
Mühlberg, Almanya, Prusya, Saxe eyaleti: çarpışması, 276
mühür: Philippe-Auguste'ünki, 252; -St. Marcoul loncasınınki, 300, 305-306
Münster, Almanya, Vestfalya: piskoposu, 211
Mystère de St. Remy {Aziz Rémi'nin Esrarı}, 145

N

Naaman, Suriyeli, Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen kişi, 458
Namur, Belçika: Vaizci Biraderler Manastırı, 296
Nant, bugün Saint Marcouf, Manş, Montebourg nahiyesi, 285-288, 291-292, 294, 299; -başrahibi, bkz. Marcoul (aziz)
Nantes, Loire-Inférieure, 125; -fermanı, 37
Nanteuil, 304 (Nant adının bozulmuş hâli)
I. Napoleon, 380
Napoli, İtalya, 340-341; -kilise eyaleti, 27; -krallığı ve kralları, 151-152, 176, 267 (ayrıca bkz. Anjoulu Charles, II. Charles, Robert)
Nassigny, Allier, Hérisson nahiyesi, 303
Navarra, 125, 127, 174-175; -kralın mesh edilmesi, 215, 497
Nazarien, Eski Ahit'te kendilerini tamamen Tanrı'ya adanmış kişiler için kullanılan terim, 251, 523
Nemeiz (Joachim-Christoph), yazar, 399
Nemours, Seine-et-Marne, 126
Nerthus, Cermen tanrıçası, 77
Neufchatel-Sur-Aisne, Aisne, 315
Neustria, 62, 291
Nevers, Nièvre: diyakozluğu, 303
New Hampshire, Amerika'da İngiliz kolonisi, 411
Newport (lord), 424
Newton, 419
Nicolas (aziz), 150, 521
Nicolas de Clamanges, yazar, 233, 235, 238
Nicolas de Larisvilla, yazar, 160
I. Nicolaus, papa, 89, 248
Nicolo Tedeschi, din hukukçusu, 236
Niello, 273 (bkz. krallık işareti)
Niğbolu, Bulgaristan: çarpışma, 110
Nikephoros Gregoras, Bizanslı yazar, 512
Niketas Akominatos, Bizanslı yazar, 514
nikris: büyülü yüzüklerle iyileştirme, 186
Nivernais, 303
Noel (Dr.), hekim, 460, 464
Noël Valois, âlim: zikredilen kanaat, 156
Noel: duaları, 190-191, 224, 280-281
Nogaret: bkz. Guillaume de Nogaret
Nogent (-sous-Coucy), Auffrique-et-Nogent köyü, Aisne, Coucy-le-Château nahiyesi: manastır, başrahip, bkz. Guibert; -kütüphanesi, 43
Nolhac (Peder de), âlim: tartışılan kanaat, 432
Nominoe, Bretonlar kralı, 506
Norman (istilaları), 286
Normandiya, Bocage Normand, 330;

-dükleri, 226-227; -düklerin tahta çıkış tören düzenleri, 214, 243, 539; -zikredilen, 62-64, 124, 265, 292, 303

Northlew, İngiltere, Devon, 187

Northumbria: krallığı, 503; -kralı, bkz. Edgar

Norveç: krallığı, 73, 75

Notitia Saeculi, XIII. yüzyıl Alman siyaset yazısı, 267

Notre-Dame: bkz. Meryem

Nouveau Guide historique et descriptif du Mont Saint-Michel {*Mont Saint-Michel'in Yeni Tarihsel ve Tasvirî Rehberi*}, 165, 488

O

Ockhamlı William, filozof, 155, 161-162, 244-245

Ockhamlı, bkz. Ockhamlı William

Octavianus, roman kişisi, 271, 281

Octo Quaestiones de Potestate et Dignitate Papali {*Papanın İktidarı ve Saygınlığı Hakkında Sekiz Soru*}, 162, 244

Odacı (Büyük), 300

Offa, Mercia kralı, 503-504

Oise, nehir, 253

Okehampton, İngiltere, Devon, 187

Okyanusya, 69

Olaf (aziz), Norveç kralı, 75

Oliphant (lord), İskoç senyör, 353

Olivier, destan kişisi, 77, 524

Olivier, parlamento avukatı, 161

On Dörtler, özellikle Almanya'da hastalıklara karşı yakarılan on dört azizden oluşan grup, 304

onda bir {dîme}, 85, 503

oriflamme {altın alev}, 258-260, 398, 517, 523-524, 527-528

Orléans (dükü Gaston), 417

Orléans (düşesi Elisabeth-Charlotte), 400

Orléans, Loiret, 509; -ruhani meclisi, 538; Saint-Aignan Manastırı, kralın başrahipliği, 236; -kuşatması, 258

Orley (Bernard van), ressam, 490

Osnabrüclü Guy, yazar, 209, 235, 238

Ostenta Carolina, 409

Ostrogotlar, bir Cermen halkı: İtalya Ostrogot Krallığında imparatorluk dini, 79 (ayrıca bkz. Gotlar)

Othonet, roman kişisi, 271

Otto von Freising, yazar, 211

Otto, Saksonya prensi, 367

I. Otto, imparator, 102, 511

IV. Otto, imparator, 253, 530

Oualolar, Senegal halklarından, 75

Oudert, I. Charles'ın saltanat dönemine ilişkin bir günlük yazarı, 460

Ouen (aziz), 291

Oviedo, İspanya, Asturias, 499

Oxford, İngiltere, 405

öküz arabası, 77

öküzler, bkz. arabalar

P

Padova, İtalya: Padova okulu, 358-359, 449, 450-453

Padovalı Marsilius, yazar, 237

Palatine (prens): bkz. Orléans (düşesi) (Elisabeth-Charlotte)

Pamphylia (denizi), 44

Panormitanus: bkz. Nicolo Tedeschi

panseux de secret {gizli tedavici}, 32, 320

Paolalı François (aziz), 433, 459

- Paré (Ambroise), hekim, 369
Paris (diyakoz), 448
Paris, 23, 70, 126, 256, 303, 371, 393, 399, 427, 432, 520; -St. Victor Manastırı, 254, 290; -başpiskoposu, 417; -katedrali, 345; -Maubert Meydanı Karmelit Manastırı, 298, 313, 326, 332-334; -piskoposları, 210; Parislilerin Aziz Louis'ye sadakatleri, 306; -Louvre, 371, 383, 393; -saray, 469, 473; -parlamento, 233-234, 341, 378, 381; -Saint Eustache Manastırı, 417; -St. Jacques Sokağı, 372
Parise la Duchesse, macera romanı, 271-272
parlamento (İngiliz), 405-408, 411, 419
Parma, İtalya, Emilia, 127
Parmalı Roland, hekim: sözlükçüleri, 135
Pasifik (okyanusu), 68
Passau, Almanya, Bavyera: bkz. Passaulu adı bilinmeyen yazar
Passaulu adı bilinmeyen yazar, 384
Patin (Gui), hekim, 372
Paulinus, Aquileia başpiskoposu, 91
III. Paulus, papa, 386, 387
Paulus (aziz), havari, 370, 458; -İbranilere Mektup, 238; -Romalılarına Mektup, 527; -Timotheos'a I. Mektup, 486; -"akrabaları", 164, 196, 327-329, 416, 452
Pavia, İtalya, Lombardiya, 341; -çarşıma, 175, 341
Payne (F.), tıp tarihçisi: tartışılan kanaat, 135
II. Pedro, Aragon kralı, 215, 497
Pelopidler, 278
Péonie, Makedonya'da il: "kökü" (büyüsel ilaç), 447
Pepin, Franklar kralı, 51, 85, 97, 208, 282, 499, 504, 513, 515
Persay-le-Petit, Haute-Marne, Prouthoy nahiyesi, 114
Perugia, İtalya, Umbria, 127-129
Peter (diyakoz), yazar, 500
Peterboroughlu Benedict, bir kroniğin varsayılan yazarı, 243
Petrus (aziz), havari, 88, 91, 93, 230, 287, 510
Peucer (Gaspard), yazar, 447, 449, 453
Philip, Efsanevi Macar kralı, 271
Philippa, İngiltere kraliçesi, 196-198
I. Philippe, Fransa kralı, 45-46, 49, 52-53, 55, 57, 75, 258, 264
II. Philippe Auguste, Fransa kralı, 144, 231, 252-253, 269, 283, 533
III. Philippe, Fransa kralı, 470
V. Philippe, Fransa kralı, 149
Philippe (de Thiette), Flandre Kontu Gui de Dampeirre'in oğlu, 267
Philippe de Vitry, yazar, 253
Photius, Konstantinopolis patriği, 512-513
Piacenza, İtalya, Emilia, 127-128
Picardia, 28 (bkz. Picardie)
Picardie, 28, 121, 289, 300, 303
Piemont, 304
Pier Damiani (aziz), 44, 215
Pierre Beschebien, Chartres piskoposu, 294
Pierre de Châtre, Bourges piskoposu seçildi, 212
Pierre de Croisay, savunmacı, 234
Pierre de Natalibus, aziz hayatı yazarı, 48
Pierre Masuyer, Arras piskoposu, 233

- Pigeon (başrahıp), âlim, zikredilen, 165, 488
- Pireneler, 127, 339, 395
- Pisa, İtalya, Toskana, 151, 429
- Pithiviers, Loiret, 303
- II. Pius, papa, 160, 162, 167, 260, 389
- IV. Pius, papa, 227
- Plaisians: bkz. Guillaume de Plaisians
- Platter (Félix), hekim, 325
- Platter (Thomas), hekim, 371
- Plessis-les-Tours (Le), La Riche köyü, Indre-et-Loire, Tours nahiyesi, 95
- Plutarkhos, 231
- Poblet, İspanya, Katalonya: manastırı, 149, 174-175
- Poisson (Pierre), Bodinière senyörü, yazar, 377
- Poissy, Seine-et-Oise: düşünler yurdu, 397
- Poitiers, Vienne, 124; -St. Cyprianus Manastırı, 262, 265; -çarpması, 158; -kontu, 243; St. Georges Kilisesi, 262; -St. Gregoire Kilisesi, 265
- Poitou, 122, 229, 264, 320
- Pole (kardinal), 202, 349
- Polinezya, 69
- Politique tirée des propres paroles de l'Écriture Sainte* {Kutsal Yazı'nın Kendi Sözlerinden Alınma Siyaset}, 375
- Polonya: Polonyalı piskopos, 341
- Polydore Vergil, yazar, 183
- Polyeuctus, Konstantinopolis patriği, 218-219, 514
- Pomponazzi, yazar, 358, 364, 449, 452
- Ponthieu (kontluğu), 28, 122 (ayrıca bkz. Saint-Riquier)
- pontifex maximus: bu unvanın Hristiyan imparatorlar tarafından terk edilmesi, 207, krş. 381
- Pontoise, Seiene-et-Oise (Ponthieu adının yanlış yorumlanması), 28
- Pontyus, 28 (bkz. Ponthieu)
- Portekiz: Fransız dokunmasının popülerliği, 395-396, 463; -yedinci oğullar, 320
- Poulett (John, lort), 402, 404, 461
- Poyntyge (Henri), çiftçi {yeoman}, 323
- Prestleigh, İngiltere, Somerset, 323, 403
- Prezzalı Pietro, yazar, 239, 384
- primicerii, Romalı yüksek görevliler (İtalya Ostrogot Krallığında), 80
- primiscrinii, Romalı yüksek görevliler (İtalya Ostrogot Krallığında), 80
- Prokopius, yazar, 73
- Protestan Reformu: ulusal rekabetleri itham ediyor, 167; -kral mucizesi üzerindeki etkisi, 244, 356-370, 399-400, 420, 422; -zikredilen, 201
- Provence, 325, 524; -krallık, kralın mesh edilmesi, 509
- Provinciale* {Taşralı}, 233
- Ptolemaios, Antik dönem coğrafyacısı, 356
- Püritenler, 364
- Pyrrhus {Pirus}, Epiros kralı, 76
- ## Q
- Quaestio in utramque partem*, Yakışıklı Philippe dönemi risalesi, 149, 155, 163, 177
- Questions sur l'Encyclopédie* {*Encyclopédie Üzerine Sorular*}, 433
- Quiteria (azize), 331
- Quotidienne*, 438-439

R

- Racour, Belçika, Liège, 296
- Rahibeler İçin Bahçe Duvarlarının Kaldırılmasını Meşru Kılan Hastalıklara Dair*, 173
- rahipler: büyü meziyetlerine ilişkin batıl itikatlar, 92-93
- Rajna (Pio), âlim: tartışılan kanaat, 279-280
- Raoul de Presles, yazar, 149, 155, 159-160, 254-255, 259, 322, 516, 529
- Rationale Divinorum Officiorum {İlahi Ayinlerin Akliliği}*, 156, 158, 220, 516-517
- Raulin (Peder Hippolyte), yazar, 377, 387
- Realı di Francia {Fransa Kralları}*, macera romanı, 273, 279
- Reccaredi, Vizigot kralı, 498
- Recherches sur la librairie de Charles V*, 516-517
- reges criniti: Merovenj krallarını işaret eden terim, 77
- Regnault (Nicolle), XIV. Louis'nin dokunduğu hasta, 316
- Regnault, Reims Saint-Symphorien Manastırı'nda keşiş ve yazar, 328, 459
- rehberler, yolcular için: tarihsel değerleri, 337
- Reichersbergli Gerhoh, yazar, 240
- Reims, Marne, 84-87, 95, 154, 159, 225, 243-245, 247-251, 269, 306-307, 316, 356, 370-371, 375, 390, 400, 435, 501, 518, 523; -St. Rémi Manastırı, 247, 285, 287, 292, 297, 307-308, 432, 519, 532; -başpiskoposları, 230, 233-234, 250-251, 261, 301, 386, 437-438, 440, 455, 459, 461, 518, 520 (ayrıca bkz. Reimsli Hincmar); -katedrali, 292, 524; -Saint Nicolas Şapeli, 520; -katedral kurulu, 154, 309-310, 316; St. Symphorien Kurulu, bkz. Regnault; -Ioncası, 299; St. Jacques Kilisesi, 316; -St. Denis Kilisesi, 520, -St. Marcoul Düşkünler Yurdu, 299, 436, 438-439, 460; -Düşkünler Yurdu {Hôtel-Dieu}, 520; -dua kitapları, 292, 297, 520; -heykel, 293; -üniversite, 386
- Reinach (Salomon), âlim: tartışılan kanaat, 68, 486-487
- Rémi (aziz), 50, 85, 153, 154, 246-247, 249, 268, 521
- Remiremont, Vosges, 303
- Ren, 395
- Renan, 269, 446
- Renaud de Roye, Yakışıklı Philippe zamanında kral dairesi muhasebecisi, 123, 470-471
- Renevus Coranci, kral dairesi memuru (Fransa'da), 532
- Réquisitoire pour l'enregistrement de la Bulle contre les Maximes des Saints {Azizlerin Özlü Sözlerine Karşı Raporun Kaydedilmesi İçin İddianame}*, 381
- Résolutions de plusieurs cas de conscience {Birçok Zor Durumda Varılan Çözümler}*, 326
- Rhône, nehir, 127
- Ricardo (fratri), yanlışlıkla Bisaccia Piskoposu Francesco'ya atfedilen ad, 27
- Richard, Canterbury başpiskoposu, 144
- II. Richard, İngiltere kralı, 136, 265, 476, 478-479, 483
- III. Richard, İngiltere kralı, 193, 476, 483
- Richelieu (kardinal de), 397-398
- Richeome (Peder Louis), yazar, 369
- Richer, yazar, 97
- Richier, şair, 252, 268

- Ridley (Nicolas), Protestan rahip, 354, 361-363
- Rievaulxlu Ailred, aziz hayatı yazarı, 59, 64, 182
- Riez (Peder Balthasar de), yazar, 377, 380
- Ripon, İngiltere, Yorkshire, West-Riding, 406
- Rivière (Jean), âlim, 384
- Rivière (Rémy), XVI. Louis'nin dokunduğu hasta, 435
- I. Robert, Fransa kralı, 87
- I. Robert, Rouen başpiskoposu, 286
- Robert Blondel, yazar, 260
- Robert de Jumièges, Canterbury başpiskoposu: aziz ilan edilme süreci, 508, 524
- Robert Grosseteste {Kocakafa}, Lincoln piskoposu, 144, 212, 216-217
- Robert Sainclairaux, şair, 267
- Robertet (Jean), has odabaşı temsilcisi, 300
- Roch (aziz): vebaya karşı yakarılır, 298, 304; -"Aziz Roch'un akrabaları", 196, 416
- Rochester, İngiltere, Kent, 430
- Rocroy, Ardennes: çarpışması, 417
- Roger, hekim: sözlükçüleri, 135
- Roland, destan kişisi, 229, 524
- Rolland (Louis), yazar, 377
- Roma, 72, 74, 80-82, 129, 152, 156, 161, 212, 215, 222, 225, 242, 259, 270, 287, 354, 366, 384, 427, 519, 525-526; "kent flaması", 525; -Aziz Petrus {San Pietro} Bazilikası, 86, 239; -Azize Petronilla Şapeli, 341; -San Pietro Katedral Kurulu, 221-222; -Sancta Maria in Turri Kilisesi, 222; -imparator, 519; -Lateran Sarayı, 259; -senato, 72, 519
- Romagna, 128
- Romalılar (kralı), 220-221, 241-242
- Romania, 279
- romantizm, 102
- Romorantin, Loir-et-Cher, 114
- Roncevaux (tepesi): çarpışması, 525
- Rooper (John), Kraliçe Anne'nin Deputy Cofferer'i, 425
- Roquefort, Landes, 343
- Rosa Anglica, 138
- Rosewell, Presbiteryen rahip, 413
- Ross (ili), İskoçya, 431
- Rostock, Almanya, Meclenburg: üniversitesi, 447
- Rouen, Seine-Inférieure, 214, 243, 291, 294, 397; -başpiskoposları, 286, 287, 291, ayrıca bkz. Jean d'Avranches
- Rouillé d'Orfeuil, Châlons kâhyası, 435
- Roussillon, 321, 324, 331
- Rozoy-en-Brie, Seine-et-Marne, 303
- Rudolf von Habsburg, Romalılar kralı, 152, 171
- Rue, Somme, 296
- ruhani ziyafet (hakkı), 232, 234
- ruhaniler (Fransiskan tarikatından), 128
- ruhban bekâreti, 284
- Russé, Allonnes köyü, Maine-et-Loire, Saumur nahiyesi, 296
- Rusya, 350
- Ruzé (Arnoul), din hukukçusu, 237, 378
- S**
- Saales, Bas-Rhin, 303, 543
- sacra, imparatorluk ve krallık mektuplarına uygulanan terim, 92
- sacrament-rings, 187, 189

- Sacre de Charles le Simple* {"Basit Charles'in Taç Giyme Kutsaması"}, 440
- Sainéan (L.), âlim: tartışılan kanaat, 336
- Saint Denisli Ivo, yazar, 150
- Saint Marcouf Adaları, Manş, 292
- Saint-Amand, Nord: kutsallaştırmaya ilişkin, 83
- Saint-Clément, Meurthe-et-Moselle, Lunéville nahiyesi, 303
- Saint-Cloud, Seine-et-Oise, Sèvres nahiyesi: şatosu, 388, 532
- Saint-Denis, Seine: manastırı, 255, 258, 264, 520-521, 524; -zikredilen, 270 (ayrıca bkz. Denis, (aziz))
- Saint-Dié, Vosges: Val de, 303
- Sainte-Beuve (Jacques de), yazar, 326
- Sainte-Macre: bkz. Fismes
- Sainte-Marthe (Scévole de), yazar, 416
- Sainte-Menehould, Marne, 124
- Saint-Gall, İsviçre, 190-192
- Saint-Germain-des-Prés Kütüphanesindeki Latince-Fransızca sözlük, 147
- Saint-Germain-en-Laye, Seine-et-Oise, 395, 494
- Saint-Gilles, Gard: efsanevi dükü, 271
- Saint-Hubert (Şövalyesi), bkz. Hubert (Georges)
- Saint-Hubert, Belçika, Lüksemburg: hac, 302, 454
- Saint-Jean d'Angély, Charente-Inférieure, 345
- Saint-Just (Angelo'daki), herhâlde Chaussée'deki Saint-Just, Oise, 531
- Saint-Marcouf, Calvados, Isigny nahiyesi, 292
- Saint-Marcouf, Manş, Montebourg nahiyesi, 286, 292 (bkz. Nant)
- Saint-Marcouf, Pierreville köyü, Manş, Les Pieux nahiyesi, 292
- Saint-Marcouf, Corbeny'ye verilen ad, 299
- Saint-Maur-des-Fossés, Seine: manastır, 287
- Saint-Michel (tarikati), 165, 311
- Saint-Pierre-des-Fossés, 287 (bkz. Saint-Maur-des-Fossés)
- Saint-Riquier, Somme, Ailly-le-Haut-Clocher köyü: manastır ve manastır kilisesi, 293, 297, 310, 312-313, 330, 487, 493, 495; -başrahip, bkz. Aligre; -hazinedar, bkz. Wallois
- Saint-Simon (dükü), 400, 433
- Saint-Thomas, Marne, Ville-sur-Tourbe köyü, 296
- Saint-Valery-sur-Somme, Somme: manastırı, 296
- Saint-Victorlu Hugue, yazar, 238
- Saint-Wandrille (-Rançon), Seine-Infér., Caudebec-en-Caux köyü: manastır ve azizinin şehadeti, 291
- Sakson (imparatorlar): onlar tarafından eski Roma imparatorluk terminolojisinin kullanılması, 81
- Saksonya: elektörleri, 169-170, 276; -prensi, 368 (ayrıca bkz. Heinrich von Saxe)
- Salem (Melkisedek, kralı), 82
- Salisburyli John, filozof, 238, 384-385
- saltanat (başlangıcı), hesaplanması, 241
- Saludadorlar: yedinci oğulların adı (Katalonya'da), 330 (bkz. Katalonya, yedinci oğullar); -İspanyol büyücüler, 196, 331
- Samson, Kitab-ı Mukaddes kişisi, 77
- Samuel, Kitab-ı Mukaddes kişisi, 217, 220
- sancak: Akitanya ve Normandiya dükle-

- rinin tahta çıkış tören düzenlerinde, 214-215; -kiliselerin, 258; -zambak çiçekli, 258, 523-528, 523-524; -Roma kentinin, 523-524 (oriflamme'a da bkz.)
- Sancerre, Cher, 303
- Sancho, Gaskonya dükü, 268
- II. Sancho, Kastilya kralı, 172
- Sancroft, Canterbury başpiskoposu, 408
- sara: Aziz Jean hastalığı olarak adlandırılır, 184, 454; -şeytani karakteri, 186, 202; -"Aziz Martinus'un akrabaları" tarafından iyileştirilmesi, 190, 195-196; -İngiltere kralları tarafından iyileştirilmesi, özellikle 179-204, 454; -Danimarka kralları tarafından, 168; -kâhin krallar tarafından, 188; -çeşitli iyileştirme ayinleri, 189-190, 195
- Sarazenler {Batılıların Orta Çağ'da Kuzey Afrika ve İspanya Müslümanlarına verdikleri ad}, 259, 271, 519, 524
- sarılık: Macaristan kralları tarafından iyileştirilmesi, 168 (ayrıca bkz. morbus regius)
- Saul, Yahudilerin kralı, 217, 220
- Saumur, Marne-et-Loire, 296; -Saint Pierre Kilisesi, 295
- Savaron (Jean), yazar, 382, 391
- Savigny (-le-Vieux), Maş, Le-Teilleul köyü: manastırın azizleri, 147
- Savoie, 127
- Saxe-Weimar: dükü, 100, 365
- Saxo Grammaticus, yazar, 74
- Scaramelli, Venedik elçisi, 100, 365
- Schröder (Richard), âlim: tartışılan kanaat, 276
- Schücking (W.), âlim: tartışılan kanaat, 498
- Schwarzburglu Katerina, Alman soylu hanım, 355, 359
- Sciarra Colonna, 128
- Scone, İskoçya, Perth ili, 266
- Scotia, efsane prenses, 266
- Scott (Reginald), yazar, 364
- Sebastian (aziz), 298, 304-305
- Sebastian de Soto, hekim, 173
- Seine, nehir, 253, 292
- Selevkos, Suriye kralı, 278
- IV. Selevkos, Suriye kralı, 278
- Selevkoslar, 277, 279, 328
- Selve (başkan), 341
- Senegal, 75
- Senlis, Oise, 97
- Sens, Yonne, 96, 470; -başpiskoposu, 250, 508-509; -kâhyalığı, 114; -katedrali, 516, 521; -ruhban tayini, 259
- Serapeum, 79
- Servet (Michel), yazar, 356-357
- setes, Katalonya'da yedinci oğullara verilen ad, 330 (bkz. Katalonya, yedinci oğullar)
- Sevigné (madame de), 325
- Sevillalı Isidore, yazar, 498
- Shakespeare, 58, 282, 368
- Shetland (adaları), 431
- Sicilya: irsi bir iyileştirme kudretine sahip aileler, 418; -kralları, 217, 225, 274, 276 (ayrıca bkz. Manfred)
- Sickel (W.), âlim: tartışılan kanaat, 512-513
- Sidney (Sir Philip), yazar, 282
- Sienalı Bernardino (aziz), 187
- Sigismund, imparator, 224
- sihirli yüzükler, 185-197, 424

sikkeler: Fransız altın sikkeleri üzerindeki ibareler, 529; -İngiliz dokunma ayininde sikkelerin rolü, 110, 348-350; -İngiltere'de hastalıklara karşı tılsım, 430-431; -Fransa'da hastalıklara karşı tılsım, 431 (bkz. angel)

Silezya, 456

Silly, Belçika, Hainaut, 296

IV. Sixtus, papa, 160

Smith (Adam), yazar, 448

Smith (Richard), yazar, 362, 420

Snurri Sturluson, yazar, 75

Sofu Louis, imparator, 50, 86, 501, 507-509; -efsanesi, 271

Sofu Robert (II.), Fransa kralı, 52-53, 55, 92, 96-100, 102, 108, 148, 195

Soissons, Aisne: kontesi, 531; -Notre-Dame Kilisesi, 299; -valiliği, 436; -Saint Médard Manastırı, 43

Somerset (ili, kontluğu), İngiltere, 321-323, 428 (bkz. Prestleigh, Wells)

Somme, nehir, 122

Somnium Viridarii {*Meyve Bahçesinde Düş*}, 155, 240, 244-245, 256, 314

Somzée, Belçika, Namur, 296

Soubise (prensesi), 433

Sourches (markisi), Büyük Kâhya, 392

Sourdis (Henri de), Bordeaux başpiskoposu, 402

Souterraine (La), Creuse, 125

Spartalılar, 328 (bkz. Σπαρτοί)

Speculum Historiale {*Tarihin Aynası*}, 293

Speculum regum {*Kralların Aynası*}, 172

Spinola (Antonio), İngiliz ajanı, 354

Stenbock (kont), 399

III. Stephanus, papa, 91

IV. Stephanus, papa, 86, 501

Strattonlu Nicholas, Dominiken, 261-263

Strazburg, Bas-Rhin, 37

su kaynağı bulucuları, 320

su: vaftiz suyu, batıl itikatlar, 94; -kutsanmış su, batıl itikatlar, 94; -kutsanmış su, İngiltere'de kullanımının yasaklanması, 362; -kutsal emanetlerin şefaatiyle kutsallaşan su, 301; -dokunma ayininde suyun rolü, 108-109

Suger, Saint-Denis başrahibi, 210

Sur l'Idolâtrie politique et le culte légitime dû au prince {*Siyasal Tapınma ve Hükümdara Yönelik Meşru Tapını*}, 219

Suriye, 83-84

Susalı Henry, din hukukçusu, 221, 497

Süevler {Süebler}, Cermen halklarından: uzun saç, 78

Süleyman, Yahudilerin kralı, 84-85, 181, 515

Swift (J.), yazar, 425

Synopsis Annalium Societatis Jesu in Lusitania {*Portekiz'deki İsa Birliği'nin Kısaltılmış Yıllıkları*}, 463

Ş

Şehit Edward (aziz), Anglo-Sakson kralı, 87

Şeria, nehir, 249

şeytan, mucizelerdeki rolü, 372, 399, 421, 450

Şişman Charles, imparator, 97

Şogunlar, 78

T

Tacitus, 71, 77, 364

taç giyme töreni kutsaması: bkz. taç, kutsal yağ ile ovulma {mesh edilme}, asa, Jean Golein

- taç: imparatorluk ve krallık, 86-87, 250-251, 498-501, 507-509, 511, 544; -Akitanya ve Normandiya düklerinin tahta çıkış tören düzenindeki rolü, 215
- taht intikali: İngiltere’de kadın soy zinciri içindeki taht intikalini devre dışı bırakan kural, 198-199; -Fransa’da, 199, 516, 527-528; ayrıca bkz. Almanya, imparatorluk
- tahta çıkma (tören düzeni): Merovenjlerde, 78; -büyük Fransız feodallerinde, 215 ve Eklmeler ve Düzeltmelerde, 538; -Dauphiné’de, 214; -Fransa’da, 240-241 (ayrıca yüzük, flama, taç, mahmuz, kılıç, mesh edilme, elbiseler kelimelerine bkz.)
- Taku, Suriyeli prens, 83
- Tanrı Krallığı*, 155, 159, 255, 322, 516, 529
- Tanrı’nın Hizmetkârlarının Aziz Mertebesine Yükseltilmeleri ve Aziz Olarak İlan Edilmelerine Dair*, 317
- Tapınakçılar {Tapınak Şövalyeleri, Templiers}, 125
- Tara, İrlanda, Maeth ili, 266
- Tarantolu Charles, Anjou hanedanından prens, 151
- Tarascon, Bouches-du-Rhône, 127
- Taruffi (Emilio), ressam, 396, 492
- tekerlek: Azize Katerina’nın amblemi ve bu azizenin “akrabalarının” aile işareti, 329
- Tel el-Amarna, Mısır, 83
- The Golden Bough* {*Altın Dal*}, 67
- The Magic Art and the Evolution of Kings* {*Krallığın Büyüsel Kökenleri*}, 67
- Thebai, Yunanistan, 277, 279, 328
- Theodore Balsamon, din hukukçusu, 218, 514-515
- Theodoric, Ostrogotlar kralı, 79-80
- Theodoros Laskaris, imparator, 512
- I. Theodosius, imparator, 142
- II. Theodosius, imparator, 83
- Theophanes, Bizanslı yazar, 500-501
- Thiers (Jean-Baptiste), yazar, 188, 190, 195, 326
- Thomas (Antoine), âlim, 274
- Thomas (Hubert), Liègeli, yazar, 308, 337
- Thomas Aquinas (aziz): *De regimine principum*, 152-153; -Bossuet üzerindeki etkisi, 374; -mucize hakkındaki kanaati, 143
- Thomas Becket (aziz), 144, 215; -tabutu, 261; -İngiliz kralların taç giyme kutsamasında mucizevi yağ, 261-262, 264
- Thomas Bradwardine, Canterbury başpiskoposu, 111-112, 117-118, 126, 163, 166, 197, 386
- Thomas de Biville, Norman rahip, 147
- Thou (Jacques-Auguste de), yazar, 371
- Thule, herhâlde İskandinav Yarımadası’nı işaret eden ad, 73
- Thurston (peder), âlim: tartışılan kanaat, 207
- Tırnova, Bulgaristan: başpiskoposu, 220
- Timotheos, Aziz Paulus’un çömezi, 370
- Tischreden*, 169, 170
- Toledo, İspanya: ruhani meclisler, 499
- Tonga (adaları), Polinezya, 69, 75
- Tooker (William), yazar, 57, 245, 349, 362, 364, 449, 457, 491
- Torcello, İtalya, Venezia: piskoposları, 151
- Torchastel, Langres bölgesinde belirlenemeyen yer, 345

Tory (partisi), 424-425
Toskana: Fransız dokunmasının popü-
lerliği, 128; -imparator naipliği, 151
touchou, 320
touch-pieces: bkz. dokunma için basılan
madalyonlar
Toulousain, 125
Toulouse, Haute-Garonne, 125, 459;
-üniversitesi, 389
Touraine, 298
Tournai, Belçika, Hainaut: Saint Brice
Kilisesi, 290, 297, 299, 312, 494
Tours, Indre-et-Loire, 290; Saint Martin
Manastırı, krallık manastırı, 236; pis-
koposları, bkz. Gregorius, Martinus
Tourslu Grégoire, yazar, 48-52, 71, 77,
80, 93-94, 507
*Traité curieux de la guérison des écrouelles par l'at-
touchement des septennaires* {Yedinci Oğul-
ların Dokunarak Sıracaları Tedavi Etmesine
Dair Merak Uyandırıcı İnceleme}, 325
*Traité de l'empire et la philosophie des França-
is* {İmparatorluk ve Fransızların Felsefesi
İncelemesi}, 389
Traité des Superstitions {Batıl İtikatlar İnce-
lemesi}, 326
Traité du pouvoir absolu des Souverains {Hü-
kümdarların Mutlak İktidarı İnceleme-
si}, 400
Traité du Sacre {Taç Giyme Kutsama Töreni},
218, 256
Trenel (markisi), Fransa elçisi, 368
Trento, İtalya, Tirol: ruhani meclisi, 206,
219, 378
Trinkhusius, yazar, 447
Trois Discours pour la religion catholique {Ka-
tolik Dini İçin Üç Söylev}, 369
Troyes, Aube, 297; -St. Etienne Kilisesi,
297

tuhafiyeciler kralları, 299-300, 305, 334
tuhafiyeciler: şu kelimelere bkz.: Aziz
Marcoul'un şerefine loncalar, tuha-
fiyeciler kralları
Tuke (Bryan), has oda hazinedarı (İngil-
tere kralının), 480
Tuna (bölgesi), 73
Turol, *Chanson de Roland*'ın {*Roland Des-
tani*} yazarı sayılan kişi, 230
Turpin, Reims başpiskoposu, 230, 262,
516, 524; -*Historia Karoli Magni*,
onun adını taşır, 524
Tusculum, kardinal unvanı, 429
tükürük: büyüsel kudreti, 451
Türkiye: elçi, 367 (bkz. Türkler)
Türkler, 258
Tweed, Büyük Britanya'da nehir, 122

U

Ulm, Almanya, Wurttemberg, 171
Ulrich (aziz), Augsburg piskoposu, 510
Umbria, 128
Upton (Nicolas), yazar, 258
II. Urbanus, papa, 250
V. Urbanus, papa, 156
Urbino, İtalya; Marche, 127-129
Usbeck, *Lettres Persanes* {*Acem Mektupları*}
kişisi, 68
uzun saç: uzun saçın sihirli karakteri,
77-78; -Cermenlerde uzun saç, 78;
-Fransa krallarında uzun saç, 77

V

Vacandard (başrahip), âlim, 291
vaftiz, bkz. su
Vaftizci Yahya (aziz), 182-183, 527: -sa-
rayı iyileştiriyor, 184

- Vairo (Leonard), yazar, 452
- Val de Villé, Alsas'ta vadi, 171 (bkz. Albrechtstal)
- Valdes (Jacques), yazar, 181
- Valencia, İspanya, 341
- Valenciennes, Nord: Sainte-Elisabeth Kilisesi, 296
- I. Valentinianus, imparator, 223
- Valérie (azize), 215
- Valoish Philippe (VI.), Fransa kralı, 28-29, 123, 226-227, 282, 306, 521, 531
- Valonya, 321, 336
- Van Helmont, hekim, 399
- Vanini (Guilio-Cesare), yazar, 357-358, 452, 454
- Vannes, Morbihan: diyakozluğu, 295
- vasal: sadakat duygusu, 268-269
- vatanseverlik {yurtseverlik}, 267-268
- Vauclerc, Marne, Thiéblemont-Farémont köyü, 154
- veba: Aziz Rémi hastalığı denilir, 246, 521; -İngiltere Kralı II. Henry tarafından iyileştiriliyor, 56-57; -"Aziz Roch'un akrabaları tarafından", 196; -çeşitli azizler tarafından, 298, 105
- veliaht: kralların taç giyme kutsamasından önce sürdürdükleri unvan, 43 (ayrıca bkz. Dauphiné)
- Vendômois, 418
- Venedik (İtalya), 27-29, 34, 128, 164, 282, 358; -Venedik elçileri, bkz. Contarini, Lippomano, Scaramelli
- Vérard, matbaacı, 517
- Vergilius, 286
- Verona, İtalya, 128; -piskopos, bkz. RATHERIUS
- Veronalı Giovanni, Yakışıklı Philippe'in dokunduğu hasta, 127
- Veronalı Ratherius, yazar, 238
- Versailles, Seine-et-Oise, 432, 435
- Vespasianus, imparator: onun uyguladığı mucizevi tedavi, 44, 79, 364
- Vexin (kontluğu), 258
- Vézéronce, Isère, Morestel nahiyesi: çarpışma, 77
- Victoria, İngiltere kraliçesi, 197-198, 428, 431
- Vienne, Isère, 524
- Villanovalı Arnold, hekim, 42, 137
- Villette (Claude), yazar, 379, 517
- Vincent de Beauvais, yazar, 293
- Virginia, Amerika'da İngiliz kolonisi, 411
- Vita Remigii {Aziz Rémi'nin Hayatı}, 247, 252, 268
- Vita Udabricsi, 511
- Viterbolu Godefroy, yazar, 384
- Vivien, Yakışıklı Philippe döneminde kral dairesi kapıcısı, 124
- Viyana, Avusturya, 398
- Vizigot (krallığı): kralın mesh edilmesi, 84, 497-499, 509, 511-512, 515; -taçla dolaşma, 497-498, 507; -zikredilen, 504
- Voltaire, 316, 427, 433-434
- Voltaireci (zihniyet), 102
- Vorly, Cher, Levet nahiyesi, 303
- Vovette, Theuville köyü, Eure-et-Loir, Voves nahiyesi, 326, 329, 330, 334, 440, 457

W

Wace, yazar, 287

I. Waldemar, Danimarka kralı, 74

Wallois (Philippe), Saint Riquier Manastırı hazinedarı, 310, 495

Walter (Lucy), II. Charles'ın metresi, 426
Wamba, Vizigot kralı, 497-498
Washington, ABD, 23, 482
Waterton, âlim, 36
Wazon, Liège piskoposu, 142, 208
Welfler, Alman hanedanı, 253
Wells, İngiltere, Somerset: 428, 462; -piskoposu, 323
Werden (J. van), ressam, 257
Wesembeck, Belçika, Brabant, 296
Westminster, İngiltere, Middlesex: manastırı, 59, 182-185, 266, 408; -Katolik katedrali, 202, 346; -saray, Marcolf odası, 318
Whigler, 413, 425-426, 428, 447
White (Robert), oymacı, 493
Widukind, yazar, 511
Wigbod, Frank başrahip, 503
III. William veya Orange Prensi William, İngiltere kralı, 424, 433-434, 465
William Lyndwood, din hukukçusu, 233, 236
Winchester, İngiltere, Hampshire, 419, 539; -diyakozluğu, 261; -piskoposu, bkz. Gardiner
Windsor, İngiltere, Berks: şato, 196, 257, 423
Winton, İngiltere, Hampshire, 419
Wipo, yazar, 217
Wiseman (Richard), hekim, 349, 449, 455
Wittenberg, Almanya, Prusya, Saxe eyaleti: üniversitesi, 447
Wolfdietrich, 273
Wolfdietrich, adının başlığı olduğu bir şiirin kişisi, 273, 277

Wolsey (kardinal), 345, 354
Wondelgem, Belçika, Doğu Flandre, 296, 298
Worcester, İngiltere: çarpışma, 408, 418
Worms, Almanya, Pfalz {Palatinat}: antlaşma, 213
Wotan, Cermen tanrısı, 72
Wyclif, 232, 449

Y

yağlar (kutsal): batıl itikatlar, 94 (ayrıca bkz. *chrisim*)
Yahudiler, 90 (bkz. İbraniler, İsrail)
Yakışıklı Philippe (IV.), Fransa kralı, 29, 110-111, 113-114, 118, 123-125, 127-129, 135, 147, 149, 160, 163, 166, 177, 232, 235, 238, 240, 242, 267, 293, 306, 338-339, 470-471, 477, 531, 533
Yakışıklı Richard, adının başlığını oluşturduğu romanın kişisi, 270, 272
Yakup, peygamber, 266
yargılama {ordalie}: tanıklara ilişkin kurallar, 284
Yaşlı Plinius, 370
Yavuz Charles, Burgonya dükü, 257, 538
yedi (rakamının büyüsel gücü), yedinci oğullar, yedinci kızlar maddelerine bkz.
yedinci kızlar, 320-322, 330, 463, 541-542
yedinci oğullar, 189, 320-336, 351, 400, 402-403, 417, 431, 440-441, 451, 457, 541-543
Yeşaya, peygamber, 280
yılan: "Aziz Paulus'un akrabaları"nın aile işareti, 327, 329
Yıldızlı Oda, 403

yolculuk (anlatıları); tarihsel değerleri, 337

York, İngiltere: başpiskopos, bkz. Egbert; -dükü, 409, 413 (bkz. II. James); -hanedanı, 130-131, 198, 265; -emirnamesi, 180, 193 (ayrıca bkz. Yorklu adı bilinmeyen yazar)

Yorklu adı bilinmeyen yazar, 101, 112, 146, 209-210, 235, 239

Yorklu Margaret, Burgonya düşesi, 257

Yorumlar, 162-163

Ypres, Belçika, Flandre-Occidentale, 136

Yuhanna, (aziz): İncil, 347; -sarayı iyileştiriyor, 184: -Günah Çıkartıcı Edward'la karşılaşma efsanesi ve bu efsaneye ilişkin resim-heykeller, 182

Yunanistan: Homeros zamanında krallık kavrayışı, 206

Yuvarlak Masa (romansları), 181 (ayrıca bkz. Graal)

yüz (hastalıkları), sıracalarla karıştırılan, 41

Yüz Yıl Savaşı: hazırlık müzakereleri, 27,

krş. 113; -zikredilen, 100, 130

Z

zambak (çiçeği): kökenlerine ilişkin efsane, 47, 156, 252-258, 260, 388, 521-522, 525, 538-539; -kral işareti, 275-277, 327-330; -yedinci oğul işareti, 327-330, 440, 541

zambak çiçeği efsanesinin icadını temsil eden halılar, 257, 538

zehirli ısırıklar, "Aziz Paulus'un akrabaları" tarafından iyileştirilmeleri: bkz. Paulus (aziz)

Zellick, Belçika, Brabant, 296

Zentgraff (Johan-Joachim), yazar, 36, 447, 449, 453

δεποτάτος: {alt mertebe} din görevlisi, Bizans imparatoru özdeşleştiriliyor, 223

Σπαρτοί, Thebaili savaşçılar, 277, 328

Χειροξοχη, İngilizce kral yanlısı yazı, 409